NADINE GORDIMER

July'ın İnsanları

1991 Nobel Edebiyat Ödülü

"Güney Afrika hakkında başka bir edebiyat eseri okumasanız da Gordimer'in eserleri yeterli olur... Bir benzeri yok."

Sunday Times

Çeviren: İlknur Özdemir

KIRMIZIKEDİ
ÇAĞDAŞ KLASİKLER

Nadine Gordimer

1923 yılında Güney Afrika'da, Johannesburg yakınındaki Springs'te Yahudi göçmeni bir ailenin kızı olarak doğdu. Katolik bir manastır okulunda eğitim gördü. İlk öykülerini on beş yaşındayken yayımlattı. Politik eylemci ve ırk ayrımına karşı çıkan, aparteid yanlısı kimliğiyle tanındı.14 romanı ve 11 öykü kitabının yanında deneme yazıları da kaleme aldı. Aralarında Cambridge, Harvard, Columbia, Yale de olmak üzere on beş üniversitenin fahri profesör unvanına, Fransa'nın l'Ordre des Arts et des Lettres nişanına sahiptir. Bir dönem Birleşmiş Milletler iyiniyet elçisi olarak da görev üstlenen Gordimer, Uluslararası Pen'in de Başkan Yardımcısı olmuştur. 1991'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan yazar, 1994'te de yine önemli bir edebiyat ödülü olan Booker Roman Ödülü'nü The Conservationist adlı romanıyla almıştır. Türkçe'ye çevrilen kitapları arasında July'ın İnsanları özellikle psikolojik derinliği açısından önemli bir yere sahiptir. Yazar halen, doğduğu ve bütün ömrünü geçirdiği Güney Afrika'da yaşamaktadır.

İlknur Özdemir

İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi. Almanca ve İngilizceden çok sayıda çevirisi ve Senin Öykün Hangisi adlı bir öykü kitabı vardır.
Başlıca Çevirileri: Paul Auster: Yalnızlığın Keşfi, Yanılsamalar Kitabı, New York Üçlemesi; Gabriel Garcia Marquez: Şili'de Gizlice; Paul Bowles: Yükseklerde; Nadine Gordimer: July'ın İnsanları; Toni Morrison: Katran Bebek; Heinrich Mann: Mavi Melek; Max Frisch: Stiller; J. M. Coetzee: Utanç, Petersburglu Usta; Michael Cunningham: Saatler; Günter Grass: Yengeç Yürüyüşü, Soğanı Soyarken; Hermann Hesse: Klingsor'un Son Yazı; Maria Public: Mozart, Bir Bilincin Öyküsü; Danilo Kiş: Bahçe, Küller; Arundhati Roy: Küçük Şeylerin Tanrısı; Umberto Eco: Somon Balığıyla Yolculuk; Stefan Zweig: Günlükler; Bruno Schulz: Tarçın Dükkânları; Ian McEwan: Cumartesi, Sahilde; Pascal Mercier: Lizbon'a Gece Treni; Jay Parini: Son İstasyon; Ingeborg Bachmann-Paul Celan: Kalp Zamanı.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 34
Çağdaş Klasikler: 3

Özgün adı:
July's People

July'ın İnsanları
Nadine Gordimer

©1981 by Felix Licencing BV

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2010
Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Akçalı Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Editör: Salih Yavuz
Kapak Tasarımı: Ayşe Nur Ataysoy
Kapak Uygulama: İmajin
Sayfa: Sinan Kandemir

Baskı: Kayhan Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit
C Blok No: 244 Topkapı / İST.
T: 0212 612 3185

Birinci Basım: Temmuz, 2010
ISBN: 978-9944-756-36-5

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

JULY'IN İNSANLARI

Nadine Gordimer

Çeviren: İlknur Özdemir

Eski ölüyor, yeniyse doğamıyor. Bu ikisi arasında kalan sürede, pek çok hastalıklı belirti çıkıyor ortaya.

Antonio Gramsci
Hapishane Günlükleri

1

"Bir fincan çay ister misiniz?"

July kapının eşiğinde eğildi, tıpkı kendi ırkının onların ırkı için hep yapmış olduğu gibi o günü onlar için başlattı.

Kapı vuruluyor. Saat yedi. Vali konaklarında, otel odalarında, vardiya amirlerinin lojmanlarında, banyolu ebeveyn yatak odalarında - Lifebuoy sabunu kokan kara ellerdeki çay tepsileri.

Kapı vuruluyor: Kapı değil, kalın toprak duvarda bir delik bu, deliği örten çuval, kısa süren gecenin bir yerinde, içeri hava girsin diye geriye atılmış. *Bam, soluk alamıyorum; kadının sesi onu hareketsizliğinden çekip alıyor, yorgun uykusundan sendeleyerek kalkıyor.*

Kapıya vuran yok, gelen July, uşakları, ev sahipleri olan July. İki pembe cam fincanda çay ve kenarı çentik çentik açılmış, özellikle onlar için açılmış, içinde kaşığıyla, küçük bir teneke kutu krema getirmiş.

"Ben süt almayacağım."

"Ben de, teşekkürler."

Siyah adam, arabadan getirilen koltuklarda yatmış uyuyan üç çocuğa baktı. İçi rahatlayarak gülümsedi: "İyiler."

"Evet, iyiler." July eşikten eğilerek geçip dışarı çıkarken de, "Teşekkürler July, çok teşekkür ederiz."

Daha önce de bunun gibi saz damlı, yuvarlak, toprak kulübelerde uyuduğu olmuştu kadının. Kruger Parkı'nda, izne çıkmış vardiya amirinin ailesiyle bir çocuğunun ve masanın üzerindeki sıkma portakalla bisküvilerin yanında duran emaye leğenle ibriğin imgesi, şu anki sabah güneşi gibi pırıl

pırıl aklında. Bam'ın Boer soyundan gelen atalarının siyahların kulübelerinden uyarladıkları *rondaveller*, tam o kıtaya özgü bir basitlikteydiler. Henüz klimalar yokken, herkes saz damın sıcağa karşı doğal bir yalıtım sağladığını söyleyip övdü onları. Rondavellerin, kalın bir tabaka kırmızı boyayla kaplanmış beton zeminleri vardı, üstünden geçen karıncalar yol yol iz bırakırlardı. Botswana'da Bam'la, silahlarıyla ve avcılara özgü kırmızı şarap stokuyla birlikte olmak. Bütün ötekilere örnek alınan ve hepsinin sonunda geri döndüğü özgün biçimdeydi buradaki kulübe. Kadının altında, paslı yaylarının üzerine arabanın katranlı muşambasını serdikleri demir karyolanın altında, çiğnenip ezilmiş, toprakla karışık gübreden oluşan bir zemin; başının üstündeyse saçaklanmış gri saza destek veren kaba kamış direkten sarkan, lif lif uzayan kirleriyle örümcek ağları. Işık okları süzülüyordu içeri. Toprak duvarların sayvanlara değmediği yerlerde loş ışıktan bir çerçeve; oralara, rengi daha açık topraktan hayvan yuvaları yapışmıştı; yaban arıları ya da yarasaların yuvaları. Eşiği kuşatan geniş bir ışık çerçevesi; peşinde cıvıldaşan civcivleriyle tüysüz bir tavuk girdi içeri, dünyadaki en cılız sesti bu. O sesin tatlılığı, sıradanlığı apansız, kesin bir inanmazlığa yol açtı. Maureen ve Bam Smales. Bamford Smales; Smales, Caprano ve Ortakları, Mimarlık Bürosu. Batı Bölgesi Altın Madenleri'nden Maureen Hetherington. Johannesburg Müzik Yarışması'nda, on yaşın altındakiler arasındaki Klasik ve Pantomim yarışmasında gümüş kupa. Kadın gözlerini kapattı yine, tıpkı uzun bir deniz yolculuğundan sonra karaya adım atan yolcunun ayağının altındaki toprağın kabarması gibi arabanın sallantısını başının içinde duydu. Üç gün üç gece boyunca arabanın zemininde saklanırken, önce arabanın saldırıya benzeyen hareketi yüzünden mekân duyusunu yitirerek, sonra da arabanın sallantısının ritmine uyarak ara sıra kesik kesik uyu-

duğu gibi uyudu.

Hezeyan içindeki insanlar zaman zaman bir normalleşip bir anormalleşirler. Dururken sallanır, titrer, sarsılır, savrulurlar ve yaşamın malzemesi yerine oturur. Arabada telaşı yaşamışlardı. Çocukların kusmuğunun kokusu arasında metal aksamın takırtısı ve gevşemiş sürgülerin çılgın dansı. Bu hezeyandan sıyrıldığı süreler gitgide uzadı. En önce yerine oturan, yok olup gidendi, geçmiş. Kabileye ait bir kulübenin loşluğunda ve yarı aydınlığında yeniden kavuştuğu denge, vardiya amirinin maden ocağının arazisindeki evinde ablası yatılı okula gittikten sonra kendisine kalan odadaki dengeydi. Kitap rafında duran koleksiyonundaki parçaları bir bir eline alarak gözden geçirdi, pirinçten minyatür çaydanlık ve tepsi, birinin gövdesi kırık fildişinden dört fil, sırtına İngiliz bayrağı çizilmiş haki renkli buldok biblosu. Deliklerini maden tozuyla ölü tatarcıkların tıkadığı sineklik telinin küçük karelerinin yansıdığı pencereye karşı bir siluet çizen tuvalet masasının ayarlanabilir aynasının dikey menteşesine, kenarına kadifeden unutmabeni çiçekleri dikili bir lavanta torbası asılmıştı. Kristal bir parfüm şişesinin girintili çıkıntılı gümüş tıpası, yıllar boyu kat kat sürülmüş ve kuruyup kalmış Silvo cilasının etkisiyle şişenin boynuna yapışmıştı. Bizim Jim'in (vardiya amirinin adı da Jim'di, bunun için annesi kocasına Benim Jim'im, evdeki hizmetkâra da Bizim Jim derdi), temizlediği okul ayakkabıları kapının dışındaydı. Bir gözüyle kulağının üstü doğum lekesi gibi benekli bir tavşan, bahçedeki kafesinde doyurulmayı bekliyordu. Taşıtları sanki yolcularını ayırdığı şimdiki zamanın ölçülerini öylesine aşan bir yolculuk yapmıştı ki, banyolu ebeveyn yatak odası kaybolmuş, dört gün önce ayrıldığı bu oda, geri gelen bilincinin gerçekten ait olduğu oda olarak kronolojideki yerinden çekilip çıkartılmıştı.

Kapının önünden domuzlar geçti, hiçbir zaman anlayama-

dığı dillerin birinde bağrışmalar oldu. Kocası sarhoşmuş gibi horlasa da, onun uyanık olduğunu hemen anladı, her zaman anlardı. Kendi sesi geldi kulağına.

"Nerede o?" Arabanın içine kapatıldığını görüyordu, duyumsuyordu.

"Çalılıkların içine sakla, dedi bana."

Daha sonra, hışırtıyla kemirme arası bir ses duydu kadın. "Ne? Bu ne?"

Kocası yanıt vermedi. Çoğunlukla o kullanmıştı arabayı, üç gün üç gece boyunca. Artık uyumuyor olsa da uyku eksikliğinden sersemlemiş durumdaydı.

Demir karyolayla çocukların uyuduğu araba koltukları dışında boş olan kulübeye yavaş yavaş ısınmaya başladı Maureen, oradaki diğer nesneler başka bir kategoriye aittiler: Sıkıca rulo yapılmış bir inek derisi, çiviye asılmış bir çapa, duvara dayalı duran bir paçavra yığınıyla kırık bir Primus ocağının parçasından başka bir şey yoktu. Tavukla civcivler ortalıkta dolaşıyorlardı, ama duyduğu hafif ses onlardan gelmiyordu. Farelerle sıçanlar olmalıydı kulübede. Havada sinekler dolaşıyor, büyük bir olasılıkla hâlâ kusmuk kokan, kirli ve rahatça uyuyan çocukların gözlerine ve ağızlarına konuyorlardı.

2

Taşıtları bir bakkie'ydi, üç litre benzin alan, normalinden on kat dayanıklı lastikler takılı, on dört inçlik tekerleklere ve sağlam bir standart şasiye sahip bir kamyonet. Bunu satın alan, bu şasinin üstüne pencereleri, havalandırma delikleri ve iki tarafında süngerli oturma sıraları olan bir fiberglas karoser uydu-

rup, arabasının arkasına takar. Böylece beyaz aileler, genellikle Afrikanerler ve her ikisine birden paraları yetmeyen *renkli*[1] yarı kardeşleri için ucuz bir arabalı karavan sağlamış olur. Daha varlıklı olan beyaz Güney Afrikalılar için bakkie, kentte kullanılan taşıt araçlarının uygun olmadığı hallerde işe yarayan, ikinci bir spor taşıttır.

Bakkie'nin rengi sarıydı. Bam Smales, steyşın vagon olarak kullanmak üzere kırkıncı yaş gününde edinmişti onu. Av mevsimi dışında, göz alışkanlığını yitirmemek için atış talimi yapar, kış gelince de hafta sonlarını çalılık arazide, kentteki bürosunun ve evinin iki yüz kilometre dışına uzanan bir yarı çap içinde geçirir, Afrika tavuğu, kızıl keklik, yaban ördeği ve kaz avlardı. Çocuklar doğmadan önce, daha uzaklara yaptığı av gezilerine karısını da götürmüştü: Botswana'ya ve Portekiz yönetimi devrilmeden önce de bir kez Mozambik'e. Bir erkek geyiği bir adamı vuracağından daha çabuk vurabilirdi; kentin dışındaki evlerindeyse, karısını, çocuklarını ya da malını mülkünü savunmak için yastığının altında bir tabanca bile bulundurmazdı.

Taşıt, zevk için alınmıştı, nasıl ki bazı kadınlar zevk için doğmuşlar denirse. Aracı eve getirdiği zaman, karısı hoşnutsuzca yüzünü buruşturmuştu. Ama kocası o canlı sarı boyayı savundu; sarı neşeli bir renktir, sıcağı geri teper, dedi.

Hepsi, karısı ve ailesi, hoşgörüyle arabanın çevresini sardılar. Çocuklar -belliydi ki başka hiçbir şey heyecanlandıramazdı onları- yeni bir şeye sahip olmanın heyecanını yaşıyorlardı. Bir şeyler satın almak kadar mutlu eden bir başka şey yoktu onları; tavşanları beslemekle hiç ilgilenmezlerdi. Karısı ona tıpkı kendisinden önce boşaldığı ve istediğini yaptığı zamanlar gülümsediği gibi gülümsemişti; birleşmeden sonra varlığını koruyamayan kişiliğin bir an görünüp kaybolması. "Bir mil uzaktan, çalılık

1 Ne beyaz ne de siyah olan Güney Afrikalılar.

arazide bile görürler seni."

Çeşitli ve farklı koşullarda bazı nesneler ve kişiler çok büyük önem kazanırlar. Hayatta kalma üzerine tutuşulan bahis, doğası gereği, olaylar olmadan önce, bunlardan hangisinin önem kazanacağını açığa vuramaz. Peki, nasıl bileceğiz bunu? Devlet Acil Durum Planlama Servisleri böyle bir bilgi sağlamaz. (76'da Soweto İsyanlarının arkasından, ilaç firmaları ilk yardım kutuları konusunda hükümetçe onaylanan bir plan koydular ortaya.) Kehanet gücüyle ya da siyasi bir önseziyle önceden bilinseler bile, olayları oluştukları tarz içinde hesap edebilmek olanaksızdır; hayati önem taşıyan insanların ve nesnelerin kimliklerini, bir dizi alışılmış olay içinde oynadıkları alçak gönüllü ya da anlamsız rol gizler.

Her şey yavan bir gariplik içinde başladı. 1980 yılının grevleri sürüp gidiyordu, biri ötekinden esinlenen ya da dayanışmadan doğan grevlerdi bunlar; sonunda insanlar işçi ayaklanmalarını ve lokavtları sanayideki bir karmaşa olarak değil, birbiri peşi sıra gelen sürekli olaylar olarak yaşadılar. Hükümet siyahların sendikalarına, getirdiği kısıtlamaları gizlemek için mükemmel seçilmiş sözcüklerle kaleme alınan ayrıcalıklar tanımayı sürdürürken, söz konusu siyah işçiler zaten aç, öfkeli ve işsizdiler, yakılan fabrikalardan arta kalan da çoğunlukla yalnızca fabrikanın zeminiydi. Uzunca bir süre, hiç kimse, kendi gözleriyle gördüğü alan dışında kalan yerlerde neler olup bittiğini tam olarak bilemedi. Ayaklanmalar, kundakçılık, uluslararası kuruluşların yönetim merkezlerini işgal etme, kamu binalarını bombalama... Gazetelerle radyo ve televizyona uygulanan sansür, söylentileri ve kulaktan kulağa yayılan sözleri, ülke çapındaki bu müzmin ayaklanma durumuyla ilgili tek bilgi kaynakları olarak bıraktı. Gözlerden uzak olarak Soweto'da haftalarca sürdürülen bir ayaklanmadan sonra, (yaklaşık) on beş bin siyahın Johannesburg'a yaptıkları yürüyüş, ticaret merke-

zinin sınırında, siyahlardan ve beyazlardan (yaklaşık) birkaç cana mal olarak durdurulmuştu. Bam'ın bir ev projesi çizdiği bir banka saymanı, eğer kentteki durum kontrol altına alınacak gibi görünmezse (kendi ifadesi), bankaların moratoryum ilan etmek zorunda kalacaklarını fısıldadı. Bunun üzerine Bam, kendi yaptığına kendi de inanmadan, yanına bir zamanlar bir Japon müzik setini barındıran strafor köpükten küflü bir kutu alarak bankadan beş bin Rand çekti; Maureen de yirmi dört saat önceden haber vererek cari hesabını kapattı ve lastik bantlarla tutturulmuş bin yedi yüz elli altı Rand'lık kağıt parayı örme hasırdan alışveriş çantasının içine koyup, üstüne de kuru temizleyiciden aldığı Bam'ın takım elbisesini gösterişli bir biçimde katlayıp yerleştirerek, kazasız belasız eve taşıdı.

Ama bankalar kapanmadı. Rodezyalı beyaz göçmenlerle, bu tür savaşlara alışkın olan birtakım eski Selous gözcüleriyle ve ayrıca Bangui, Zaire ve Uganda'dan gelen bir uçak dolusu paralı beyaz askerle güçlendirilen sivil birlikler, siyahları -hangi ülkede olurlarsa olsunlar oranın Amin'lerini, Bokassa'larını ve Mobutu'larını- durdurdu (o sırada cephaneleri tükenmişti, kurşunlara sopalarla ve taşlarla karşı koyma kahramanlığından da çoktan vazgeçmişlerdi). Çocuklar okula gitmeyip evde kaldılar, ama huzurlu bahçelerde çılgıncasına savaşçılık oynadılar. İçki dükkânı, haftalar önce ısmarlanmış olan şarap ve biraları ansızın teslim etti, üstüne bir şeker kamışı likörü amblemi işlenmiş tulumlar giyen iki zenci, kasaları mutfağa taşıdılar, hizmetçilerle şakalaşıp konuştular. Ellili yılların belge yakma olaylarından, Sharpeville'den, '76 Soweto olaylarından, 1980'deki Elsie Irmağı cinayetlerinden beri yirminci kez, yüzüncü kez her şey yeniden yatışır gibi olmuştu.

Smales'ler önceleri on yılımız kaldı diye düşünmüşlerdi, sonra bir beş yıl daha vermişlerdi, sonra da, belki de tahmin ettikleri üzere, çocuklar gibi belirsiz bir zamana kaydılar. Daha hâlâ za-

manları varken, hiç zaman kalmamış olmasını arzu eder oldular. Tüm yaşamlarını şimdi oldukları gibi siyah bir kıtada doğan adi beyaz sokak köpekleri gibi geçirmiş olduklarını görme düşüncesi dehşet veriyor, hasta ediyordu onları. Beyaz köpek doğaları gereği Mirajlar ve tanklarla korumaları beklenen ayrıcalıklarından sıyrılmak amacıyla gönüllü olarak siyasi partilere ve 'temas' gruplarına katıldılar; ama kimse inanmadı onlara. Hem siyahlar tarafından reddedilmekten kurtulmak, hem de beyazların sahip olduğu ayrıcalıktan sıyrılmak için, henüz genç ken oradan ayrılıp bir başka ülkede yeni bir yaşama başlamayı düşünmüşlerdi. Ama kalmışlardı; birbirlerine ve başkalarına, yuvalarının sadece ve sadece burası olduğunu söylemişlerdi. Bunu söylerken, kalan süreleri azaldıkça, asıl nedenin paralarını -Bam'ın giderek artan birikimleri ve yatırımları, Maureen'e annesinin babasından kalmış olan De Beers hisselerinin oluşturduğu küçük miras, kentteki ayaklanmaların hayatın bir parçası olmasıyla birlikte satılması giderek zorlaşan ev- kurtarıp çıkaramamak olduğunu biliyorlardı. Bir kez daha, kim bilir kaçıncı kez, binlerce kara derili hapse atıldı, cam kırıkları süpürüldü, kesilen telefon hatları onarıldı, radyo ve televizyon her şeyin kontrol altında olduğuna dair güvence verdi. Karı koca onca parayı evde saklamanın aptallık olduğunu düşündüler; yeniden bankaya yatırmaya hazırlandılar...

Bütün bunlar olup biterken, efsanelerde ya da dini öykülerde rastlanabilecek türden değişimler oldu. Bankanın muhasebecisi, Afrika halk masallarındaki felaket habercisi kuştu aslında, tehlike anında onun çırpınıp bağırmasını duymazlıktan gelmişlerdi. Zevk için satın aldıkları sarı bakkie onlar için vazgeçilmez bir araç oldu: Onları, kurşuna tutulan alışveriş merkezlerinden, değerlerin düştüğü bir piyasanın satılamamış ve şimdi alevler içindeki evlerinden, patlak borulardan fışkıran ve cumartesi sabahları giydikleri safari giysi-

leri içindeki şişman bedenleri önlerine katıp sürükleyen sulardan, Jan Smuts Havaalanı'ndan uçmaya çalışanları taşıyan Boeing'lere isabet eden roketlerden kaçıran taşıttı. Hem aşçı hem dadı olan Nora kaçıp gitti. Evlendiklerinden beri arka avluda yaşayan, biri kaba ev işi yaparken giydiği haki kumaş pantolon, öteki sofrada hizmet ederken giydiği beyaz keten giysi olmak üzere iki takım üniforma verdikleri, her çarşamba ve iki haftada bir cumartesi günleri izin hakkı tanıdıkları, arkadaşlarının onu ziyaret etmesine ve kentteki kadınının gelip odasında kalmasına göz yumdukları, iyi para verdikleri, halinden hoşnut uşakları, hayatlarını emanet ettikleri kişi oldu; kurbağa prens, kurtarıcı, July.

July, çocukların birer birer içine girebilecekleri büyüklükte çinko bir leğen getirdi, başının üstünde de yemek pişirilen ateşe oturtulan gaz tenekeleriyle sıcak su. Maureen önce çocukları yıkadı, sonra da (onlardan kalan kirli suyla) kendi yıkandı. Ömründe ilk kez bacaklarının arasının kötü koktuğunu gördü ve -çocukları dışarı gönderip çuvalı kapı boşluğundan aşağı sarkıtarak- o köpüklü ve sabunlu suyun içinde vajinasının pürüzsüz iç yüzeyini, makatındaki görünmeyen yumruyu tiksinerek ovaladı. Kocasıysa ırmakta yıkanmayı göze aldı. Doğuya akan bütün ırmaklarda bilharziya enfeksiyonu tehlikesi vardı.

July girip çıkarak lapa, haşlanmış yaban ıspanağı, hatta sert ve yeşil bir pawpaw muzu taşıdı – onca zamandır onlara alışmış biri olarak ailenin yemeği meyveyle sonlandırma geleneğine uyuyordu. Üniformalı değildi (üstünde yazıları okunamayacak kadar soluk bir tişört ve tozlu bir pantolon vardı, iki yılda bir hakkı olan eve dönüş izninde kullanmak üzere geride bıraktığı giysilerdi bunlar) ama kulübeye girip çıkarken, onların evlerinde geçirdiği on beş yıl boyunca nasıl davranmış-

sa aynı öyle davranıyordu; hizmet ediyordu, ama köle gibi değildi, onların gereksinimlerini ve hoşlandıkları şeyleri anlıyor, standartlarına akıllıca uyuyordu, hatta çocuklara verilen terbiye ve gösterilen hoşgörü konusunda bile.

"Yemeğimizi biz pişiririz July. Kendi ateşimizi kendimiz yakmalıyız." Zahmet verdiğini düşünerek itiraz eden konuk. Hem Maureen hem de July, ailenin evinde kalmaya gelen ve giderken July'a bahşiş veren konukların yansımasını Maureen'in sesinde duyumsuyorlar.

July, Bam'a odun getirmişti, ama akşam karanlığında yeniden geldi. Onların kendilerine bakabileceklerine güvenmiyordu. "Şimdi ufak bir ateş yakmamı ister misiniz?" Elinde süt dolu bir Altın Şurup kutusu vardı. Yanında ufak bir oğlan duruyordu; o gün, daha önce, meraklı siyah çocukları kovalamıştı oradan. "Bu benim üçüncü çocuğum; Victor'la hemen hemen aynı yaşta. Victor 21 Ocak'ta doğdu, değil mi? Bu da Noel günü doğdu."

Beyaz çocuklar, kentteyken uşağın çocuklarının fotoğrafını cüzdanında, kimliğinin yanında görmüşlerdi. Siyah çocuğa bir dolandırıcıymış gibi baktılar.

"İçtiğimiz bu süt keçi sütü, Gina bundan hoşlanır mı, bilemiyorum. Gina hep biraz mızmızlık eder. Madam, sütü kaynatabilirsiniz." Gözlerinden birini kıstı July, dudaklarını oynatıp bıyığının uçlarını aşağıya sarkıttı; dikkatli olunmasını, keçinin ve şurup kutusunun, kentte buzdolabından çıkardığı steril şişelerdeki sütle karşılaştırılınca sağlık kurallarına pek de uygun olmadıklarını belirtmek ister gibiydi.

Taşıtı, geceleyin çalılıktan çıkartıp, July'in kulübesinin görüş alanında, ama yine de epeyce uzakta bulunan, terk edilmiş kulübelerin yanına götürmüşlerdi. Bam farları yakmamış, yolculuğun bazı etaplarında yaptığı gibi karanlıkta önünden giden July'ı izlemişti. Böyle yaparak hem devriyelerden hem de

serseri çetelerinden kaçabilmişlerdi. July, taşradaki yerleşim yerlerinde, benzin istasyonlarında çalışan siyahların çoğunlukla garaj-alışveriş merkezi tesislerinin arkasındaki barakalarda yaşadıklarını biliyor ya da seziyordu; bu yüzden hiç durmadan yollarına devam ettiler, aslında yola çıkarken aldıkları benzin onları yarı yola kadar bile götürmeye yetmezdi. July, strafor köpük kutudaki kâğıt paralardan istiyor ve her seferinde benzin, su ve yiyecekle dönüyordu. Bir mucizeydi bu; bütün her şey mucizeydi; ama azizlerin çektikleri acılar düşünülünce mucizelerin dehşet verici olduğunun da bilinmesi gerekirdi. Ancak zaman bulup yanlarına gelişigüzel aldıkları birkaç parça eşyayla (Maureen'in geri dönüp buzdolabından çıkardığı bir torba portakal, kaçarlarken arkalarında neler olup bittiğini öğrenmeleri için Bam'ın akıl edip aldığı radyo) yola çıkan bu insanlar, nasıl olur da hedef seçtikleri yere ulaşmayı umabilirlerdi; her an daha da olanaksızlaşıyordu bu.

"Benim evime gidebiliriz," demişti July, hiç oturmadığı oturma odasında ayakta durmuş, döşemede çıkarılması gereken bir leke görünce, "Biraz gazyağı alabiliriz" der gibi söylemişti bunu. Ne yapmaları gerektiğini onlara söyleyenin July olması, kendi evlerindeki çaresizliklerinin bunu yapmak zorunda olduğunu July'a açıkça göstermesi, *kesinlikle olasılık dışı olan bu şey*, durumlarının gerektirdiği çözüm oluyordu. Gereğinden fazla kalmışlardı evde, bu yüzden olanaksızı denemekten başka çareleri yoktu. Çocukları arabanın içine sokup üstlerine katranlı bir muşamba örttüler, Maureen de sürünerek girdi altına ve yola çıktılar. Otlaklardan, mısır tarlalarından, yerfıstığı tarlalarından geçip kurumuş nehir yataklarına girerken, taşları yaz yağmurlarının oluşturduğu platoların altında kalan savakların arasından zorlanarak geçerken nasıl olup da bozulmamıştı araba; anayollardan gitmeyi göze alamayıp, normal koşullar altında sıkı bir sürüşle bir günde tamamlanabilecek bir yolculuğu üç

gün üç gecede nasıl da yapmışlardı; ama bu July'dı, July o altı yüz kilometreyi baştan aşağı tanıyordu. İş aramak üzere kente ilk kez gelirken bütün o yolu yürümüş, yolu Kruger Park'a dayandığında, hatta bazen de içinden geçtiğinde, geceleri aslanları uzak tutmak için ateş yakmıştı.

Taşıtı damsız bir kulübenin arazisine sokmuşlardı. Bir karınca yuvası gibi kırmızıydı kulübe, kalın kil duvarlar şurada burada eriyip yere akmış, toprakla birleşmişlerdi. Duvarların içinden uzayan bodur ağaçlar, yarı yıkık bir binada açıkta kalan su tesisatı parçalarına benziyorlardı. Araba, zeminde boy vermiş uzun, yabani otları eziyor, dallar, dikenler ve asalak sürüngen asmalardan oluşan bir dam, taşıtın sarı rengini gizliyordu.

Kendilerine verilmiş olan kulübenin eşiğinden bakınca arabayı fark edebiliyordu Maureen. Ya da fark ettiğini sanıyordu; orada olduğunu biliyordu. Son geçtikleri yerden aldıkları bir bidon dolusu musluk suyunu arabada saklamışlardı. Fısıltıyla konuşarak uzaktan kendisini izleyen siyah çocukların bakışları altında Maureen, çocuklarına azar azar içme suyu getirmek için gizlice arabaya gidiyordu. Ağırlık binince boş boş gümbürdeyen o sıcak sacın içi yeniden girilen ıssız bir eve benziyordu. İçeride tutuklu kalan sinekler sırtüstü devriliyor, vızıldayarak bayılıp kalıyorlardı. Sanki terk ettikleri öteki eve girmiş gibi oluyordu Maureen.

"Havadan görülmez." Üstlerinde uçan iki uçak görmüşlerdi, ama epeyce yüksekteydiler. Siyah ordunun Mozambik'teki üssünden kalkan ve bozulmuş bir arabaya bile çok seyrek rastlanabilen bir bölgede çalılıkların içini araştırıp paramiliter beyaz birliklere ilişkin kuşku uyandırıcı bir iz bulabilecek bir uçağın atacağı başıboş bir bombaya hedef olmazdı araçları, bu bakımdan Bam'ın içi rahattı.

July'ın evinin olduğu yer bir köy değil, yalnızca geniş aile-

sinin üyelerinin oturduğu toprak kulübelerden oluşan bir yerleşim yeriydi. July, kendi ailesinin üyelerini beyazların orada bulunmasının garipliğine alıştırabileceğini ve çenelerini tutmalarını sağlayacağını düşünse bile, çevrede dağınık olarak yaşayan ve her bir dikenli çalılığın biçimini ezbere bilen başka kişilerin, bu çalılıkların beyaz bir adamın arabasını gizlediğini keşfetmelerine ve bu bilgiyi herhangi bir siyah ordu devriyesine iletmelerine engel olamama tehlikesi vardı. Ya da kendileri harekete geçebilirlerdi.

Maureen bu otoriteyi -*O'nun otoritesini*- anlayamadığı için sıkıntıyla gülümsemekten kendini alamadı July; hem nasıl olsa onlara -herkese- araçtan söz etmişti.

"Onlara ne söyledin?" Maureen onun kurnazca zekâsından emindi; July onun emrinde yıllarca çalışmıştı. Bam'ın çoğu kez onun kırık-dökük İngilizcesini anlamamasına karşın, Maureen'le July birbirlerini iyi anlarlardı.

"Onu bana verdiğinizi söyledim."

Bam bir kahkaha patlattı. "Buna kim inanır ki!"

"Biliyorlar, neler olduğunu, kentteki sorunu biliyorlar. Beyaz insanlar evlerinden kovuluyorlar, biz de alıyoruz. Herkes bu durumda, öyle değil mi?"

"Ama sen araba kullanamazsın ki." Kendi güvenlikleri için July'a inanılmasını istiyordu Maureen.

"Benim araba kullanmadığımı nereden bilecekler? Herkes biliyor benim on beş yıldır kentte yaşadığımı, ben çok şey biliyorum."

Araç yaşamlarının odak noktası olmaktan çıkana dek birkaç gün geçti. Konserve yiyeceklerin geri kalanı hâlâ arabadaydı; Victor'un, herhalde büyüklerin dalgınlığından yararlanarak gizlice koymuş olduğu elektrikli yarış arabası pisti de. Bu kulübede bir şey koyacak yer yoktu. "Her şeyi arabadan çıkarmaya değmez." Ama Victor yarış arabası pisti için mızmızlık edip

duruyordu. "Onu söküp yeniden kurman gerekecek."

Annesinin önüne dikilip isteklerinde direnme alışkanlığı vardı Victor'un; Maureen çocuğun arkasına dolandı.

Çocuk yeniden dikildi annesinin önüne. "Ne zaman gideceğiz?"

"Vic, onu nereye kuracağız? Hem elektrik de yok, çalıştıramazsın."

"Onu göstermek istiyorum."

"Kime?"

Kulübeyi uzaktan gözetleyip sağa sola koşuşturan siyah çocuklar, Maureen'in bakışı aralarına atılan bir taşmış gibi biraz gerileyip, yeniden toplandılar.

"Ama onlara ona dokunmamalarını söyle. Bana ait şeylerin karıştırılıp kırılmasını istemiyorum. Onlara bunu söylemelisin."

Yetişkinlere özgü bir biçimde, kullanmayı reddettiği bir otoriteyle güldü Maureen. "Ben mi söyleyeyim? Bizim dilimizi anlamıyorlar ki."

Oğlan hiçbir şey demedi, ama yıkanırken kullandıkları orası burası göçmüş, paslı küvete tekme atmaya başladı.

"Yapma. Beni duyuyor musun? O July'ın."

Su bidonu boştu. En küçük çocukları Royce, Coca-Cola isteyip duruyordu: "*Öyleyse gidip al*. Dükkâna git ve *al*." Maureen, ırmak suyuyla doldurulmuş gazyağı tenekelerini ateşe koydu. Kaynayan su gece soğuyacaktı; "Bunu çocuklara ırmaktan çıktığı gibi içirtmek delilik. Hastalanacaklar."

Bam birden parladı. "İnan bana, onlar zaten nerede su bulurlarsa içiyorlar... Onları durdurmak mümkün değil."

"Hastalanırlarsa ne yaparız?"

Ama Bam onu yanıtlamadı, zaten Maureen de yanıtlamasını beklemiyordu. Kendileriyle bütün soruların arasında yanıtlanmadan duran şey şuydu: Yaşadıkları için şanslıydılar.

Arabanın koltukları artık yerinde yoktu; kulübenin mobil-

yası olmuşlardı. Dışarıda, dalgalanan bir perdeye benzeyen ışıltılı gri bulutların serinlettiği öğle sonrasında, ötekiler gibi yere oturdu Maureen. Arabanın, vadinin ötesinde, keçilerin tutulduğu yeri çevreleyen sütleğenlerin ve ölü dikenlerin oluşturduğu çitle çevrili alanın ilerisinde bulunduğunu biliyordu. Uzak bir ülkenin rıhtımına yanaşan bir gemiydi o araba. Eğer dönüş yolculuğuna başlamazsa, hemen başlamazsa, demir attığı o sarı renkli yabani otların arasında paslanacak, bir gemi hurdasına dönüşecekti.

3

İlk örneği herhalde bir çiftçinin mutfağında görülmüş olan modelin taklidi, şimşir ağacından bir dolabın raflarına, süslü püslü kesilmiş gazete kâğıtları tutturulmuştu; pembe cam fincanların ve altlıklarının kalanı bu dolapta duruyordu.

July Maureen'i karısına tanıştırdı. Ufak, simsiyah, ifadesiz bir yüz ve toprak zeminde üzerine yastık gibi yaslandığı koca bir popo; bir oraya bir buraya dönüyor, yaşlı bir hanımın uzattığı maşrapaya, sessizce çay koymak üzere ocaktaki bir tutam külün üstünden teneke çaydanlığı alıyor, kucağında yatarken uykusunda gözleri dönen, memeden kesilme çağını çoktan aşmış çocuğun ellerindeki biberonu düzeltiyordu. July'ın, zorlayıcı sesinin etkisi altında yalvarırcasına kaşlarını çattı, iki yana sallandı, hoş geldiniz der gibi bir şeyler mırıldandı.

"Evine geldiğiniz için çok memnun olduğunu söylüyor, uzun bir zaman sonra sizi görmekten çok mutlu olduğunu söylüyor, sizi, July'ın insanlarını."

Ama kadın bir şey dememişti. Maureen önce onun, sonra

da ya July'ın ya da karısının annesi olması gereken yaşlı hanımın elini tuttu. Yaşlı hanımın kulaklarında sallantılı yaldızlı küpeler vardı, kırmızı cam taşlı teneke bir broş, salyangoz kabuğu biçimindeki siyah türbanını tutuyordu. Tabanları küle bulanmış incecik çıplak ayakları çömeldiği yerden, kat kat eteğinin altından görünüyordu. July'a bir şeyler sordu, her bir sorudan önce boğazını hırıltıyla temizliyor ve başını umursamazlıkla yukarı kaldırıp, gülümseyen ve selam vermek için öne eğilip duran beyaz kadına bakıyordu. Kulübede birkaç kişi daha vardı, genç kadınlar ve yeni yetme kızlar. July'ın kız kardeşi, karısının görümcesi, kendi kızlarından biri; July onları tanıştırırken eliyle hepsini şöyle bir tarayıp akraba olduklarını söyledi, adlarını vermedi. Küçük çocuk, en son doğan çocuğuydu. Tıpkı ötekiler gibi o da eve izinli gelişlerinden birinde ana rahmine düşmüş, kendisi yokken doğmuştu. Her bir çocuğun doğumunda, Maureen kendi adına evine göndermesi için July'a armağanlar vermişti. O kadına, hiç görmediği, kafasında hiç canlandırmadığı July'ın karısına, çocukları için oyuncaklar ve nerede, nasıl yaşarsa yaşasın her kadının mutlaka işine yarayacak şeyler gönderirdi: Bir gecelik, bir çanta. July izinden döndüğünde, karşılığında, o bilinmeyen karısından, evinden, armağan olarak örgü bir sepet getirirdi yanında - bankadaki parayı eve, o sepetlerden biriyle taşımıştı Maureen. July'ın kentteki kadını, izin günlerinde buruşmayan kumaştan iki parçalı giysiler giyen saygın bir büro temizlikçisiydi. Maureen'in ütüsünü kullanarak July'ın giysilerini ütüler, avluda Maureen'e rastladığı zaman da durup gevezelik ederdi. Konuşma konusu genellikle annesinin kazandığı parayla Soweto'da lisede okutulan bir oğul olurdu; July'ın sorumluluğunun, uzaklardaki ailesine karşı olduğu dile getirilmeden belliydi. Kentteki kadının, sevgilisinden çocuğu olmamıştı; bir keresinde kadınların kadınsal yazgılarını bilinçli

olarak denetim altında tuttuklarını gösteren bir hareketle elinin birini göğüslerinin altına koymuştu: "Her şey bitti - hastanede kısırlaştırıldım ben." Şunu söylemek gerek: Kentte geçirdiği yaşama uygun olarak, kadının siyah, kent İngilizcesinin sözcükleri de bilgiççeydi.

Sabahın erken saatleri olmasına karşın kulübedeki kadınlar, gün bitiminde olduğu gibi, sakin görünüyorlardı. Duvardaki pencere camı büyüklüğünde bir açıklıktan giren düz ve enli bir demet güneş ışığı, genç bir kızın profiline, yaşlı hanımın parmaklarının titreyen, yamru yumru boğumlarına, karnı doyan çocuğun öne uzattığı tombul bacaklarına vuruyordu. Üzerine kenarları püsküllü ekose bir battaniye serilmiş demir bir karyolada yeni yetme kızlardan biri oturmuş, başını öne eğen bir kızın saçını örüyordu. Belki de gün ışır ışımaz dışarı çıkıp odun toplamışlar ya da tarlada çalışmışlardı - kulübede onların arasındayken, zaman içinde, alışkın olduğu günlük düzen içinde, nerede bulunduğunu bilmediğinin farkındaydı Maureen.

4

"Neden buraya geliyorlar? Neden bize?"

O gece July beyaz bir adamın bakkie'sinde, karanlıkta zor görülen beş beyazla geldiği zaman, karısı onun aldığı kararı kabullenmişti. Yedek yataklarını beyazlara vermiş, kullansınlar diye bir Primus ocak ödünç almıştı: Sabahleyin kocasının, bir zamanlar kendisine öbür hayatından getirmiş olduğu o harika fincanları götürmesini izlemişti. July'ın annesi kulübesini onlara vermişti: Duvarlarda ve çatı direklerinde kullanılan ağaç-

larını July'ın kesip yerleştirdiği, duvarlarında kullanılan toprağın annesiyle karısı tarafından karıştırıldığı, bir sonraki mevsimde damındaki sazların yenilenmesi gereken kulübesini. Her iki kadın da, July'ın önerilerini tartışmasız uygulamışlardı. Ama bu iş böyle kapanmayacaktı. Bu işin böyle kapanmayacağını biliyordu July.

"Anlamıyorsun. Gidecek başka yerleri yok. Sana anlattım."

Karısı, onunla aynı düşüncedeymiş gibi çenesini abartılı bir yapaylıkla öne uzattı. Genç kızken yaptığı gibi başını, yukarı çektiği omzuna doğru devirdi. "Burada beyaz insanlar! Onların orada nasıl yaşadığını bize kaç kez anlatmadın mı? Yatmak için bir oda, yemek için bir başka oda, oturmak için bir başka oda, kitap dolu bir oda (kendisinin de bir İncil'i vardı), bana kaç kez anlattığını unuttum bile, kaç kitap var o odada... Yüzlerce sanırım. Bir de Vosloosdorp'taki sokaklarda gördüğümüz ışıklar gibi hazırlanan sıcak su. Bütün bu şeyleri, banyo odasını ben hiç görmedim, çocuklarım da hiç görmediler; senin bile, oradaki avluda, yıkanmak için kendine ait bir odan vardı, giysilerini orada yıkamıyordun bile, bu iş için başka bir odada bir makine vardı; şimdi de kalkmış bana *başka yerleri yok diyorsun*."

Kadının dinleyeni boldu. Kulübesinde her zaman yanında olan genç kızlar kıkırdadılar.

"Oradan çıkmaları gerekiyordu, gitmeleri gerekiyordu. İnsanlar o evleri yakıyorlar. O kocaman evleri! O evleri hayal bile edemezsin. Beyazları evlerinde öldürüyorlar. Ben gördüm, bütün ev havaya uçtu, duvarlar, dam."

Karısı, işaretparmağıyla kulağının arkasını ovuşturdu.

"Adamın silahı var. Çocuklar silah olduğunu görmüşler, damda saklıyor onu."

"Onlara saldırırlarsa tek bir silah işe yaramaz. Adam onları bir gün kaçırtabilse bile ertesi gün yine gelirler. Sorun büyük!

Orada bulunmadıysan, nasıl olduğunu anlayamazsın."

July'ın annesinin elleri hiç rahat durmuyordu. Her iki elinin dörder parmağının uçlarıyla hiç durmadan başparmaklarının diplerini dövüyordu, yaşlı bir kalbin attığını gösteren vuruşlardı bu küçük darbeler, tıpkı göğsü yarılan ölmüş bir hayvanın hâlâ atan kalbi gibi.

"Bir yerlerde başka beyazlar da olmalı. Dünyanın her yerinde yaşamıyor mu onlar? Germiston, Cape Town... sen birçok yere gittin oğlum. İstedikleri her yere gidemiyor mu onlar? Paraları var."

"Her yer aynı. Beyazları kovalıyorlar. Beyazlar onlarla savaşıyorlar. Bütün kentler aynı. Ailesini alıp nereye gidebilir ki? Arkadaşları da kaçıyorlar. Başka bir kentte bulunan bir arkadaşına gitmeye kalkışsa, arkadaşını evinde bulamaz. İstediği her yere gidebileceği doğru. Ama gittiği zaman öldürülebilir."

July'ı dinlediler; onların ikna olup olmadığı hiçbir zaman anlaşılmazdı.

"Bize mektup yazar, tek başına evle nasıl ilgilendiğini anlatırdın, onların köpeklerini, kedilerini nasıl beslediğini anlatırdın. Hatta bir gün evin içinde uyuduğun sırada hırsızlar gelip uyuduğun odanın camını kırmışlardı. Hangisi bilmiyorum, onların odalarından biri... Adam yoktu, *denizaşırı* bir yerdeydi, öyle değil mi?"

O İngilizce sözcük, konuştukları dilin uyumunu bozdu. Denizaşırı. Karısı için bu kavram, o sözcüğü diliyle biçimlendirmesi kadar yabancıydı, ama kendisi bavulları taşımış, üstünde gökdelenlerin ve karla kaplı dağların resimleri olan kartpostallar almış, saat farkı olan ülkelerden gelen telefonlara çıkmıştı.

"Uçakların *denizaşırı* ülkelere gitmek üzere kalktığı o büyük havaalanını biliyor musun? Havaalanı kapalıydı. Daha önce de, kaçmakta olan beyaz insanları taşıyan bir uçak düşürüldü."

"Kim düşürdü? Siyahlar mı? Bizimkiler mi? Nasıl böyle bir şey yapabildiler?" Yaşlı kadın ona sinirleniyordu.

"Ben o uçakları gördüm, çok yükseklerden geçiyorlar, bulutların arasına girdiklerini bile görebiliyorsun. Gözden kaybolduktan sonra bile sesleri duyuluyor."

"Mozambik'te, bizimkilerin elinde özel silahlar ya da bombalar var. Bunlar çok uzağa ve çok yükseğe ulaşabiliyorlar. Hatta artık bunlardan Daveyton'da, KwaThema'da ve Soweto'da da var, kentin hemen yakınında. Uçağı hedeflediler ve havada patlattılar. Herkes yanarak öldü."

Annesi, hem felaketi uzak tutmaya yarayan, hem de felaketi yazgının gereği olarak gördüğünü gösteren, hindi sesine benzeyen yapay sesler çıkardı. "Şimdi beyazlar bize neler yapacaklar, Tanrı yardımcımız olsun."

Beyaz kadınla üç çocuğunu araçlarının döşemesinde üstleri örtülü durumda görmüş olan, direksiyonda oturan beyaz yüze yol göstererek ayak basılmamış yerlerdeki tek yoldan götüren oğul July, ansızın daha önce bilmediği bir şeyin farkına vardı. "Hiç bir şey yapamazlar. Bize artık hiçbir şey yapamazlar."

"Beyazlar. Onlar çok güçlüdür oğlum. Çok zekidir. Yapabilecekleri şeyler saymakla bitmez."

Kadınların yanındayken, reisin mahkemesindeymiş gibi olurdu. Jürideki yaşlılar girip çıkarlar, kanıtları tartışırlar, bir ara dışarı çıkıp hava alırlar ya da bağlı duran atların ve ağaçlara dayalı bisikletlerin arasında dolaşıp rahatlarlar, sonra yine duruşmanın herhangi bir evresinde mahkeme salonuna geri dönerler. Annesi, July'ın az önce boynunu kırdığı bir pilicin tüylerini yolmak için dışarı çıktı. Karısı, genç kızlara, benim bütün gün susuz kalacağımı mı sanıyorsunuz, diye çıkıştı. Daha ne kadar ağızları bir karış açık orada duracaklardı? Kızlardan biri gözüpek, ama saygılıydı: "*Tatani*[2] , söyler misin, senin de

2 Baba

onlarınki gibi, yıkanmak için ayrı odan var mıydı?"

"Ah evet, banyo, beyaz porselen lavabo, her şey."

Kızlar yalnızca güldüler; yandaki çift arabalık garajdan daha küçük olan, bir zamanlar ebeveyn yatak odasını süsleyen o yıpranmış, güzel kare halının şimdi kendi odasında serili olduğu dairesini nasıl canlandırabilirlerdi ki gözlerinde?

"Tavuğun karnında yumurta var, hâlâ yumurtlayabilirmiş! Ayağı kırık olan beyaz tavuğu almalıydın, söylemiştim sana." Yaşlı kadın eşiğin dışından bağırıyordu.

"Ne istiyor bu kadın?"

"Yanlış tavuğu öldürmüşsün... Ama ne istediğini anlayamadım."

July, "Haklısın. *Mhani*[3], ayağı kırık olan tavuk körpedir," diye seslendi. "Gelecek yıl da yumurtlar."

Beyaz kadının eli... Orada durup elini ona uzattığında, ilk kez beyaz bir tene dokunmuştu. Karısı ara sıra kayınvalidesiyle birlikte yeşil mısır ya da yaşlı kadının yaptığı süpürgeleri Hintlilerin dükkânının önünde açıkta satmak için köye giderdi; polis karakolundan bir beyazın ondan mısır aldığı ve beyaz bir elin kendi eline para verdiği olmuştu. Ama beyaz bir tene daha önce hiç dokunmamıştı.

Kadın, alışkanlığına dönüp başını bir yana eğdi yine, utangaçlığını gösteren ve July'ın da çok çekici bulduğu, genç bir kızken onu hem kendine çeken, hem de ondan kaçtığını gösteren o alışkanlık, July'ın kentte geçirdiği yıllar boyunca başka bir şeye, itici, ürkek, kaçamaklı ve içe dönük bir harekete dönüşmüştü. "Yüzü - bilmiyorum... Hoş, güzel bir yüz değil. Onların hep güzel giysileri olduğunu düşünürdüm. Saçı da çok tuhaf ve çirkin. Onun böyle görünmesi için ne yapıyorlar, bir parçası koyu, bir parçası açık renk. Pis bir koyunun kuyruğu gibi. Yo, hiç böyle olacağını düşünmemiştim, zengin bir beyaz kadının."

3 Anne

"Orada değişik görünüyorlardı, dolaplarındaki giysileri bir görecektin. Ya bardaklar, şarap içtikleri zaman konuklara çıkanlan bardaklar. Buradaysa hiçbir şeyleri yok - tıpkı bizim gibi."

Dengesini sağlamak için iki yana açtığı bacaklarıyla yalpalayarak yürüyen bebeği azarladı kadın, yerdeki tavuk dışkılarını alıp ağzına doldurmayı başarmıştı bebek. Çengel gibi kıvırdığı işaretparmağını düşünmeden çocuğun ağzının içindeki yumuşak zarda dolaştırdı, o küçük bedenin hâlâ kendisinin bir parçası olduğunun bilincindeydi. Adam dışlanmıştı. Parmaklarındaki tebeşirimsi macuna fiske vurup düşürdü. "Artık her ay para da gelmeyecek."

July'ın kentteki beyaz insanları olmadan, onlar için çalıştığı büyük ev olmadan, o mektupları alamayacaktı artık (evet okula gitmişti o, kendi dilini okuyamayan bir kadınla evlenmezdi July), July'ın öteki hayatından, öteki kimliğinden gelen ve peşinden oraya gelemeyenlerin ihtiyaçlarını karşıladığı o mektuplar. Düşlerinde bile gidemezdi kocasının peşinden, şimdi bile, July'ın beyaz insanlarını gördükten sonra bile.

5

Bam, July'ın ve köylülerinin ellerindeki tarım aletlerinin - araç gereç demeye insanın dili varmıyordu- onarımında July'a yardım edebilirdi. Köylülerin ortak malı olan ve saban sürerken dönüşümlü kullandıkları boyunduruklа koşum kayışları, içinde kimsenin oturmadığı ayrı bir kulübede saklanıyordu. Ağır zincirler zemine yayılmışlardı. Tavandan çapalar sarkıyordu. Sepetlerde depolanan hububatın ağır, fındığı andıran kokusu kulübeyi doldurmuştu. Biri gelip, masa üstlüğü ya da

çanak olarak kullanılan hasırların birindeki fasulyeleri ayıklamıştı: Maureen, kırık tanelerin düzgünlerinden ayrılmış olduğu düzenlemeyi gördü. Şu anda orada olmayan biri böyle yapmıştı seçimini, bir doğa tarihi müzesindeki ilkel uygarlıkların diyoramalarının[4] ortaya koyabileceği türden bir tabloydu gördüğü.

Bam bir su deposu yapmayı kafasına koymuştu, nasıl olduysa sürüklenip ta çalılığın içine götürülmüş, ama hiç kurulmamış olan yuvarlak, oluklu teneke cinsinden bir depo. July gülüp tenekeye bir tekme attı. (Victor'un banyo küvetini tekmelediği gibi.)

"Yoo, ben ciddiyim. Bir torba çimento bulabilirsek, bir temel yapabiliriz. Bir yerlerde eski borular olduğunu gördüm galiba, hı? Yağmurlu aylar boyunca düzenli olarak yağmur suyu sağlayabilirsiniz böylece. Yazık oluyor. Kadınların ırmağa gitmesine gerek kalmaz. Irmağın suyunu içmektense bunu içmek çok daha iyi olur."

Çimento yoktu; ama Bam'ın July'dan kendisine yedi odalı ev ve yüzme havuzunun bakımı için ara sıra gereken inşaat ve onarım işlerinde yardımcı olmasını istediği günlerdekine benzer biçimde, birlikte çalıştılar. Bam bulabildiği taşlarla yetinip bir temel kurdu. Radyoyu yanında taşıyor, haber bültenleri okunmaya başlayınca Maureen de nerede bulunursa bulunsun çıkıp oraya geliyordu. Durup birlikte dinliyorlardı. Çevrelerinde başka radyolar da vardı, siyahların dilinde yüksek sesle bağıran, gevezelik eden, pop müzik ve neşeli reklam melodileri tıngırdatan radyolar; haberleri okuyan spikerin bahçe bakımı üzerine konuşur gibi çıkan sesi, yalnız o beyaz çift için İngilizce konuşuyordu, yalnız onlar için. Hiçbir şey söylemiyorlar, birbirlerinin yüzünü kolluyorlardı. Ama o sözlerde, ne ikisinin de bulmayı umduğu -ansızın alınanmış yeni bir

4 Üstlerine vuran renk ve ışığın değişimiyle atmosfer olaylarını gösteren tablo.

karar- ne de bulmaktan endişe ettikleri şey –korkmaları için yeni nedenler- vardı. Jan Smuts Havaalanı çevresinde yoğun çatışmalar oluyordu; sıkıyönetim altındaki kent merkezinde gece sessiz geçmişti, ama havan toplarının sesi duyulmuş, kentin kuzeyi ve doğusundaki dış mahallelerinde yoğun çarpışmalar olduğuna ilişkin karışık haberler alınmıştı. Kızılhaç kan isteminde bulunmuştu. Havagazı depoları saldırıya uğramış, patlama, kentin dış mahallelerindeki evlere yayılan bir yangına neden olmuştu; Bam'ın kaşları havaya kalktı, dik dik bakan gözleri ortaya çıktı. Vadinin, geniş çevre yolunun öte yanında, sakin bir dış mahallede inşa etmeyi yeğledikleri evlerinin hemen ötesinde olmuştu yangın. Amerika Birleşik Devletleri Kongresi, Amerikan uyrukluları uçaklarla alıp götürmek için hükümet tarafından yapılacak düzenlemeyi tartışıyordu. Bu örgütün nereden harekete geçeceği bilinmiyordu; Cape Town, Durban ve Port Elisabeth havaalanları kapatılmış, limanlarıysa bombalanıp kuşatma altına alınmıştı. Maureen, July'ın verdiği emre uyarak başındaki sepette taşıdığı taşları boşaltan genç bir oğlana baktı; sahile ulaşmaya çalışmalarının daha iyi olacağı görüşündeydi.

Yaşadıkları için şanslıydılar. İkisi de karşısındakinin bundan sonra ne olacağını, ne yapılacağını söylemesini bekleyemezdi; henüz zamanı gelmemişti. Daha önce başlatılmış, ama sonra yıkıntıya dönüşmüş bir inşaattan getirilen taşları düzenledi Bam. İnsanlar burada böyle yaşıyorlardı. Yetersiz kaynaklarını doğanın temelleri üzerinde yeniden düzenliyorlar, toprak duvarların yeniden toprağa dönüşmesini bekleyip o toprağı yeni bir alanda, amaca uygun başka kayaların arasında, yeni duvarların yapımında kullanıyorlardı. Su deposunun nereden geldiğini kimse hatırlamıyordu. July bunu yaşlı kadına soracağını söylemişti, ama annesi, kadınların topladığı bazı özel otlardan süpürge yap-

mak üzere günün büyük bölümünde kadınlar kulübesinin önünde oturduğu halde, ona hiç sormadı. Su deposu da, tıpkı Smalesler'le çocukları gibi uzaklardan gelmişti; ona burada bir yer hazırlayacak olan kişi, beyaz adamdı.

Ağaçsız alanın -kulübelerin, çiftlik hayvanlarının ağıllarının, ağaç kütüklerinin ve otları yakılmış kısımların görüldüğü tarlaların- ötesinde, ağaçlardaki boğumlar ırmağı gösteriyordu ve burası ölçülebilen uzaklığın sonuydu. Tıpkı bulutlar gibi, savanadaki çalılık da ışığın değişmesiyle durmadan biçimden biçime giriyor, kımıldıyor ya da yakından geçen bir göz onun kımıldatıldığını sanıyordu. Küf gibi durgun ve donuk yeşil çalılık, Maureen'in önünde, gökyüzünün altında yayılıyor, uzanıp gidiyordu. Eski çağlardaki göçlerden bu yana (hiç bitmeyen göçler; en sonuncusu kendi ailesinin yaptığıydı) kullanılan, kimsenin görmediği yüzlerce yol vardı. İnsanlar vardı, buradaki gibi sütleğen ve çalılarla çevrili yerleşim halkaları, çimenin üstünde dans eden perilerin bıraktığı, kimsenin görmediği, mantara benzeyen izler vardı. Ağaçların altındaki çalılıkları yarıp geçen sığırlar vardı ve yabani hayvanların sessizliği; bütün bunlar görülmüyordu. Evren: Uçsuz bucaksızlığı içinde öylesine kuşatıyordu ki insanı, çocukları onun varlığından habersizdiler. Royce arkasına ötekileri takarak geldi: "Bugün sinemaya gidebilir miyiz? Ya da yarın?" (Erteleme, buraya yönelik bir kuşkuydu; zamanın, buraya uyan öteki boyutla karıştırılmasıydı.) Gina'yla Victor sinemaların artık geride kaldığını bilecek yaşta olsalar da, babalarına durmadan soruyorlardı, sonra da kulübedeki araba koltuğundan bozma yataklarında somurtarak oturup kavga ediyor, bir yandan da pirelerin ısırdığı yerleri kaşıyorlardı. Maureen çıkıp sonsuzluğun içine yürüyemiyordu. Köpeği evlerin çevresinde dolaştıracak ya da mektup atmak için posta kutusuna gidecek kadar bile uzaklaşamıyordu. Irmağa gidebilirdi, ama daha ötesine değil, o da ancak ara sıra. Gittiği za-

manlar da birisi tarafından görülme riskine girmektense hiç gitmemek daha iyi diye düşünüyordu.

July, ailenin çamaşırlarını alıp aşağıda yıkamaları için kadınlara götürmek üzere geldi.

"Ben kendim yıkayabilirim." Kirli çamaşırları çok azdı, çok az şey giyiyorlardı; çocuklar ayakkabılarını çıkarmışlardı, her gün temiz şort ve çorap giymeleri de söz konusu değildi.

Ama July, istediği şeyi almadan gidecek birine benzemiyordu. "Öyleyse size su getirmem, ısıtmam filan gerekiyor."

Maureen burada, July'ın bilmediği konularda ondan hoşgörü bekleyemeyeceğini anladı.

"Karın yıkar mı? Parasını ödemeliyim."

July'ın evinde çamaşır yıkamak kadınların işiydi. Kısaca güldü, Maureen'in hazırladığı gevşek bohçanın uçlarını parmaklarıyla sıkıca çekti.

"Kim yıkar bilmem. Ama ödeyebilirsiniz."

"Ya sabun?" Her kullanımdan sonra özenle kurulayıp çocukların eline geçmemesi için kulübenin duvarının üstünde sakladığı koca bir kalıp tuvalet sabununun üstüne titriyordu.

"Ben sabun veririm."

July'ın Maureen'in stok dolabından almayı akıl ettiği sabun muydu bu acaba? July'ın temiz giysileri, onlar -hizmetkârlar- için aldığı Lifebuoy sabunu kokuyordu. Hiçbir şey demedi July; belki de ne denli tedbirli davrandığını söyleyip övünmek istemiyordu. Maureen soracaktı ama bunu yapamayacağını anladı.

"Parasını ödeyeceğim." Burada, bir deste kâğıt paranın kâğıt parçasından farkı yoktu; Maureen için, dondurulmuş et ve buz küpleriyle dolu bir buzdolabı, gazeteler, su yoluyla atılan lağım pisliği ve yatak odası abajurları gibi parayla satın alınabilecek şeyleri temsil etmiyordu para. July'ın köylüleri içinse paranın anlamı değişmemişti. Tamamen o insanlara bağımlı olan

Bam'la kendisi, o insanlara kâğıt parçalarından başka verecek bir şey, giysi bile -yoksullar için çok değerliydi giysiler- bulamazken, onların kâğıt paraları, düğüm atılmış paçavralara ve tuhaf görünüşlü buruşuk keselere sokup üstlerinde nasıl gizlediklerini görmüştü. O insanlar, soyutla somut arasındaki bağlantıyı kurabiliyorlardı. July -ve onun gibiler, çünkü bütün sağlıklı erkekler çalışmaya giderlerdi- uzun süredir bu kâğıt parçalarından yolluyordu evine. On beş yıl boyunca da (bu, yedi defa ev izni anlamına geliyordu) o kâğıt parçalarının dönüştürülebileceği birçok şey taşımıştı evine, Bam'ın July için indirimli satışlardan aldığı bisikletten süpermarketten alınan pembe cam çay fincanlarına kadar.

July'in karısının kulübesi, kendi kulübesi, büyük ailenin içindeki üç ya da dört ailenin kulübeleri, keçi ağılı, kabataslak çaprazlama çemberler oluşturacak şekilde toprağın içine sokulmuş incecik ağaç dallarından yapılma tavuk kümesleri, bir araya getirilmiş canlı ve cansız engellerle (dikenli ödağaçları, araba enkazlarından çıkartılan harap cant kapakları, çürüyen teneke levhalar, toprak tuğlalar) çevresi kapatılan domuz ağılı ve tarım aletlerinin korunduğu kulübe: İnsanların amaçları ve günlük hayatın işaretleri işte ancak bunlardı. Maureen bu işaretlerin arasında dolaşırken ne bazıları gibi çalışabiliyor, ne de boş oturanlar gibi hiçbir şey yapmadan durabiliyordu. Bir tane kitabı vardı, geçerken kapıp aldığı ciltsiz, kalın bir kitaptı bu, yıllar önce aldığı ama hiç okuyamadığı bu kitap, belki de içinde bulunduğu duruma en uygun olanıydı: Manzoni'nin *Nişanlılar* diye çevrilen *I Promessi Sposi*'si. Kitaba başlamak istemiyordu, okuyup bitirirse ne olacaktı? Başka kitabı yoktu. Sonra bu yasaklamayı yendi (eğer okumazsa çok geçmeden bir çözüm yolu bulurlardı; eğer kitabı okursa, bittiği zaman hâlâ burada olurlardı). July'ın çocuklar için getirmiş olduğu kırık bacaklı tabureyi çalılıkları görebileceği bir yere sürükleyerek oturdu,

okumaya başladı. Ama Maureen için okumanın zevkli yanı -*romanın insanı esir alması, yalan da olsa bambaşka bir zamanda, yerde ve yaşamda olduğunu duyumsatması*- bu defa gerçekleşmedi. Kendisi başka bir zamanda, yerde ve bilinçteydi zaten; bu gerçek üstüne bastırıyor, şişirilen bir balona dolan soluk gibi içine doluyordu. Zaten artık eski Maureen değildi. Daha önce bilmediği, hayalinde canlandırıp biçimlendiremediği ya da keşfedemediği şeylerle hiçbir roman yarışamazdı.

Bu insanların hiçbir şeyleri yoktu.

Evlerinde hiçbir şeyleri yoktu. İlk başta. Duvarlarda ne olduğunu görebilmek için karanlık kulübede uzunca bir süre durmak gerekirdi. July'ın karısının kulübesinde enli beyaz ve koyu sarı şeritlerden oluşan dalgalı bir desen. Ötekilerde -onların bütün gün kırlangıçlar gibi karanlıktan aydınlığa dalıp çıktıkları yerlerde kendisini görmekten hoşlanıp hoşlanmadıklarını Maureen bilmiyordu- boyayla yapılmış tek bir daire çarpmıştı gözüne, bir göze ya da bir hedefe benziyordu. İçine davet edildiği bir evde, saz damdan aşağı bir hayvan kuyruğu, kemirici bir hayvanın kafatası ve kurutulmuş bağırsakları sarkıyordu. Genellikle küçücük aynalar vardı kulübelerde, başıboş ışık çizgilerine aç balıklar gibi saldıran aynalar. Hiçbir şey yansıtmıyorlardı. Anlaşılması güç bir biçimde sıradan, uydurma ve sahte bir şey sezince –ya da hissedince- sanki biri geçmişinden kendisine seslenmiş gibi dönüp baktı. Sabana koşulan öküzlerin boyunduruklarının ve koşum kayışlarının durduğu kulübeden almıştı bu duyguyu. Yeniden girdi oraya, karanlık girişin sol tarafına çivilenmiş nişanları gördü, savaş madalyalarına benziyorlardı. Emaye amblemin üstündeki kırmızı haçın rengi solup lekelerle kaplanmış, yüzeyi nemden oyulmuş, kendisini yavaşça içine alan toprak ve gübre karışımı sıvaya bir kir tabakasıyla yapışmıştı. Pirinç levhanın üstüne kazılı harflerin arası pas tutmuştu. Nişanlardan biri, yeraltındaki olası yaralan-

malarda nasıl davranılması gerektiği konusunda bir ilk yardım sınavında başarılı olan siyah madencilere verilen türden bir şeydi, ötekiyse bir siyah madencinin rütbe işaretiydi, ulaşabileceği en yüksek rütbenin. Madencinin biri altın madenlerine gitmiş ve eve bu ödüllerle dönmüştü. Ya da evine göndermişlerdi bunları; ya sahibi neredeydi? Bu kulübede kimse yaşamıyordu. Ama biri yaşamıştı; malı mülkü olmuştu, değerli şeyleri sergileniyordu. Ya uzaklara gitmiş, ya da ölmüştü; unutulmuştu ya da geride bıraktığı ya da birilerinin kulübeye koyduğu bu nesneler sayesinde anılıyordu. Çok çok uzun bir süredir bu yörelerden geliyordu maden işçileri, neredeyse madenlerin kurulduğu zamandan beri. Pirinç kol nişanını okudu Maureen: PATRON'UN ADAMI.

Vardiya amirinin ekibi takdir ediliyor ve terfi ediyor. Patron ADAM'ıyla övünüyor. Birbiri ardı sıra işe girenlerden bazıları, ağıllardan ve kulübelerden çağrılarak tekrar tekrar işe alınmış, böylece 'Benim Jim'im kendi çalışma hayatı süresince göçmen işçilere uygulanan dokuzar ya da on sekizer aylık kontratını yinelenip durmuştu; Batı Bölgelerinde olmuştu bu, kızları balerin olma arzusuyla yanıp tutuşarak büyürken.

Mağazaların olduğu kavşaktan bu yana genç bir beyaz kız öğrenci geliyor, çiklet çiğniyor ve o yaz gününün öğle sonrasında mırıldanarak söylediği ezgiye uyarak atıyor adımlarını. Yanında adımlarını ona uyduran bir kadın var, zencilerin gençlikle, göğüslerinin sıkı ve huzurlu olduğu dönemle popolarının kurşun gibi ağırlaşmaya, kalın bacaklarının yavaşlamaya başladığı dönem, yani yaşlılık arasında bir süre kaldıkları yaşta bu kadın. Siyah kadın da sakız çiğniyor; yün başlığı bir kulağının üstüne yatırılmış, başının üstünde, üstüne mavi kalemle, amatörce MAUREEN HETHERİNGTON yazılmış bir okul çantası taşıyor. Zenci kadın ansızın kırmızıya dönen tra-

fik ışıklarına doğru yürümeye kalkışınca beyaz kız onu durdurmak için elini yakalıyor, ışığın yeşile dönmesini beklerken, hafifçe ve rahatça el ele tutuşmayı sürdürüyorlar. Sonra hoplaya zıplaya birlikte karşıya geçiyorlar. Başının üstündeki ağır çantayı düzeltmek için Lydia'nın öteki elini kaldırması neredeyse gerekmiyor; gerekse de, başındaki şapkayı düzeltir gibi bir el hareketiyle oluyor bu.

Bu ikilinin, mağazaların bulunduğu yerdeki kavşaktan ve açık bozkırdan (daha sonra burada bir sanayi bölgesi kuruldu, teneke kutu fabrikasıyla patates cipsi fabrikası) geçen kestirme yoldan ilerleyerek evli madencilerin lojmanlarının olduğu yöne gittikleri görülüyor. Vardiya amirlerinin evleri, bale derslerinin yapıldığı eğlence merkezinin arkasında. Lydia'da evin arka kapısının anahtarı var; vardiya amiri 'Benim Jim'in karısı bir emlak bürosunda çalışıyor, bütün gün evde yok. Bizim Jim ayakkabıları cilalıyor, bahçede çalışıyor. Lydia'nın zamanı kendine ait; evde yaptığı işler, bir somun ekmek ya da çamaşır kolası almak için dükkânlarda avare avare dolaşmakla buna benzer işler gören öteki zencilerle buluşup laflamak arasında değişiyor. Maureen okuldan dönerken çoğu kez ona oralarda rastlıyor. Lydia onu bekliyor; belki de Maureen'in okul otobüsünden ineceği saatte alışveriş yapmaya koyuluyor. Buluştuktan sonra artık acele etmiyorlar; günün sıcak saatleri bunlar. Lydia, Maureen'in çantasının üstüne oturup kız gelmeden önce başladığı konuşmaları sürdürüyor. Maureen de Coca-Cola almak için Yunanlının dükkânına gidiyor, sonra da Cola'yı aynı şişeden içerek paylaşıyorlar, kızın parası varsa bir çiklet ya da çikolatayı da. Lydia çantayı -içinde bir ceket, jimnastik ayakkabıları ve bir yığın kitap var- başına koyuyor. Ara sıra kıkırdayıp ortak şeyler buluyorlar. "Hey Lydia, gördüğünü söyleme." (okuldan eve dönerken okul otobüsüne bineceğine bir oğlanın bisikletinin arkasına oturarak geldiği zamanlar.) "Nasıl söylerim canım? Sen be-

nim gerçek dostumsun, öyle değil mi?" Lydia zaman zaman başkalarını cezalandırıcı, eleştirici bir havaya da giriyor. Önce 'O kişiler'i hedef alıyor: Fah-Fee[5] bahisleri, ya da üyesi olduğu 'kulübün' karmaşık ahlak kuralları konusunda ağız dalaşı yaptığı birisini; her ay, her üye aylık kazancının bir bölümünü o 'kulübün' kasasına yatırıyor, böylece her ay sırayla bir kişi bütün ötekilerin yatırdıkları paraları ikramiye gibi alıyor. "Şu kadın! Gladys'in görümcesi, para onda duruyor, ben de ona diyorum ki, parayı sen tutuyorsun ama neden sen de herkes gibi ödemiyorsun? Sen sıran gelince paranı alıyorsun, ama benimki eksik..." Sonra ansızın, gizli gizli çevirdiği kötü işler yüzünden kara kara düşünen kıza yöneltiyor hırsını. "Maureen, yine geçen defaki gibi elindeki şeyi kaybedersen babanın kızacağını biliyorsun". (Babasının garajdaki atölyesinde duran kamp takımlarının arasından aldığı pilli fener bu; okulda oynayacakları İsa'nın Doğuşu oyununda spot ışığı olarak kullanılmak üzere onu götüreceğine söz vermişti Maureen.) "Maureen, ne diye yatağının yastıklarını alıyorsun, arkadaşların çimenlere koyup kirletsinler diye mi? Annen çamaşır yıkarken bu lekeleri görünce bana bağıracak, köpeğin ayak izleri, daha bir sürü şey."

"Canikom, merak etme. Köpeğin gelip yatağımın üstüne atladığını söylerim. Her şeyi yerine koyarım, söz." Yaltaklanarak kadının boynuna asıldı, buraya asılmak başka yerlerine asılmaktan daha kolaydı (ama acaba çıplakken nasıldı Lydia; insanın bedeni ve bedenin işlevleri söz konusu olunca çok iffetliydi, soyunurken hiçbir zaman uzun naylon külotu ve havaya kaldırdığı morumsu çıplak kollarının ötesinde bir yerini göstermemişti.) Boynu temiz ütü ve balık kızartması kokardı, bir de plastik tabanlı terliklerinin içinde yürüdükçe terleyen ayaklarından gelen koku vardı. Dolgun boynuna üç "dizi inci" takardı. Genç bir kadına yakışan zarif hatlar; yirmili yaşlarının sonlarında ya da otuzlu yaşla-

5 Kumar ya da küşterek bahis.

rının başlarında olmalıydı.

Bir öğleden sonra, bir fotoğrafçı Maureen'le Lydia'nın resmini çekti. Mağazaların orada, karşıdan karşıya geçerlerken; adamın onları odaklamak için dizlerini bükerek oradan oraya sıçradığını gördüler. Resimlerini çektikten sonra yanlarına gelip, bir sakıncası var mı diye sordu. Lydia kumandayı eline aldı; başının üstündeki yükün dengesini hiç bozmadan ellerini kalçalarına dayadı. "Ama bize de bu resimden yollamalısınız. Bu resimden isteriz." Adam söz verdi, onlar yola koyulunca da bir resim daha çekti. Adresi -Aile Lojmanları, No: 20, Batı Bölgeleri Altın Madenleri- yazmamıştı fotoğrafçı, resimleri nasıl yollayacaktı ki? Yıllar sonra birisi Maureen Smales'e Life dergisinin ülke ve politikaları konusunda yayımladığı resimli bir kitapta bu fotoğrafı gösterdi. *Üstün beyaz ırk*'ın davranış biçimleri ve yaşam tarzları; beyaz öğrenci kızla, kızın okul çantasını başının üstünde taşıyan zenci kadının harika fotoğrafı.

Lydia neden onun çantasını taşımıştı? Onlar öylece birlikte karşıdan karşıya geçerlerken, fotoğrafçı ne gördüğünü biliyor muydu acaba? Acaba kitap, o ikiliye yer verirken, bunun nedenini açıklamış mıydı: Maureen'le Lydia'nın birbirlerine duydukları sevgi ve saflık içinde bilmedikleri nedeni?

6

En azından Bam için, günler çalışma ve dinlenme diye kabataslak kategorilere bölünmüştü. Üçüncü kategori, banliyölerde oturanların keşfettiği o düzenli boş vakit olayı burada yoktu; yalnızca cumartesi sabahları laflayıp bira içmeye başlıyorlar, uyuyana dek bunu sürdürüyorlar, sabah yeniden başlayıp pazar gecesinin geç

saatlerinde bitiriyorlardı. Bu biracılar marşa benzer bir şey söylüyorlar, ellerinde Siyonist Kilisesi partizanlarının kentteki boş arsalarda yaptıkları ayinlere giderken taşıdıkları yeşil-beyaz bayraklara benzeyen küçük bayraklarla daireler çiziyorlardı. Yaptıkları belki de, içkinin verdiği rahatlıkla karışık bir pazar ayini toplantısıydı, bu içki erkekleri ve kadınları yavaşça dansa çekiyor, her biri tozun içinde aynı yerde dönüp duruyordu. Maureen, köylülerin ortasında konuşan July'ın yüksek sesini ve bariton kahkahasını duyuyordu. Gelişlerini izleyen ikinci cumartesi günü köylüler Bam'ı bira içmeye çağırmışlardı, o da katılmıştı onlara; July araya girip bir maşrapa vermişti Bam'a, ötekilerse elden ele geçirilen, dolup taşan bir kil çanaktan içiyorlardı. Bam, nezaket kurallarının gerektirdiği ölçüde kaldı orada, adamlar içmesi için zorlayıp beğeniyle baktılar ona, verdikleri içkiden hoşlandığını belli edince de, yan yan bakıp hayranlık duyuyormuş gibi yaparak tatlı tatlı kızdırdılar onu. July ortalıkta dolaşarak, bir zamanlar işvereni, şimdiyse bir konuk ve yabancı olan bu adamla ilgili olduğu besbelli bir anekdotu uygun düştüğü için anlattı.

Bam kulübeye döndüğü zaman yüzünde iyi niyetle bir toplantıya katılanlara has o hafif aptalca ifade okunuyordu; tek bir sözcük bile anlamamıştı. Mayalı mısır içkisi uykusunu getirmişti; karısıyla arasında, bilinçaltıyla sürekli algıladıkları o duygu vardı: tartışmalıydılar, *konuşmalıydılar*. Buradan nasıl kurtulacaklardı? Nereye gideceklerdi? Ama ya Bam su deposunu kurmakla meşgul oluyor, ya da çocuklar -siyahların çocuklarının hep büyüklerin çevresinde dolanmaları gibi- genellikle yanlarında duruyorlardı. Çocuklar o sırada ayak altında değillerdi, ne var ki şimdi de Bam'ın uykusu gelmişti; çocukları büyüleyip uzağa çeken şey, birkaç delikanlının kendilerinden geçercesine, hiç yorulmadan, yalnızca ara sıra tıpkı uyuyan bir insanın soluk alışının, bilinçliliğiyle orantılı olarak değişmesi gibi kısa bir ara vererek vurup durdukları inek deri-

si kaplı iki yağlı davuldu. Yeniden hızlanıp orkestraya uyana dek, ritmi kesintisiz çalan tek bir davul sopasının yumuşak, tembel gümbürtüsü.

"Bu sabah Royce'u, poposunu taşla temizlerken yakaladım." Bam, geceleri paylaştıkları ve ikisine de dönecek yer bırakmayacak kadar dar olan demir karyolanın üstünde serilmiş yatıyordu. Gözleri kapalıydı, ama duyduğu keyifle nefesini içine çekince yatak gıcırdadı. "Eh, bu tekniği öğrendiği iyi oldu. Getirdiğin tuvalet kâğıtlarının daha ne kadar yeteceğini sanıyorsun ki?"

Çocukların, kakalarını yaptıktan sonra kâğıdı da onunla birlikte gömmeleri gerektiğini akıllarında tutmalarını sağlamak zordu, bu bir gerçekti; pislik bulaşmış kâğıt parçalarının ortalıkta uçuştuğunu görmek çok iğrençti - Maureen domuzların onları zevkle yediklerini görmüştü. Tuvalet kâğıtlarının, yanına almayı akıl ettiği üç-beş gerekli şeyden biri olduğunu sanmıştı Maureen. Eşyaların arasına neler de karışmış, sarılıp sarmalanıp konmuştu *(Victor'un gizlice koyduğu yarış arabası pisti bir yana)*! Bulduğu şeyler arasında, kuru temizleyicinin zımbaladığı etiketleri tırnakları kırmadan çıkartmaya yarayan bir alet bile vardı. Kulübelerde kullanıldığını gördüğü bazı aletlerin de kendisine ait olduğunu fark etmişti Maureen: Madendeki evin mutfağında bir önceki oturanlardan kalan küçük bir bıçak bileyicisi, July yaşlı kadını bebeğin ayak tırnaklarını tıraş bıçağıyla kestiği için azarlarken onun elinde gördüğü, gagaya benzer keskin uçlu leylek biçiminde bir makas. Bunlar bir zamanlar, Maureen'e aittiler, July onları çok eskiden aşırmış olmalıydı. Acaba bütün o yıllar boyunca başka neler çalmıştı? Yine de çok dürüst bir insandı. Yerleri silerken bir sent bulsa onu hemen Bam'ın yanı başındaki komodinin üstüne koyardı. Evde hiçbir yer kilitlenmezdi, içki dolabı bile. Eğer rastlantı eseri -milyonda bir olasılıkla, geçmişle geçmişe verilen karşılığın birbirlerine yavaşça sürtünmeleriyle- şimdi burada olmasaydı, eşyalarının yoklu-

ğunu hiç fark etmeyecekti: öyleyse dürüstlük, bir kimseyle ilgili olarak ne kadar şey bildiğindir, hepsi bu.

Yolculuk gerginliğinin Smales çiftinde neden olduğu küçük alışkanlıklar, kalıcı oldu. Başlıca konuşma konuları, biri olmadan diğerinin sorumluluk yüklenmek istemediği kararlar üzerineydi. Bam, Maureen'in unutmayıp yanına aldığı sıtmaya karşı koruyucu ilaçlara, mavi tuvalet kâğıtlarına baktığı gözle bakmıyordu. "İlaçları acaba çocuklara mı saklasak?"

Maureen ona hapını verdi, kendininkini de ağzına attı, kuru kuru yutarken, hapın boğazına sürtünerek geçerken oluşturduğu acı tadı bastırmak için üst üste yutkundu.

"Biz sıtmadan ölürsek, onlar ne olur?"

Uzun bir sessizlik oldu aralarında, ikisi de söylenebilecek şeyi karşısındakinin dile getirmesini bekliyordu.

Yorgun ve bıkkın bir sesle güvence verdi karısına. "Onlara bakarlar. O bakar onlara. Birisi gelene dek."

"Kim gelir?"

"'Kübalılar.'"

Şakalaşıp gülmeye başladılar. Castro'yu, devrimci olmayı başaran o burjuva beyazı her zaman -uzaktan uzağa- takdir etmişlerdi.

"Ruslar..."

"Kaç paketimiz kaldı?"

"Altı, sanırım."

"Aman Tanrım. Bir sürü hap!" Bam'ın sesi alçaldı, mırıl mırıl, kesik kesik oldu. Aralarındaki aşk sözcüklerinin yerini bu biçimde bir mahremiyet almıştı şimdi.

"Burada çok kalacağımızı mı düşünmüştün, ha...?"

"Ee, kalacak mıyız?"

Güvendikleri radyo istasyonu yirmi dört saattir yayın yapmıyordu; herhalde istasyonu ele geçirmek için savaş vardı. Yorumsuz yayınlar yeniden başlamıştı. Siyahlar üstün gelmiş ol-

salardı, askeri marşlar çalınmaya başlanır, yengi dolu bildiriler okunur, ülkeye verilen yeni ad duyurulurdu. Ama duyulan yalnızca Carlton Binasına RPG7 roketleriyle atılan bombalarla yapılan saldırı, arkasından da beş yıldızlı otelin siyah güçlerce işgaliydi.

Maureen yere çömelip sırtını araba koltuklarından birine dayadı. Tırnak törpüsü yoktu; çoğu kez oturup kırık tırnaklarını inceliyor, şimdi yaptığı gibi altlarında birikmiş kiri temizliyordu, ince bir tel parçasıyla, bir dikenle, çevresindeki toz toprağın içinde ne bulursa onunla. "Eskiden, bir gün July'ın yaşadığı yeri görmek, onunla birlikte evine yolculuk etmek isterim diye düşünürdüm. Bunun hiç gerçekleşmeyeceğini sanırdım."

"Hayır... Eğlenceli gibi görünen bir şeydi bu... O zamanlar olanaksızdı elbette."

"O açıdan öyleydi." Maureen susunca Bam da hiç konuşmadı. "Biliyorsun. Senin yapacağın bir av gezisiyle birleştirecektik. Çocukların tatilinde. Yanımıza bütün kamp gereçlerimizi de alacaktık. Portatif buzdolabını da. Neler düşlemiştim."

Uyumaya hazırlandığını göstermek için kıvrılıp yattı Bam.

"Buraya elimde onlar için aldığım hediyelerle gelecektim, hepsi sıraya dizilip alkışlayarak selamlayacaklardı bizi. Çocuklarımıza, burası onun evi, işte böyle yaşıyor July, bakın nasıl da becerikli, ne de güzel evler yapmış kendisine, diyecektim. Yaşadığımız yerdeki herkese, biz July'ı alıp arabayla gerçekten ta ormanlık bölgeye dek yolculuk ettik, onu bir dost gibi ziyaret ettik, diye anlatacaktım."

Tam uykuya dalarken, nasıl da aceleyle ve telaş içinde kaçtıklarını anımsadı Bam. Sıtma hapları: "Bu kadar çok hapı nereden buldun? İlaç dolabımızda duruyorlardı deme bana."

"Çaldım. Eczaneden. Onlar dükkânlara saldırdıktan sonra."

Uykuya dalmadan önce Bam'ın son gördüğü şey, karısının,

soru sormadan, usa vurmadan yerine getirilen bir gerekliliği gösteren bilinçsiz, anaerkil bir kaş çatışla ona kapanan yüzüydü; aynı kaş çatışla kadınların kulübesinde, July'ın karısının yüzünde karşılaşmıştı Maureen, keşke kocası orada olup görseydi bunu. Aracın motorunun çalışmasıyla uyandı Bam.

"Maureen, *sen ne yaptığını* sanıyorsun!" Dehşetle yan döndü, doğrulup oturdu yatakta.

Ama Maureen kulübede, yanındaydı.

"Kim oynuyor arabayla?" diye bağırdı Bam. "O alçak Victor! Anahtarları ona sen mi verdin?"

"Ben mi? Bende anahtar yok ki." O anda yaşamları tehlikeli bir kaya çıkıntısının üstünde gibiydi; birbirlerine saldıracak yerleri yoktu. Yatakta olduğu gibi. Titriyorlar, sendeliyorlardı, kulübenin boşluğu bir ileri bir geri onlara çarpıyor, aralarına giriyordu. Maureen dışarıya koştu.

Arabanın her zaman durduğunu bildiği, bakmazken bile bildiği yere doğru koştu. Araba sarsılarak ilerliyordu, ama terk edilmiş yıkıntıdan çıkıp sağa sola sallanarak sığırların geçtiği bir yola sapınca, artan bir güvenle ve hızla gider oldu. Arkadan iki siyah kafa gördü Maureen, sürücüyle yanındaki yolcunun kafaları. Kulübeye döndüğünde, Bam anahtarların nerede olduğunu anımsamıştı, hem Maureen'e hem kendine söyler gibi konuştu: "Anahtarlar July'da. Arabada bir şey saklamak istiyordu. Bisikletine ait bazı parçalar. Karısı başkalarının almasına izin veriyormuş onları."

"Başka birisi kullanıyordu arabayı."

"Ama anahtarlar onda."

"Göremedim. Yalnız başlarını gördüm."

Bam ayağa kalktı, bir erkeğin süper egosunun uykudan kalkan bedenine hakim olmasından önceki gözdağı verici erkeklik vardı üzerinde. Buruşmuş pantolonunun içindeki penisi şişmişti. Dışarı çıkıp bir bir kulübeleri dolaştı. Birkaç erkek, ye-

niden bira içmeden önce uykuya yatmışlardı. Karşısına çıkan kadınların hiçbiri Bam'ın konuştuğu dilleri bilmiyordu. Başının içinde ısrarla davullar çalıyordu. Bam'ın oğulları yorulmak nedir bilmeyen davulları izlemekten bıkmışlar, Victor'un yarış arabası takımındaki model arabaları vererek aldıkları, zenci çocukların bükülmüş telden yaptıkları araba iskeletleriyle oynuyorlardı. Model arabalar kırılmışlardı, parçalarınıysa kendi başlarına birer nesne olarak, hiçbir işe yaramayan şeyleri bile birer hazine kabul edecek kadar az şeyleri olan çocuklar saklıyorlardı. Bam'ın kızı iki ya da üç küçük kızla paylaştığı bir kaptan elleriyle mısır aşı yiyordu. Kızların önünde sahiplenircesine babasına seslendi. "Hey baba!" Bam, içki içen erkeklere ne demek istediğini anlatabildi; birbirlerine sorular sordular, tartıştılar ve içlerinden, İngilizce değil ama Afrikaan dilinde birkaç sözcük bilen biri "July gitti," dedi. "Bir yere. Biriyle." Bir başkası, İngilizce olarak ekledi. "Bana söylemedi. Bilmiyoruz."

Ne demek istediğini onlara anlatabildiğini düşünüyordu Bam; aklındakini onlara soramazdı, tıpkı Bam ve Maureen Smales'le üç beyaz çocuğun burada bulunmalarının olağanüstü olması gibi son derece olağan dışı olduğu, asla var olamayacağı için onların yadsımasına gereksinme duyduğu şeyi onlara soramazdı. İnsan varsayımlar yürütüp, yıllar boyu öğrendiği şeylerden korkar yalnızca. Rodezya'daki savaş sırasında gerillaların insanlara işkence ederek onları kendileriyle işbirliği yapmaya zorladıkları söylenmişti. Beyaz Selous İzcileri de aynı şeyi yapmışlardı. Bam hiç kimseden sorularına yanıt alamadı: Acaba oradan geçmekte olan bir devriye mi alıp götürmüştü July'ı, ya da biri onu ihbar edince şakağına bir tüfek dayayarak beyaz adamın arabasını teslim etmeye zorlamış ve sorgulamaya mı götürmüşlerdi?

Bu varsayımı yalanlayan gerçekler, gereken güven duygu-

sunu sağlamıyorlardı ona. Eğer böyle bir şey olmuşsa, köyü neden aramamışlardı? Adamlar neden bira içip şakalaşmayı sürdürüyorlardı, duyulan yalnızca kahkahalar ve sarhoş olan insanlarla ilgili gürültülü, saplantılı öykülerdi: herkesin bağıra çağıra yaptığı sanki yalnızca buydu.

Kaçacak hiçbir yer yoktu. Kaçmak için binebilecekleri bir şey de. Maureen'e söyleyebildiği tek şey, arabayı alanın July olduğuydu. July.

"Ortalıkta yok."

"Anahtarları ne zaman aldı?"

"Ah, geçen gün."

Bu konuda söylenecek ya da serzenişte bulunacak bir şey olamazdı aralarında. Bu yolculukta, sorumlu kişi July idi, burası onun sahasıydı. Neyin en iyi olduğunu o bilirdi. "Söz konusu olan, yalnız onun eşyası değil. İçinde duran aletler yüzünden de arabayı kilitlememiz gerektiğini söylüyor July." Görünüşe göre July akrabalarını iyi tanıyordu; arabanın aletlerini kullanarak eski tırmığı onardıkları zaman bu aletleri ödünç almak isteyenler çıkmıştı, ama July onları geri getireceklerine güvenmemişti.

Maureen yalnızca ayağını nereye basacağını biliyordu; çok dikkatlice, sağlam bir yere. Dengesini yitirip neredeyse düştüğü yerden doğruldu. Araba koltuklarından birine oturdu, bir çocuk ceketinin içindeki kozalakları alıp, (çıplak ayaklı birisi yanlışlıkla birinin üstüne basarsa canı yanmasın diye) üst üste yığdı.

July ortalıkta olmadığı zaman Maureen'le Bam baş başa kalıyorlardı. Maureen'in karşısında burnunun sürtüldüğünü duyumsuyordu Bam, ama karısının bu duyguyu paylaşmadığını da görüyordu; küsecek kadar ürkmüş müydü yoksa?

Ama Maureen ayağa kalktı, kozalakları toplayıp yemek pişirdikleri ve artık sönmekte olan ateşe atmak üzere götürdü, tuhaf bir titizlikle hepsinin iyice alev almalarına dikkat etti. Mau-

reen kendi varlığına, yanlış bir düğmeye dokunursa kendisini paramparça edeceğini keşfettiği bir elektrikli aletmiş gibi davranırdı. Korku duymuyordu, yaşanan şokun, ayaklarının altındaki zeminin kaymasının yalnızca insanın kendi başına geldiğini ve bundan yalnızca kendi başına kaçınabileceğini biliyordu.

Bam çocukları kulübeye çağırmak istiyor, ama ne buna duyduğu gereksinmeyi nasıl açıklayacağını ne de Maureen'in de aynı duyguları paylaşıp paylaşmadığını biliyordu. Maureen "Neden?" diye sorsa ne yanıt verebilirdi? Silahı vardı; Maureen'in tuvalet kâğıdı getirmeyi akıl ettiği gibi Bam de on iki kalibrelik av tüfeğini getirmeyi akıl etmişti. Saz damın içinde, fırlattığı yerde duruyordu. Tüfek, orada, başlarının üstündeydi, birbirlerinden bir şey gizlemelerine olanak tanımayan bu kulübenin içinde, durdukları yerin tepesinde. Barındırılmayı, beslenmeyi ve gizlenmeyi nasıl olup da bekleyebildiklerini sormadan kendilerini kabul etmiş olan bu insanların arasında beyaz bir adamın tüfeğinin ne işi vardı?

Tüfeği alıp birisini vurması, July'ın koruması dışında kalınca olabileceklere karşı bir savunma sağlayabilir miydi kendilerine? Üfleyince nohut fırlatan oyuncak boru taşıyan bir çocuğum ben, diye düşündü Bam; düşüncesini yüksek sesle söylemeyi arzuladı.

Gerçek küçük çocuklarsa, kendiliklerinden kulübeye döndüler. Karınları açtı. Maureen, Bam'ın yanına gidip hiçbir şey söylemeden, cebinde taşıdığı, bir yanında konserve açacağı olan çakıyı çekip aldı. Bam onun çocuklara, kalan son domuz sosislerini verdiğini gördü, kutudan çıkarlarken ıslak, pembe mantar tıpalara benziyorlardı. Çocuklar sosisleri kapışırken paylaşma konusunda kavga çıktı. Gina'yı çağırdılar, ama o hiç aldırış etmedi; sonunda, neredeyse kendileriyle aynı yaştaki kardeşlerini sırtlarında taşıyan zenci çocukların siyatikli yaşlı kadınlar gibi yürümelerine öykünen adımlarla içeri girdi. Ufacık sırtında

bir bebek taşıyordu, yüzünde önemli bir iş gören kişilerin ifadesi vardı. Yere oturup bacaklarını yana kırdı, bebeği kendisine bağlayan ve göğüssüz göğüs kafesinin üstünde düğümlediği kirli havluyu çekiştirdi. Ona da bir sosis verdiler; ama o başını hayır anlamında salladı, ya kusursuz sorumluluk duygusuyla dili tutulmuştu, ya da numara yapıyordu. Zaten kızlarının midesi kuşkusuz lapayla doluydu. Bam'la Maureen bayılıyorlardı kıza. Kirli suratındaki maskenin ortasında gözleri kaba bir mavilikle bakıyorlardı. Pençeye benzeyen küçük ellerinin ve ayak parmaklarının aralarında, eklemlerinde kırmızı toprak birikmişti, beyaz bacaklarındaki görünmeyen ayva tüylerinin üstü kül bağlamıştı. Siyah çocukların kirli olduğu bu kadar kolay belli olmuyordu.

"Bebeği annesine götürmelisin, hemen."

Annesinin dikkatli ve mantıklı konuşmasına o da kendince mantıklı bir yanıt verdi. "Neden?"

"Çünkü bebekler annelerinden uzun süre ayrı kalmaktan hoşlanmazlar."

"Ama bu hoşlanıyor."

"Bunun yeri neresi? Hangi kulübe?"

"Bilmiyorum."

Parmaklarındaki kiri ve sosisten bulaşan yağı yalayıp temizleyen çocuklar, bu tartışmayı tarafsız bir ilgiyle izliyorlardı. Anne ve babalarının, kendi cinslerinden birini kuşatmasına bakıyorlardı: babaları, mutlak bir kararlılıkla kız kardeşlerinin üzerine yürüdü. "Haydi, onu evine götürelim." Babası onu tutup kaldırmak istediğinde Gina dirsekleriyle zikzaklar çizerek olduğu yerde döndü. Bağrışmalar ve yetişkinlerin yükselen sesleri arasında bebek tek gözünü açtı, öteki gözü uykudan kurtulamayarak bir an sımsıkı kapalı kaldı; sağa sola savrulmak onu hiç rahatsız etmiyor gibiydi.

Tam o sırada, sopa gibi biri dans ederek kapı girişine yak-

laştı ve girip girmemeye tereddüt ederek ansızın durup kaldı orada. Beyaz çocuk gözdağı verdi: "Nyiko geldi! Nyiko geldi!"

Siyah çocuk kulübenin içine süzüldü, iki küçük kız hemen elleriyle yüzlerini kapatıp kıkırdamaya başladılar. Siyah çocuk havluyu çözdü, sırtına attı, bebeği havaya kaldırdı ve kendi sert poposunu, dizlerinin üstüne çökmüş bir deve gibi dışarı çıkararak semer vururcasına bebeği oraya oturttu.

Oğlanlar, yüce gönüllülük göstererek uzlaşan annelerinin, siyah çocuğa giderken sosislerden birini ikram ettiğini gördüler.

Maureen sosisi çakının ucuna takarak uzatmıştı. Siyah kız çocuğu, sosisi almadan önce ellerini dua edercesine kavuşturdu, sonra çözdü ve kendisine lütufta bulunulmuş gibi avuçlarını birbirine kapadı.

Maureen çakıyı temizlemeden geri verdi kocasına. "Keşke bizimkiler, parmaklarına sümkürmek ve canlarının istediği yere kakalarını yapmak gibi alışkanlıkların yanında bunların terbiyeli davranışlarını da öğrenselerdi."

Çakıyla birlikte bu lafı da cebine attı Bam, düşmanlığa şimdilik ara verildiğinin belirtisiydi bu sözler.

Çocukların üçü de birbirlerine eziyet etmeyi oyun haline getirmişlerdi. Gina üçünün paylaştığı araba koltuğundan bozma yatağa serilip yatmıştı, oğlanlar tavuk tüylerini hava akımına tutup uçurma oyununu bıraktılar, kızı yatağın kenarına iterek tozlu zemine düşürmek için onun yanına geldiler. Bam'la Maureen, bu gürültüyle ve yetkilerini kullanmaları için her iki taraftan gelen taleplerle ilgilenecek durumda değillerdi; içine tıkıldıkları kulübenin yarattığı yoksul mahallelere özgü bu yakınlık içinde bile, zihinlerini meşgul eden şey bir an bile çıkmıyordu oradan. Ortalıktaki şamata, zihinlerini meşgul eden düşüncenin büyüyüp güçlenmesine neden oluyordu. Bam yatağa uzanmıştı. Maureen ise kapının girişine koyduğu taburede oturuyordu. Ara sıra gelip yatağın yanında duruyordu.

Birbirlerine baktılar.

"Yatmak ister misin?"

Ama bu *mantığa aykırı* bir şeydi, tıpkı kendilerine ödünç verilen Primus'u pompalayarak, değerli stoklarından aldığı çayı pişirmesi gibi.

July'ın belirli bir zaman sınırı içinde geri döneceğini beklemek için bir neden yoktu. Maureen dışarı çıktı, ortadan yok olan bir hayvanın inine bakar gibi, üstünü saran ağaçların gizlediği o damsız kulübeye dikti gözlerini. Kulübe, araba içinde olduğu zamankinden farklı görünmüyordu. Yataktaki adam saatine bakıp duruyordu, ama Maureen bunu yapmanın burada bir yararı olmadığını biliyordu; yine de, fırtınalı, kapkara bir gökyüzünün altında batan güneşin çalılara vuran koyu, kurşuni ışığı karşısında, kapıldığı ve kendisine acı veren o tetikte olma duygusunu bastıramadı. Gün bitiyordu. Çalılığı gözledi, boyutlar dokunaklıydı, Maureen bir fare deliğinin, o devasa boşluğun önündeki kedi gibiydi.

Bam gözlerini kapadığı zaman, kulübenin kapı yerindeki boşluğu, bir alev lambasının akkor ışığı gibi görüyordu. Gözlerini açtığı zaman kar da görebilirdi, kar ve parlak renkli giysilerle soğuğa karşı iyice korunmuş hantal insanlar: Kanada. Beş yıl sonra, yani şimdi, oraya iyice yerleşmiş olacaklardı. İri bedenindeki ve uzuvlarındaki her bir kas, boğarcasına sıkıştırdı onu. Maureen'in yüzünden; kalmak mı yoksa gitmek mi istemişti, şimdi anımsayamıyordu bunu, ama Maureen'in istenci onu sarıp sarmalamıştı, Bam da hem bölünmüş hem de aynı zamanda, uzaktaki çalılıklarda yetişen yaban inciri ağaçlarının kayaları yarıp sonra da çatlakları doldurmaları gibi, bu istenç sayesinde bütünlüğünü koruyabilmişti. Radyoyu kapıp düğmesini çevirmeye başladı, korkunç, çılgın çatırtılar, karmakarışık kükremeler, bir okyanusun bunaltıcı derinliklerindeki canavarların tiz sesli feryatları duyuldu peş peşe. "Tanrı aşkına!" Mau-

reen içeri girip tepesine dikilmişti.

Bam radyonun sesini kıstı, düğmeyi dalga boyunca sağa sola oynatmayı sürdürdü.

"*Hiçbir şey yok.* Pili boşuna tüketiyorsun."

Ansızın bir kreşendo duyuldu radyodan; yanlışlıkla yapmıştı Bam, ya da belki kötü niyetle, Maureen sertçe başını kaldırıp bakınca Bam radyoyu bir kenara bıraktı.

"Neden onların dillerini konuşan beyazlar bizim gibi insanlar değildirler, neden hep beyazların üstün olduğunu düşünürler? Eğer biz konuşabilseydik..." Gina'nın kızgınken yaptığı gibi ağır ağır, kesik kesik mırıldanıyordu Maureen.

"Bunda önemli bir şey yok, kasıt arama. Bu aşamada yapma bunu lütfen. Katlanamam buna şimdi. Kimlik bürolarında, iş ve işçi bulma kurumunda, sürekli olarak önlerine dizilen siyahların işlerini görmeleri gereken beyazlar için bir Afrika dili konuşmak, onların açısından, aranan bir nitelikti, hepsi bu. İşe girmek için sahip olunması gereken bir nitelik."

"Ne dersi veriyorsun sen?" Bam yaşadığı kentten söz ederken geçmiş zaman kullandığını fark etmemişti.

"Tek istediğim, acaba kendimizi mi kandırıyorduk diye koca bir masala başlamamak... Eğer her şey yalan idiyse, değiştiremeyiz bunu."

"'Önem' değil, pragmatizm: Benim sözünü ettiğim şey bu. *Fanagalo*[6] baleden daha çok işe yarardı."

Vardiya amiri Jim, madenlerdeki siyahların kullandığı o belirsiz, karışık *lingua franca*[7] diliyle konuşurdu; bu dil, beyazların emir verirken, siyahların da onları yanıtlarken kullandıkları sözcüklerden oluşuyordu. Eski bir öyküydü bu; Maureen, hür fikirli genç kocasıyla evlendiği zaman babasının bu davranışından utanç duymuştu, babasının adamlarıyla konuşur-

6 Güney Afrika'daki madenlerde çalışan siyah işçilerin kullandığı basit dil. (ç.n.)
7 Bozuk ve karışık dil. (ç.n.)

ken kullandığı lehçeyi, ömürlerinde bir kez bile maden kuyusuna inmemiş eğitimli siyahlar, kültürlerine karşı bir hakaret sayıyorlardı; şimdi de kocası Maureen'in o utançtan utanç duymasına boyun eğmek zorunda kalacaktı.

"Beş yıl önce gitmiş olsaydık, kaçtığımızı söylerdin bana. Kaldık ve elimizden geldiğince iyi yaşadık. Sonuna dek dayandık." Sanki boynundaki tutukluk bir ilmekmiş gibi, başını yavaşça çeviriyordu boynunun üstünde: Tanrı bilir, halimize bir bak, dercesine.

"Yo -*kusurlu olduğumuz ortaya çıktı*." Peşini bırakmıyordu Maureen; sanki ipler onun elindeydi. "Tıpkı ne denli önemli ve bilgili olduğunu gösteren bir öykü anlatırken kusurunun ortaya çıkması gibi. Ha? Herkes dinlerken anlatırdın: 'Ben jüri üyesiydim…' Buenos Aires'e, uluslararası mimarlık ödülleri toplantısına gittiğinde. Senin de aralarında olduğun ünlü kişilerin adlarından söz ederdin, fazla laf etmeden toplumdaki konumunu öne çıkarırdın. 'Aramızdan birçoğu İspanyolca bilmiyordu, bu nedenle görüşmeler Fransızca yürütüldü,' demiştin. Fransızca bildiğini, bunun senin için sorun olmadığını göstermiştin. 'Her birimiz kendi adayımızı belirledik, sonra da onu öven konuşmalarımızı yaptık'... Her defasında dinlerdim seni. Seni duyardım. Sonra biri adayların kimler olduğunu sorunca yanıt veremedin. Adları aklına gelmedi! Uydurmak zorunda kaldın. Çünkü gerçekte, sen yalnızca orada bulunmanın, bir jüri üyesi olmanın önemından zevk alıyordun, başkalarının seçtiği adayları desteklemekle yetiniyordun. Burada da kendini ele verdin. Yakalandın. *Haydi söyle*. Ben bunu anladım; herkes de anladı. Haydi..."

"Hiç inanmadım, ama doğru, kıskançsın sen. Tanrım. Bu bana ne anımsatıyor, biliyor musun? Masha'yla birlikte oturduğum günlerde, bir akşam ailesinin evinde yemek yiyorduk, annesi ekmek almak için mutfağa gittiği sırada, Jan'a (bir Polonya'lıydı,

soyadını anımsamıyorum) âşık olduğumu söylemeliyim sana, dedi, öğleden sonra onunla yattım. *Sofrada.* Babası masada oturuyordu, ama kulakları duymuyordu." Bam, çevreleriyle hiç ilgilenmeden birbirleriyle boğuşan çocuklara baktı. Kıkırdayarak gülmesi Maureen'i şaşkına çevirdi; bu manzarayı görünce ağzının kenarı tiksintiyle kıvrıldı. Bam sert ve ödün vermeyen bir sesle konuşmayı sürdürdü. "Siz kadınlar lanet olası korkaklardan başka bir şey değilsiniz; a, evet, *bakkie*'nin içinde yere yatıp bedeni cesaret göstermek başka şey elbette. Ama zamanını iyi seçiyorsun. Tanrı bilir ya, iyi seçiyorsun. 'Açık sözlülük' söz konusu olunca..."

"Bunların hepsi çok saçma. Hepsi bu." Arkasını ona dönüp oturduğu yerden geliyordu şimdi Maureen'in sesi, kapı girişinde toprak zemine oturmuş, kollarıyla dizlerini sarmıştı, gözlerinin önündeki orman, her dakika artan karanlığın içinde eriyordu.

"Allah kahretsin, istediğin nedir senin? Sihirbazlık yapıp Süperman'i mi getirelim (eliyle, bu diziyi evlerindeyken izleyen çocukları gösterdi) bunları alıp götürsün diye? O lanet olası anahtarları ona verdiğimi biliyorum."

"Kaçmakla delilik ettiğimizi neden itiraf etmiyorsun? *Neden edemiyorsun?*" Yüzünde Maureen'in tükürüğünü hissetti Bam. Bir an için, onun tırnaklarıyla da saldıracağını sandı; öyle olsaydı yere yuvarlanırlar, şimdiye dek hiç denemedikleri korkunç bir kucaklaşmayla sarılıp vururlardı birbirlerine. Kin dolu bir sesle sızlandı Maureen: "Sen gitmek istedin. Suçlu olmayasın diye neden benim istediğimi yaparsın ki."

"Sen neden söz ediyorsun? Sen sahile gitmek istiyordun."

"July burasını önerene dek. Senin gerçekleri böyle boktan bir biçimde değiştirmene dayanamıyorum."

"Numara yapma, Maureen. Kendini yeniden icat etmen gerekmez. Sen beni bunu yapmakla suçluyorsun. Her şey bittik-

ten sonra gazetelere satacağın bir mizansen sahneleyip oynaman gerekmez. O bakkie'ye bindiğimizden beri dakikası dakikasına yaşıyoruz her şeyi. Bunun için, Tanrı aşkına, vazgeç bundan, bizi rahat bırak."

Çocuklar yattıkları yerde uyuyakalmışlardı. Bam onları yavaşça ve gereksiz bir özenle, kavga ederken uykuya yenik düştükleri pozisyonlarından çözüp ayırdı; Gina'nın küçük zalim eli, büküp durduğu ve kızarttığı Royce'un kulağının üstünde duruyordu açık olarak, Victor kir ve gözyaşlarıyla yol yol olmuş yanağını, Gina'dan zorla çekip aldığı, kocaman bir çengelli iğneye geçirilmiş birkaç boncuk ve bir parça hayvan derisinden oluşan muskaya dayamıştı. Gerginliğin annelerinde çocuklara karşı yol açtığı kayıtsızlığı Bam'ın babalığı telafi ediyordu. Gaz lambasının ışığı Maureen'in perişanlığını aydınlatıyordu. Onları içeride bırakıp dışarı çıktı; sıcak, karanlık gibiydi, karanlık da sıcak gibi; ay ve yıldızlar boğulmuştular. Her şeyi gizleyen çalılık da gizlenmiş gibiydi. Böceklerin cırlaması; şarkı sesinden, gümbürtülerden, şenlik yerindeki insanların hiç durmayan, sürüp giden git-gellerinden oluşan o bir tek uzun, ayırt edilmesi güç çığlığı zayıflatıyordu. Burada karşılaştıkları en tuhaf şeylerden biri, her gece karanlık çöker çökmez, insanların tüm etkinliklerinin sona ermesiydi. Yalnız bu gece -cumartesi gecesi- insanlar uyuyan arkadaşlarının, hayvanlarının arasında uyanık kalıyorlardı; verdikleri partideki alevlerin ışığı, karanlığın içinde (pençeleriyle yeryüzü arasına bir uzaklık koyan kartal gibi, karanlık da zihinlerde uzaklaşıyor, yükseliyordu) evrenin örtüsünün altına tutulan bir cep feneri gibiydi.

Sıcak ve karanlık çözülmeye başlayınca Maureen içeri girmek zorunda kaldı. Kulübenin yağmur oluğu yoktu; usulca yağan yağmur saz damın üstünde hiç ses çıkarmıyordu. Bam tabureyi ters çevirip demir karyolanın yanına koymuş, gaz lambasını da üstüne yerleştirmişti. Maureen'in *Nişanlılar* kitabını

okuyordu. Geldiklerinden beri ilk kez yağmur yağıyordu; yıpranmış saz dam karardı, üstüne vuran yağmurun yavaşça aşağı süzülmesine engel olamadı; yağmur suyu damlayıp akmaya başladı. Böcekler sürünerek, uçarak içeri giriyorlardı. Nem onları harekete geçirmiş, kendilerini duvarlarda, çatıda tutan kuru kabuğu yarıp çıkmalarını sağlamıştı. Maureen lambanın onları çektiğini biliyordu, ama Bam onu söndürmedi. Uçarken yüzüne çarpan hamam böcekleri, Maureen'in yabancısı olmadığı yaratıklardı. Parlak, şişman bedenleri, halkaları düzenli bir biçimde birbirine bağlanmış bir kabuktan oluşan büyük boy çekirgeler gibi hayvanlar da vardı. Üstlerine defalarca ayakkabıyla vurulmasına ve içlerinden sarı cıvık bir madde fışkırmasına karşın bir türlü ölmüyorlardı.

Çocukları nemli zeminden uzak tutmak için, ikisi birlikte yatağa taşıdılar. Lambanın tıslaması, zamanı gazyağının sıcak kokusuna karıştırırken, Maureen'le Bam araba koltuklarında oturdular. Bam okumuyordu, ama yine de ışığı söndürmedi; gece yarısından sonraki saatlerde bir hastanenin bekleme odasında oturup birbirine bakmayan insanlar gibiydiler. Müthiş yorgunluk, en sonunda hiçbir şeyi ayrımsamayacak duruma getirmişti Bam'ı, kurşuna dizilmek üzere uyandırılmasından yarım saat önce uyuya kalan bir adama benziyordu. Araba koltuğunun üstünde öylece yatıyordu. Ayakları aşağı sarkıyordu. Ne Maureen'in lambayı söndürdüğünün ve tıslamanın kesildiğinin ne de yağmurun önce artıp sonra da yavaşladığının farkına vardı. Maureen dışarı çıktı. Gecenin yüzüne değdiğini duyumsadı. Yağmur, kalburdan geçer gibi iniyordu karanlığın içinden. Geri dönebilmek için bildiği tek şey kapı girişinin nerede olduğuydu. Üzerinden sel gibi yağmur suyu akan toprak duvara tutunarak gömleğini çıkardı, bluciniyle külotunu da bir hamlede sıyırıp attı. Giysilerini çamura bulaştırmadan yağmurun yüzünü, göğüslerini ve sırtını yavaşça dövmesine, sonra da üstünden akıp inmesi-

ne izin verdi. Duş musluğunun altındaymış gibi döndü. Çok geçmeden bedeninin ısısıyla yağmurunki aynı oldu. Artık çevresini görebildiğini fark etti; gördüğü şey, çok uzaklarda, üstüne yağmur vuran bir pencerenin arkasında yanan bir mumun alevinin yansımasına benziyordu. Yansıma kımıldadı, ya da üstündeki camsı küçük su kabarcıkları kımıldadı. Ama kesinlikle oradaydı o; kendisiyle, o yağmur yüklü karanlığın içinde duran nesnenin arasında belli bir boyut oluşu, kanıtlıyordu bu varlığı. Onun durduğu yerde yağmur daha az yağıyordu herhalde: Şimdi de iki tane zayıf, iğne ucu gibi ışık çizgisi ilerlemeye başlamıştı. Yavaşça ilerliyorlar ve Maureen'le bu ışık çizgileri arasında başka hiçbir şey seçilemediği için de gökyüzünün ortasındaymış gibi görünüyorlardı. Ansızın, o ışıklı ize bakarken, yönünü bulur gibi oldu Maureen: olmayan haritasına bir işaret iğnesi sapladı; ileride, karanlığın ve yağmurun içinde, harap kulübelerin olduğu yer vardı. Arabaları ağır ağır geri dönüyordu. Zihninde oluşan nokta yeniden karanlığa gömüldü. Damsız kulübenin içinde arabanın farları söndü, motoru sustu.

Eğer yağmur olmasaydı, July'ın sesi vadiden geçerek Maureen'e ulaşabilirdi, konuşkan bir adamdı o, küçük olayları yeniden gözden geçirmekten, bahçede biriken çöpleri yakarak ya da mutfak dolaplarındaki yiyecek stoklarını yeniden düzene sokarak, hareketli olabilmesinin tadını çıkarmaktan zevk alırdı. Bir el feneri ışığı görmedi Maureen; yağmur, yemek pişirilen ateşlerin közlerini bile söndürmüş olsa da July karanlıkta yolunu bulabilirdi.

Maureen kulübeye girdi -böcek ölülerine basmamak için ıslak keten ayakkabılarını çıkarmamıştı- el yordamıyla, Bam'ın çocukların üstünden çıkarmış olduğu kirli giysilerin durduğu yere gitti. Onlara kurulanıp, yine el yordamıyla bulduğu bir hırkayı sırtına geçirdi, sonra da, denizden kurtaranların verdiği battaniyeye sarınıp onun kaba sıcaklığında uykuya dalan bir

kazazede gibi, araba koltuğunun üstünde uyuyuverdi.

7

Kocası Primus'u pompalıyordu. Yalınayaktı, üstünde ıslak yağmurluğu vardı; herhalde işemek için çıkmıştı dışarıya. Sabahın boğuk sesleri duyuluyordu. Yaklaşık bir saattir uykularında öksürmeye başlamıştı çocuklar; siyah çocukların da böyle öksürdüğünü duyardı. Kapı girişindeki çuval yukarıya kaldırılmıştı, yağmurun gümüşsü ince çizgilerle yağdığını görüyordu Maureen. Bam, bir gün önce öğleden sonra içtikleri çayın yapraklarını kaynar suyla haşladı, bu bayat çayın demlenmesini beklerken de, parmaklıklı kafesinin kilidini yoklayan üzgün, zeki bir primat'ın şaşkın direngenliğiyle (Maureen gizlice gözetliyordu kocasını) radyoyu aldı eline... Spikerin donuk ve net sesi duyuldu birden, Maureen hemen doğrulup oturdu.

Bam başını siyah kutuya eğmişti, konuşmamasını ihtar edercesine Maureen'e dikti gözlerini. '... Cuma gecesi geç saatlerde yapılan bir roket saldırısında kentin üstüne birçok Sam füzesi düşmüştür... En büyük zarar Prudential Sigorta Şirketi'nin binasında olmuş, doğu-batı çevre yolundaki bir üst geçit de ağır hasar gördüğünden karayolu ulaşımı kesilmiştir... Ordu mühendislik birliğindeki görevliler gece boyunca çalışmışlardır... Auckland Park'taki SABCV-TV stüdyolarını ele geçirme girişimi, Zaire'de ve Afrika'daki öteki ülkelerde kent gerillalarına karşı düzenlenen karşı-ayaklanmalarda deneyim kazanmış olan Albay Mike Hoare yönetimindeki vurucu komandolar tarafından geri püskürtülmüştür... Radyo yayınları da kesilmiş, ama henüz SABC'nın müdürü tarafından bir açıklama yapılmamıştır...'

Maureen yeniden battaniyesinin altına kaydı. Orada öylece yattı, eski yerine dönmüş olan arabadan hiç söz etmedi. Kolunu battaniyeden çıkarınca, Bam ona pembe cam fincanlardan birine doldurduğu bayat çaydan verdi. Damıtılmış tanen Maureen'in ağzını kuruttu; aldığı ilk yudumla iyi bir viskiyi takdir edercesine, farkında olmadan yüzünü buruşturdu.

"Neredeyse işleri bitiyormuş."

"Ne duymayı umuyordun ki?"

Bam iki eliyle kavradığı fincandan çayını içiyordu. Omuzlarını silkti; ıslak samanlardan yayılan ağır koku ve kulübenin içindeki nemli, serin havasızlık, ağır ağır sarıp sarmalıyordu onları.

"'Burası Azania[8] Radyosu'" dedi Maureen usulca.

"Böyle mi düşündün?"

"Bilmiyorum." Ellerini kule gibi birleştirip ağzının üstüne kapadı, orta parmakları, uykudan yağlanmış küt burnuna değiyor, parmaklarının altından sesi boğuk boğuk çıkıyordu. "Ne olursa olsun, olağanüstü olmaz mıydı... Şöyle deselerdi..."

Onun, *Geri döner miydik?* diye sormasını bekledi Bam. Sokaklardaki çatışmalardan, çocuklarının tehlikede olmasından, hiç inanmadıkları kokuşmuş bir beyaz toplumda paylaşmadıkları ülküler uğruna canlarını savunma zorunda kalmaktan kaçmışlardı. Geri gitmek mi, hemen mi? Nasıl karşılanırlardı ki? Her şey, farklı bir biçimde sakinleşmiş olurdu. Bunun olacağına güvenmeleri gerekiyordu. Kongo'da Belçikalılar geri dönmüşlerdi; Smith'in Rodezyalılarının bir bölümü Mugabe'nin Zimbabwe'sinde kalmışlardı; Lourenço Marques ortadan kalkınca Portekizli bazı dostlar Maputo'ya dönmüşlerdi, yaşamlarını yeni bir biçimde sürdürmeye hazırdılar. Ama Maureen o soruyu sormak istemiyordu, çünkü o varsayım, her şey bir yana, bir araçları olmasını gerekli kılıyordu. Araç konusunda

8 Bir kısım siyah özgürlük örgütlerinin gelecekteki Güney Afrika'ya verdikleri ad. (ç.n.)

bildiğini, tuhaf bir biçimde hak kazanmış olduğu bir malmış gibi, kendine saklıyor, açıklama yapmayı görevi saymıyordu. Herkes kendi başına. Bir gün önceki öğle sonrasının ilk saatlerinden beri kapıldıkları, radyodan duyunca akıllarını başka yöne çeken kötü haberlerin yarattığı ferahlık geçer geçmez kendisinin değil ama yeniden etkisine gireceği o merak ve endişeden, Bam'ı hemen kurtarmamakta bir adilik görmüyordu. Bildiğini ona açıklamaya karar vereceği bir an gelecekti kuşkusuz. Bildiği şeyi nasıl ve neden öğrendiğini kendisine sormasına izin vermeyecekti Maureen, bir psikodram oynar gibi gecenin ortalık yerinde yağmurun altında soyunan Maureen, anlattıklarını onun çarpıtmasına meydan vermeyecekti. Zaten sabah kalktığında, Bam onun çıplak bedenine giydiği hırkanın altından, zayıf beyaz karnının, kasıklarının arasındaki kahverengi tüylerin bir porno dergisindeki iç gıcıklayıcı fotoğrafın karikatürü ya da -evet bu daha uygun olacak- Avrupa'da birlikte gördükleri Toulouse-Lautrec'in genelev tablolarındaki kadınlardan biri gibi ortada olduğunu görünce, 'bu da ne demek oluyor' diye soran bakışlarla bakmıştı. Maureen ona her şeyi anlatma aşamasına gelmeden (bir gece önceki hâlâ ıslak olduğu için, öteki blucirini giydi, hırkasının düğmelerini de ilikleyip giyinmesini tamamladı), kapının eşiğinden July'ın sesi duyuldu. Bam ellerini iki yana açarak havaya kaldırdı, Maureen ise kocasına hiç bakmadı ve belki de tam o anda, Bam karısının July'ın geri döndüğünü daha önceden bildiğini anladı... Yakalanmıştı Maureen, bu kez yakalanan oydu.

"İçeri girmeme izin veriyor musunuz?" Eskiden hep kapıya vurup böyle sorardı July. Efendim içeri girmeme izin veriyor mu? derdi, Bam'la Maureen ise onu bu 'Efendi' sözcüğünden vazgeçirip, her zaman için daha saygılı bir ifade olan 'Beyefendi' sözcüğüne alıştırmaya çalışmışlardı. Yırtık bir suni gübre torbasının içinde bir kucak dolusu odun getirmişti July; el-

bette ki (haklıydı da) yağmur başladığı zaman bir miktar odunu kuru bir yere almak onların aklına gelmemişti.

"Hava biraz soğuk, bugün içerde biraz ateş yakın." Royce öksürerek uyanıyordu. "Evet, görüyorsunuz." Çocuk uyanırken July'a dikti gözlerini, dingin ve güven doluydu bakışları. July kentte giydiği naylon yağmurluğu çıkarmış, önündeki işe eğilince haki pantolonlu poposu keçe şapkalı siyah kafasından daha yüksekte kalan o tanıdık kişi oluvermişti yeniden; hiç vakit geçirmeden ocakta ateş yakmaya girişti.

Bam adamı selamlamamıştı. Maureen, beyaz adamın yüzünde oluşan o eski, hakaret dolu ifadeye, kendini kontrol altında tutan patronun meydan okuyan görünümüne inanmazlıkla bakıyordu. "Ya dün neredeydin? Ne anlatacaksın bakalım?"

July uzmanı olduğu işi yapmayı sürdürdü. Küçük dalların çıtırtısı, avuç içinde top yapılmış bir kâğıt parçasının açılırken çıkardığı hışırtı (burada içi gazete kâğıdı dolu dolaplar yoktu, değeri olmayan şeylerin bile idareli kullanılması gerekiyordu), Royce'u yatakta tutmak için söylenen bir-iki söz: "Biraz daha, şimdi güzelcecik ısınacak, ateşin yanında sıcacık olacaksın."

"Çok merak ettik." 'Seni' sözcüğünü de ima ederek, onun gururunu okşamak istemişti Maureen.

"Nereye gittin?" Yaptığının hesabını tatmin edici bir biçimde verebilmesi için Bam ona şans tanıyordu.

"Dükkânlara."

Doğruldu, avuçlarını pantolonuna sildi.

Dükkânlar! Sanki evde süt bitince köşedeki dükkândan yarım litre alsın diye gönderilmişti. Dükkânlarmış. En yakın büyük mağaza kırk kilometre ötede olmalıydı. Orada bir karakol vardı; Hintlinin dükkânında da bir benzin pompası bulunurdu mutlaka.

Ne söyleyeceğine karar vermeden önce sözcük dolu bir mayın tarlasında dolaştı Bam. "*Bakkie*'yi kim kullanıyordu?"

"Benim için kullanacak birini buldum. Eskiden Bethal'da, sütçü dükkânında çalışırken kamyon kullanmış. Çok güzel araba kullanıyor. Gazyağı, tuz, çay, marmelat, kibrit, her şey getirdim, yağmur durunca benimle gelirsiniz, birlikte taşırız." Cebinde duran araba anahtarlarına dokundu eliyle.

"Paran var mıydı?" July'ın, hâlâ şişkin bir deste olarak duran banknotları kendilerine sormadan alıp kullanmasının olanaksız olduğunu biliyordu Maureen; o paralar, Gina'nın her sabah erken saatlerde olduğu gibi yine huysuzca ve kimseye aldırmadan üstünde oturmakta olduğu bavulun içinde, ıslanıp yeniden kuruyan bir kitabın yaprakları gibi şişkin duruyorlardı.

"On beş rand otuz beş tuttu." Evin hanımı dışarıdayken postacı getirdiği mektuba ek pul parası istediğinde July bu parayı cebinden ödediği zaman, alacağı olan parayı da aynı böyle bildirirdi.

"Bam, July'ın parasını ödemeliyiz." Gina'yı bavulun üstünden kovaladı.

"Öderiz. Öderiz. Seni gören, demek istiyorum ki, sana bir şey söyleyen oldu mu? Hiç soru sordular mı? Burada neler oluyor gibisinden?"

July gülümsedi, kendi açısından apaçık olan bir şey sorulduğu zaman yaptığı gibi, o alışıldık keyif dolu homurtuyu çıkardı. "Beni bir sürü insan tanır. Ben doğduğumdan beri buralıyım, öyle değil mi? Herkes bana selam verir."

"Orada durum sakin mi? Çarpışma yok mu?"

July güldü. "Madende çok sorun olduğunu söylediler bana. Orada çalışanlar evlerine dönüyorlar, kalmak istemiyorlar, orada yangın olduğunu söylüyorlar, evler, her şey yanıyormuş. Kentte olduğu gibi. Hintlinin dükkânı da çok pahalı oldu. Şu yok, bu yok. Şeker... Hatta kibrit bile, savaşmadan alamıyorsun."

"Maden mi?"

Bam yanıtladı karısını. "Öbür yöne, yani batıya doğru alt-

mış kilometre uzakta bir asbest madeni var. Birçok kişinin orada çalışmak için başvurduğunu sanıyorum."

"Dükkâna gelen askerler olmuş. Geçen hafta gelmişler, Hintli dükkâncı onları görünce kaçmış."

"Öyleyse dükkânı kim işletiyor?"

"Yoo.." (Keyiflenmişti July) "Askerler gidince Hintli geri gelmiş. Orada o, orada, dükkânda."

Küçük oğlan Royce yataktan fırlayıp bir hamlede July'ın bacaklarını buldu. Adama tutundu, yaslandı, biraz da şaşkınlıkla, bebekliğe geri dönercesine başparmağını ağzına soktu, aşağıdan bakan gözlerinde unutulmuş bir meydan okumayla, annesiyle babasına karşı çıktı. Siyah adam çocuğu kaldırıp yatağa taşıdı. Anneyle babaya ise dostça bir talimat verdi July. "Yağmur yavaşlayınca sizi çağırırım. Birisini yollarım size, gelirsiniz."

Yağmurluğunu sırtına aldı, ceplerini karıştırdı. "İşte, sizin için getirdim." İki küçük radyo pilini avucunda zıplattıktan sonra Maureen'e verdi.

"Ah, harika bir şey. Bunu düşünmen büyük akıllılık." Arkadaşları çiçek ya da çikolata getirdikleri zaman Maureen'in hep böyle dediğini duyardı July.

July sırıttı ve o insanların yaptığı gibi o da biraz sallandı iki yana. "Yine güzelce dinleyebileceksiniz radyoyu." Kulübeden çıkışını süsleyen ufak bir güzellikti bu söz.

Maureen elindeki pillere baktı; July'ın iyi niyetine gülümsedi, radyo istasyonu isabet alırsa, yeni bir pil bile sağlayamazdı terk ettikleri yerdeki sesleri duymalarını.

"Kuru bir yere koy onları."

Yalnızca bavul kuruydu, o bile zeminde durduğu yerden aldığı nemle leke leke olmuştu. "Bunun altına koyabileceğimiz birkaç tuğla bulabilseydik." Ama tuğla çok rağbette olan bir maldı; her kulübede, yatakları yükseltmek için kullanıyorlardı onları. Bam Maureen'e nereden tuğla bulabilirdi ki? Maureen, so-

runun çözümünü kendisi buldu: "July'dan iste."

Maureen artık yulaf lapası hazırlamayı iyice öğrenmişti. Lapa, bu küçük toplumun yemeğiydi, yulafı kendileri yetiştiriyor, kadınlar da büyük tahta kapların içinde eziyorlardı. Değirmende ticari amaçla öğütülen pudra şekeri inceliğinde tanelere değil de, daha çok iri iri kırılmış sarı porselen parçalarına benziyordu yulaf. Kaba olmasına karşın, paketlerde satılandan daha güzeldi tadı. Herkes biliyordu bunu; sağlıklı besin dükkânlarında satılıyor, gıda konusunda titiz olan beyazlar da onu bal ve tereyağıyla yiyorlardı... Tuz! July en sonunda getirmişti tuzu. Şimdiye dek tuzları yoktu, ama artık yemeklerini pişirdiği suya tuz atabilecekti Maureen.

İnsanlar -siyahlar- July'ı mutlaka görmüşlerdi dükkânda, sarı bakkie'nin içinde.

"Yeni binyıl başlamış gibi kalkıp oraya gitmiş."

Primus'un üstünde pişirdiği ve koyulaşmaya başlayan yemeği karıştırıyordu Maureen. Elindeki kaşıktan yemeğin suyu damlarken Bam'a baktı, onun ne söylediğini değil, onun için ne yapılabileceğini düşünüyordu. "Ama marmelat iyi olacak, bunun yanında bir parça marmelat..." Gücünü ona geçirmek istercesine karıştırdı yemeği. "Bir sürü şey getirdi July."

8

July'dan anahtarları isteyebilecekleri bir an olmuştu gerçi. Ama kaçırmışlardı o anı.

Öte yandaki ıssız yerleşim alanında öğle güneşi altında durmuş, *sarı bakkie*'nin geri vitese takılmasını, sarsılarak ilerlemesini, ansızın yine geri sıçramasını izliyorlardı; sonunda sertçe

durdu araba. July direksiyondaydı. Arkadaşı ona araba kullanmasını öğretiyordu.

Yağmurlu günlerin ardından her şeyden, bitkilerden, saz damlardan sıcak bir buhar yükselir oldu, her çalılığın ya da direğin üstünü çeşitli desen ve renklerde nemli tabakalar kapladı ve yayıldı. Geldikleri yerde, kötü hava koşullarına boyun eğmenin nasıl bir şey olduğunu unutmuşlardı. Buradaysa üşüyüp titreseler de ıslananların yerine giyebilecekleri kuru giysiler yoktu. Kulübenin içini dumana boğan ocaktaki ateş yaşamın merkeziydi; çocuklar, tavuklar, köpekler ve kediler hayattaki önem sıralarına uyarak olabildiğince yaklaşıyorlardı ateşe. Yiyeceğin sağladığı ısı -ısınınca kanları canlanıyordu- oradan geliyordu, ısındıkça saydamlaşan odun korları, lapanın kabarcıklarını güç ve enerjiye çeviriyordu. Bam'la Maureen'in sigara, şarap ya da sert bir içki arzuladıkları olmuştu, çocuklar da tatlı yiyeceklerin özlemini çekiyorlardı, ama yağmurlu günlerde, sönmesine hiç izin vermedikleri ateş, tüm arzularını karşılayan şey oldu.

Araba hareket ederken, titreşen sıcak hava hızla uçan bir kuş sürüsü gibi durmadan üstüne vuruyordu. July araba kullanmanın püf noktalarını öğrenmekteydi.

Dersin hızı kesilince, July'la arkadaşı yere çömelip oturdular, ne yaptıkları anlaşılmayacak kadar uzaktaydılar; hiç kuşkusuz, konuşuyorlardı, yeni bir beceri öğrenen ve bu işi ustalıkla yapma ya da bocalama dönemlerinden geçen herkes gibi July da heyecanlı ve konuşmaya hevesliydi herhalde. Vadiden geçip geri dönerken, onları görebilecek ve kendi de görülebilecek kadar yaklaştığında coşkuyla el salladı.

"Böyle bir şey yapacağı hiç aklıma gelmezdi. Her zaman öyle dürüsttü ki." Kullandığı sözcüğün kesinlikle haklı ve doğru olduğunu karısının kabul ettiğinden emin olmak için bir an sustu Bam. "Ne bir çeyrek verir, ne de alırdı. Dengeliydi hep. Tüm

eşitsizliklere karşın. Düzeltemediğimiz onca şey. Ah, sanırım düzeltebileceğimiz bir sürü şey de vardı."

Kapıldığı minnet duygusu boğazını tıkadı, boğulacak gibi oldu Maureen. "Ona çok şey borçluyuz."

Kocası gülümsedi; July'ın arabanın anahtarlarını almış olması başka bir konuydu.

Ah, Maureen bunu yadsıyor değildi. Gerçekleri gözünün önünde tartıyordu, geçerli olanın değeri değişmişti artık. Eksik olan şeyi, burada, sağlayamayan yalnızca o kâğıt para parçaları değildi.

"Ne zaman istese verirdim ben ona anahtarları. Araba kullanmayı ona ben kendim de öğretebilirdim, benden istemedi. Tamam, birinin bize malzeme getirmesi gerekiyor..."

"Paramız olduğu sürece."

"Para! Buradan kurtulacağız, hem de bir sürü parayla." Alışkanlıkla, girişimci ve güven verici erkek rolüne bürünüverdi Bam, hep üstünde taşıdığı bir şeydi bu, bir kredi kartı ya da çek defteri gibi. Maureen ona bakmak, onun bu üstünlükten, artık geçip gitmiş olan bu şeyden yoksun oluşunu görmek istemedi.

July'ın el sallaması masumcaydı. Onlara odun getirmişti; her şey hâlâ nemliydi, herkes yemek pişirmek için yeniden dışarıda ateş yaktığından tüm yerleşim alanını mavimsi bir duman kaplamıştı. Bam, bağımsızlığından hoşlandığını açıkça göstererek konuştu. "Zahmete girmemeliydin. Sana söylemiştim. Kendi odunumu kendim kesebilirim. Sen yapmamalısın."

"Odunu kadınlar getirir. Her zaman görüyorsunuz, bu işi kadınlar yapar." Sözü edilmeye değmeyen bir sorundu bu; arabayı nasıl cesurca kullandığından söz etmek istiyordu July. "Arabayı çevirmeye başladım bile, biliyor musunuz? Geri gitmeyi de biliyorum, her şeyi. Arkadaşım bana çok güzel öğretiyor."

"Gördüm. Araba kullanmayı öğreneceğini bana söyleme-

miştin. Öğrenmek istediğinden hiç söz etmemiştin."

"Kentteyken mi?" Nezaketle konuşuyordu, ya kendi yeteneğini küçümsüyor, ya da kentteyken haddini bilen biri olduğunu anımsatıyordu onlara.

"Burada. Burada."

Gizli bir şey söyler gibi, ellerini kullanarak, öne eğildi July. "Arabayı bir başkasının kullanması iyi olmaz, öyle değil mi? Benim kullanmam çok daha iyi olur."

"Seni sürücü belgen olmadan yakalarlarsa..."

July güldü. "Kim yakalayacak beni? Siyah askerler geldiğinde beyaz polis kaçıp gitmişti zaten. Bazen onu alıp götürüyorlar, bilmiyorum... Bana hiç kimse sürücü belgen nerede diye soramaz. Kimlik belgemi de, onu da kimse soramaz. Bitti artık."

"Ben yine de bakkie yüzünden bizi burada ararlar diye tasalanıyorum."

"*Bakkie* mi? Onlara ne diyeceğimi biliyorsunuz. Onu bana kentte verdiniz. *Bakkie* bana ait. Ne diyebilirler ki?"

Bam'ın başında kalan saçlar, bir kulağından ötekine uzanan ve ham yünden çıkan tarantıya benzeyen renksiz bir dokuydu sadece, yirmili yaşlarında saçı dökülmeye başlamıştı. O tüylü yüzeyin altındaki yüksek kubbe kızardı. Gina'nın kirli suratından bakan gözleri kadar maviydi gözleri. "Sana mı ait, July?"

Üçü de sıkıntıyla güldüler.

"Beni dinlerler. *Bakkie*'yi sizden aldığımı söylersem, buna inanmaları gerekir."

Bam'ın ince hatlı yüzünden şimşek gibi çakan bir kızıl öfke dalgası Maureen'e yöneltildi, söyleyeceklerini kendine saklaması için uyardı onu. Kendini toparlayıp konuştu Maureen. "Martha bana çocukların öksürüğü için bir şey verdi. Bitkilerden yapıyormuş, en azından bana kaynattığı bitkileri gösterdi."

July gözlerini devirdi hemen. "Ne? Ne verdi size? O ilaç işe

yaramaz. Yaramaz."

"Ama bebeğe de veriyordu ondan. Senin bebeğine. Ancak öyle anlatabildim ona Gina'yla Royce için bir şey istediğimi, Royce uyanmasa da bütün gece hiç durmadan öksürüyor."

July'ın yüzünde zaptedilen bir şeylerin çırpınışı okunuyordu: Karısına duyduğu kızgınlık, sorumluluk duyduğu için sinirlenmesi; kolay biri değildi July, ne düşündüğünü anlamaları olanaksızdı. Geldikleri yerde, on beş yıl boyunca bu konuda deneyimleri olmuştu; ama o zamanlar bunu bağımlı olmanın - July'ın onlara olan bağımlılığının- kaçınılmaz, olayları çarpıtıcı doğasına yormuşlardı.

"Bu ilacın Royce'a yararı olmaz. Onu Royce'a vermeyin. Yoksa verdiniz mi?"

"Hayır, bu gece verecektim. Uyku veren bir şey olabilir diye düşünmüştüm."

"O ilaç - bilirsiniz... Beyazlara olmaz."

Ondan daha çok şey bildiğini gösterircesine gülümsüyordu Maureen. "July... Senin bebeğine de verdiler ondan. Zararı dokunabilir deme bana."

"Bu köylü kadınlar ne bilirler ki? Her şeye inanır onlar. Ben hastalandığım zaman siz beni kentte hastaneye gönderirdiniz. Bu Afrika ilacını kullanırken gördünüz mü beni?"

"Peki tamam. Ama kentlerde bile bazı öksürük ilaçlarını bitkilerden yaparlar. Belki işe yarardı. Ona verecek başka bir şeyim yok."

"Hintlinin dükkânına bir dahaki gidişimde bakarım."

Bam bu bilimsel tartışmaya son verdi.

"İlaç yoktur orada. Ancak *Büyükbabanın Başağrısı Tozu* olabilir belki."

"Yoo, July haklı, öksürük şurubu gibi bir şey bulunabilir, kırsal yerlerde bu durumda yaşayan insanları düşünsene, onlar da solunum yolu hastalıkları çekiyorlar. Dediği doğru olabilir."

"Royce geceleri yeterince ısınıyor mu? Sanırım evimdeki battaniyeyi getirsem iyi olacak."

Başıyla hayır derken, gülümseyerek teşekkür etti Maureen. Arkasından çabucak -bir talep değil, bir varsayım olarak- ekledi. "*Bakkie*'deki lastik şilteyi Royce'un yattığı yerin altına koyacağım." Elini uzattı.

"Şilteyi bu sabah gidip almak istiyordum, ama anahtarları vermemiştin." Bam konuşurken sesini yükseltmemişti; kendi evlerindeyken de July'ı hiç bağırarak çağırmamıştı. Azarlaması gereken bir durum olduğunda beyaz adam (Bam kendisine siyahların baktığı gözle bakıyordu) mantıklı davranarak avluya çıkar, July'ın, izinli günlerinde güzelce giyinen arkadaşlarının oturup dedikodu ettikleri oda kapısının önüne kadar gelerek yapardı bunu.

"Kim dükkâna gidip size gereken şeyleri getirecek? Kibritlerinizi, gazyağınızı kim getirecek? Çocuklarınızın yiyeceklerini kim getirecek? Söyleyin bakalım?"

Maureen her zaman kendisine hitap edildiğini varsayarak karşısındakini yanıtlama sorumluluğunu üstlenirdi; July'ın konuşma tarzına bakarak ne demek istediğini anlayan yalnızca Maureen'di.

"Sana elbette geri vereceğim anahtarları."

"Söyleyin bakalım!"

"Elbette, evet elbette."

July ona baktı, sonra gözlerini çevirdi.

"Yarın gidip Royce'a ilaç getiririm. Bu çocuk hasta."

Oraya ne için geldiğini unutan biri gibi kulübenin içinde bir an dolandı. Rastlantıyla bulduğu bir örneği izleyerek o küçük, sıkışık ve karanlık yerde onu bunu itmeye, eşyayı özel bir düzene sokarcasına sürükleyip çekiştirmeye başladı.

July, kafasını taktığı şeyle çevrelerinde deli gibi dönüp dururken Bam'la Maureen orada öylece beklediler. Ne ona ne de

birbirlerine bakıyorlardı; hiç değilse tavuklarla birlikte dışarı atılmamışlardı, tavuk pisliklerinin verdiği rahatsızlığı en azından kulübeye yerleşen böceklerin iyice temizlenmesi fırsatı dengelemişti.

July'in koyu renkli profilinde, apansız bakıp yeniden başka yöne dönen gözlerinin aklarını devirmesinde, kalın bıyığının altındaki geniş ağzının sıkıntılı ifadesinde, hem onların hem de kendi kanının neden olduğu bir kin ve aşağılama okunuyordu. Aralarında, ilk kez yaşanan bir duygunun şaşkınlığı ve tedirginliği vardı; tıpkı bir damara, içinde dolaşan, yaşamsal önemi olan kanın ters yönünde bir maddenin enjekte edilmesi ve damarın buna karşı koymak için şişip kabarması gibi; vahşice paylaşılan bir duyguydu bu, biri olmadan öteki onu hissedemezdi, bununla cezalandırılamazdı. Pizarro[9], Atahualpa[10]'yı kandırmadan önce böyle bir duygu yoktu; Dingane[11] ve Piet Retief'te ise vardı.

Dışarının dinginliğini ansızın sıçramalar, yumruklaşmalar bozdu.

Victor'la çetesindeki oğlanlar çene yarıştırarak kapı girişine doğru koştular.

"Herkes su alıyor. Musluktan aktığını anladılar! Herkes alıyor! Defolup gitmelerini söyledim, ama anlamıyorlar. Çabuk gel, baba!"

Arkadaşlarının siyah suratları, biraz sonra olacakların zev-

9 Pizarro: Peru'daki İnka topraklarını ele geçiren (1531 - 1533) İspanyol işgalci komutanı. Keşfettiği Peru'da yaptıkları evrensel olarak bir vahşet olarak nitelendirilirken Avrupa halkınca bir kahraman olarak gösterilmiştir.

10 Atahualpa: Atahualpa, İnka İmparatorluğu'nun son imparatorudur. Bir iç savaş sonucunda ölen babası Huayna Capac ve onun büyük üvey kardeşi Huascar'ı öldürmesi üzerine imparator oldu. İspanyolların İnka ülkesine gelmesiyle, Francisco Pizarro tarafından boğularak öldürtüldü.

11 Dingane: 1828 yılında kral olan bir Zulu kabile reisi. Bir kardeşiyle birlik olup üvey kardeşi Shaka'yı öldürmüştü. Pieter Retief (1780-1838) ise Güney Afrikalı Boer'lerin liderlerindendi. Anlaşma yapmak üzere görüştüğü Dingane tarafından pusuya düşürülerek adamlarıyla birlikte katledildi. (ç.n.)

kiyle, ötekilerin yiyecekleri dayağı düşününce kapıldıkları heyecanla parlıyordu.

"Ama su onların Victor. Herkesin suyu o. Depoyu bu amaçla kurdum ben."

Çocuk kafasını kaşıdı, çamurlu çıplak ayaklarını kıvırdı, soytarılık ederek, topuklarının üstünde yalpalayarak yürüdü. "Aa, baba, bizim suyumuz o, bizim suyumuz!" Arkadaşları bu sahneye bayılmışlardı, onlar da kendi kafalarına göre bir şeyler yapmaya başladılar.

"Yağmurun sahibi kim?" Annesinin vaaz verir gibi sorduğu bu mantıklı soru, Victor'u iyice kışkırttı.

"Bizim suyumuz o, bizim suyumuz."

July hemen sevecen ve şakacı, dertsiz ve palavracı oluverdi çocuğa karşı. "Seni şanslı çocuk, biliyor musun? Baban çok akıllı bir adam. Çok yağmur yağıyor, o depo herkesi sevindirecek, ne kadar kolay, değil mi? Görüyor musun, baban herkesi, herkesi hoşnut ediyor."

9

Her zaman karamsardı o piç kurusu.

Maureen'in gözlemleri dikkate alınırsa bu terim pek de ağır kaçmıyordu; küçük kızının Victor'la Royce'a karşı "tam bir küçük şirret gibi" davrandığını gördüğü olmuştu.

Evlerindeyken July'a karşı çok hoşgörülüydü Maureen. Onu ve sağladığı rahatlığı yitirmekten korkuyordu; Maureen'in bilemeyeceği kişisel dertleri olmuş olabilirdi July'ın; yalnızca onun içinde bulunduğu, ama hiç uygun olmadığı duruma bakarak değerlendirmiş olabilirdi bunları, çok düşüncesizce davranmıştı

bu konuda. Kentteki kadınını seviyor muydu acaba July? Bunu şimdi, buradayken düşünüyordu Maureen. Seviyorsa, onu buraya getirip birlikte yaşamak ister miydi?

İnsanların inancı (Maureen de, herkes gibi, kendisininkini tam ve eksiksiz görüyordu) insanlar arasındaki yakın ilişkilerin mutlak doğasına olan inanca bağlı geçerliliklere dayanıyordu. Eğer bütün insanlar duygusal tatmini ve yoksunluğu aynı biçimde tatmazlarsa, gereksinim eşitliği nasıl istenebilir ki? Bu duygusal kesinliğin her bakımdan açık olduğunu düşünmek korku ve tehlikeye neden oluyordu; beyin tartıcılar[12]; manevi yargı gücünü saçtaki kıvırcıklığın derecesinden ve kavrama yeteneğini de dudakların kalınlık derecesinden anladıklarını söyleyerek ilahi yetki isteyen kişiler, kendilerini inanılır kılabilmek için anlamını saptırıp kullanabilecekleri her şeyin üstüne atılmak için tetikte beklerler. Yine de, yakın ilişkilerin bu mutlak doğası nasıl elde edildi? Kim karar verdi? 'Biz' (Maureen ara sıra geçmişte olan şeyleri düşünürdü) yatak odalarında ve sahte isimlerle kalınan motellerde biçimlenen haliyle, cinsel aşkın kutsal gücünü ve haklarını anlıyoruz. Burada, cinsel aşkın kutsal gücü ve hakları, bir eşin kulübesinde, kentteyse arka avludaki bir odada olduğu gibidir. Arzuyla görev arasındaki denge, âşıkların ekonomideki yerlerinin gösterdiği farklılıklara uygun olarak bambaşka korunmuştur - korunmalıdır. Bunlar, yaşananlarla uğraşmanın usulünü değiştirirler, dolayısıyla yaşananların kendisini de. Maureen ve benzerlerinin herkese titiz bir haktanırlıkla bağışladıkları bu *mutlak doğa*, ebeveyn yatak odasının ve gizli otel tarifesinin bedelinden başka bir şey değildi.

Gina'nın yapmasını öğrendiği ve kurusun diye güneşe bırakılan kil ineklerden birini eline almıştı Maureen. Soyutlamalar pekişip somut bir biçim alıyorlardı; ölümü bile satın alabilir in-

12 Güney Afrikalı siyahların beyninin beyazlardan daha hafif olduğu¬nu savunan ırkçı bir görüş.

san. Bam'ın kıdemli ortaklarından biri özel bir uçağı harcayarak gerçekleştirmişti bunu; o uçakla yere çakılmıştı. July'ın yaşlı annesi (belki de büyükannesiydi o kadın) şu anda olduğu gibi, odun taşıyarak, süpürge yapmak için başının üstüne yığdığı otlarla sürüne sürüne gelecekti eve, sırtı gitgide kamburlaşacak ve sonunda çöküp kalacaktı - olanaklarının elverdiği tek ölüm biçimi buydu.

Arabanın anahtarları Maureen'deydi, bir gün önce arabadan lastik şilteyi aldıktan sonra geri vermemişti. July'ın sesini, canlı kahkahasını duyuyor, kulübeyle keçi ağılı arasında gidip geldiğini görüyordu. Her evde, her gün insanların hareketlerinin hep aynı faaliyetin çevresinde toplandığı durumlarda, bir şeyi görmek mutlaka onun varlığını tanımak anlamına gelmez. Herkes, herkese tanıktı, bu yüzden de bir ketumluk doğuyordu. Ama çocuklar birbirlerinden ayrılmıyorlar ve Maureen'in geçen gün gökyüzünde süzüldüğünü, ağaçtan ağaca konduğunu ve sonunda birine takıldığını gördüğü, uçurtma kuyruğunu andıran arı sürüsü gibi oradan oraya gidiyorlardı. Maureen July'ın kulübesine hiç girmemişti; Bam girmişti. "Evden bir şeyler getirip süslemiş orayı. Ötekiler gibi yaşayamaz o." Bam, kendisiyle karısının ona sağladıkları evi kastediyordu; July'ın karısıyla kadın akrabalarını kastediyordu.

Maureen, July'ın evinin kapısına nasıl gideceğinin provasını yaptı. Orası yalnızca otuz metre ilerideydi. Kendi evlerindeyken July'ın oturduğu bölüm avlunun karşı tarafındaydı yalnızca; yazın açık duran kapıdan gördüğü, kışın da kendi verdiği elektrikli ısıtıcının çevresinde otururlarken seslerini duyduğu ve July'a sonu gelmez ziyaretlerde bulunan dostlarına, erkek kardeşlerine el sallardı Maureen; arabasına binmek için çift arabalık garaja her gidişinde July'ın oturduğu bölümün önünden geçerdi. Ama July hasta olmadıkça -ki çok seyrek olurdu buonun bölümüne hiç girmezdi. Gireceği zaman da kapıyı tıkla-

tırdı, July'ın başını bekleyen arkadaşları (ters çevrilmiş kutulara ve eski bir masanın üstüne yerleşip otururlardı; hizmetkârı rahat etsin diye Maureen ona bir tane doğru dürüst iskemle vermişti ama yarım düzine dostunun ağırlanması konusunda yardımcı olmasını da kimse bekleyemezdi ondan) saygıyla ayağa kalkarlardı, Maureen de kendi elleriyle hazırladığı hafif yemeği getirdiği tepsiyi o tertemiz yatağın üstüne bırakırdı. Görünüşe göre July'ın buradaki kulübesi kadınlardan uzakta, kimseyle paylaşmak istemediği bir yerdi. Ama Maureen beyaz bir kadındı, July'ı yanında çalıştırmış olan biriydi, onlarınkisi bir iş ilişkisiydi; elbette ki Maureen bu konuda hak talep edebilirdi.

Maureen iki haftadan fazla o kulübenin birkaç adım ötesinde yaşamıştı, içine hiç girmeden sonsuza dek yaşayabilirdi de. July'ı çevresindeki insanların yaşama tarzından ayıran o süsleri, kendi artıklarını, ne kendi evindeyken görmek istemişti Maureen ne de burada görmek istiyordu. Üstünde, eski bir dünya haritasının uydurma bir kopyasının çevresine basılmış yunuslar, denizkızları ve yarı-balık adamlar olan eski, yeşil yatak örtüsü, Málaga'nın çerçeveli bir posteri: July'ın eski evdeki odasında bizzat bu nesneler sergilenmiyor olabilirdi, ama aynı türden şeyler vardı. Maureen ona yeni bir şey verdiği zaman, onu kalitesiz ya da çirkin bulduğu için verdiğini July herhalde tahmin ediyordu; eğer verilen eski bir şeyse, bu da Maureen artık onun istemediği içindi. Önünden koşarak geçip, Victor'un kazılıp çıkartılmasına yardım ettiği yerfıstığı hasadından payına düşenleri kendisi ve öteki çocuklar için almak üzere seğirten Royce'u (July'ın gözdesiydi Royce) durdurdu Maureen: "Bak bakalım July'ı bulabilecek misin?"

Oğlu, peşindeki sürüyle birlikte geri geldi. Nemli toprağa karın üstü, dirseklerini dayayıp yattılar, o ufacık lifli kabukları kırmak üzere keyifle kafa kafaya verdiler.

"July'ı buldun mu?"

"Hıı, evinde."

"Geliyor mu?"

"Tamam dedi, orada olduğunu, senin gelebileceğini söyledi."

İnsanın cildini gevreten, nemli kumaşın üstünden sıcak bir ütü geçiyormuş duygusunu veren güneşin altında oturmayı sürdürdü Maureen. Adet görüyordu, bir önceki günden beri, oysa evde telefonun üstünde asılı kalan takvimdeki hesabına göre daha bir haftası vardı. Kendisine gerekli olan bir şeyi daha unutmuştu Maureen. Blucininin içinde, bacaklarının arasında buradaki bütün kadınların adet günlerinde kullandıkları paçavradan tampon vardı. Her toplumda uygun bir ifade biçimi bulan bir gösterişten uzaklık ve mahremiyet duygusuyla, gizlice ırmağın kıyısına inip bir tomar kanlı paçavrayı yıkamıştı bile. Bezleri bir kayaya sürtüp yıkarken bilharziya tehlikesi aklına gelmemişti, yaşamından bir ay daha geçtiğini gösteren o zaman akışının, ırmağın sularına karışıp kırmızı bir duman gibi kıvrılıp uzaklaşmasını izlemişti.

"Biraz ister misin?" En küçük çocuğu zevk aldığı şeyleri hâlâ onunla paylaşmaya gereksinim duyuyordu.

Bitkilerin köklerine kırmızı toprak ve ham yerfıstığı topakları yapışmıştı.

"Eğer hepsini yiyip bitirmezsen, kalanları kızartırım. Tuzlayarak. O zaman tadı daha güzel olur."

"Paketlerdeki gibi mi? Dükkânlardaki?"

"Evet öyle."

"Ben bunların yetiştirildiğini bilmiyordum!"

Küçük oğlan ayak parmaklarıyla yerde tempo tutuyor, fıstıklarını yerken de bir ezgi mırıldanıyordu, ama pek yakında büyüyüp dudaklarının arasındaki şey, tıpkı annesinin memesi gibi, artık onu tatmin etmez olunca vazgeçecekti bu işten. Siyah çocukların konuşmalarını anlıyor gibiydi; en azından onların oyun oynarken kullandıkları uygun ya da geleneksel söz-

cükleri öğrenmiş, 'Yendim seni!' 'Sıra bende!' 'Hile var! 'anlamına gelmesi gereken sözleri bağırır olmuştu.

"Git, July'a kendisini görmek istediğimi söyle."

Çocukların hepsi kalkıp gitti. Maureen elini uzattı, dokununca yeni yıkanmış koyun derisi duygusu uyandıran kara bir baş elinin altına sürtünüp geçti. Ara sıra yeni yürümeye başlayan ufak bir çocuğu yanına gelmesi için kandırabiliyordu, ama çocuklar genellikle güvenilmeyecek kadar yabancı buluyordu kendisini.

Çocuklar geri dönmediler. Maureen July'ın, kafatası kemiklerinin ta tepesinden şarkı söylediğini duyar gibi oldu, cila ya da yer temizliği gibi yinelenen, ritmik bir çaba gerektiren bir iş yaparken de böyle şarkılar söylerdi. Ama karşıdan göründüğünde, güneşli bir günde, hiç acele etmeden öylece kendisine doğru geliyordu sadece. Ne suratını asmıştı, ne de kızgın duruyordu; July'ı oraya getirtmekle kazandığı küçük zafer, bir zonklamayla tersine döndü içinde ve taşın altına bir şey gizlemenin adilik olduğunu gösterdi ona. Maureen'in içindeki bu apansız hareketler çoğu zaman kocasının, çocuklarının ya da herhangi birinin karşısında onu cellât olmaktan çıkarıp kurbana çeviriyordu.

Evlerindeyken, evle ilgili ayrıntılar hayatındaki asıl dertleri, July'ın anlayamayacağı dertleri taciz etmeye başlayınca yaptığı gibi konuştu July'la. Ama konuşurken ayağa kalkmıştı. "İşte anahtarların."

Bir an ellerini uzatıp anahtarları alacak gibi oldu July, ama sonra kendini tuttu, yalnızca sağ elinin parmaklarını çengel gibi büküp, anahtar destesini Maureen'in elinden şıngırtıyla çekip aldı.

Bam'ın arkadaki kulübede olup olmadığını görmekten çok sezmek ister gibi çenesini havaya kaldırmıştı. Maureen'in suskunluğu yanıtladı onu: Henüz dönmedi; ikisi de, o üçüncü kişinin

bir şeyler avlamak için erkenden gittiğini biliyorlardı; bir Afrika yaban domuzu sürüsü, yerleşim yerinden görünür uzaklıkta olan hayvanların çamurda debelendikleri yere kadar gelmeye cesaret etmişti. July orada öylece duruyordu, görünürdeki vurdumduymazlığı, Maureen yalnız olduğu için, teke tek oldukları için kadından kaçamayacağını kabullendiğini gösteriyordu; Maureen ise onun yanına gitmeyi reddetmediğini, ama başkalarının onları yargılayamayacakları bir yerde buluşmak istediğini ima eder gibiydi. Bu davranıştaki kurnazlık yeni bir şey değildi. O ikisininki gibi ilişkileri olan kişiler, aralarında hiç söylenmeyen şeyleri yorumlamaya alışkındırlar.

"Anahtarların bende kalmasından hoşlanmıyorsunuz. Öyle değil mi? Bundan hoşlanmadığınızı anlıyorum."

Kollarını göğsünün altında kavuşturmuştu Maureen, başını hayır anlamında sallamaya başladı, neredeyse gülecekti; yalan söylüyor, açıklama yapmak için fırsat istiyordu July'dan.

"Hayır, anlıyorum. Ama ben sizin için çalışıyorum. Sizin adamınızım ben, evinizin anahtarları hep bende durur. Her gece o anahtarları odama alırım, tatile gittiğiniz zaman. Her şeyi kilitlerim... Her şeyinizin anahtarı bende durur, öyle değil mi?"

"July, sana şunu söylemek istiyorum..."

July'ın yukarı kaldırdığı ellerinin on parmağı kadının düşüncelerini, kadının arzularını engelledi. "Evinizde bir şey kaybolursa, bunu bilmesi gereken benim. Değil mi? H-e-r şeyiniz yerinde, anahtar hep bende durur, hep bende."

"July, bana sormuyorsun..."

"Sizin için çalışan *adamınızım* ben. Orada kentteyken adamınıza on beş yıl güvenmiştiniz." Burun delikleri, birer sert, kara deliğe dönüşmüştü. O tuhaf '*adam*' sözcüğü Maureen'in üstüne öyle darbelerle saldırıyordu ki ne uygun düşüyordu bunlar, ne de önlerinden kaçma olanağı vardı. Bu silahı nereden bulmuştu July? Vardiya amiri kullanırdı bu sözcüğü; *Maureen*'in

evindeyse hiç kullanılmazdı; kendisinin yanında kullanan olursa da ukalalık edip utandırır, teşhir ederdi onu. Beyaz dükkân sahiplerinin, hatta polis memurlarının ağzından çıktığı zaman bile karşı koymuştu bu sözcüğe. "Sana güvenmek mi! Elbette ki güveniyorduk sana."

Birbirlerine iyice yaklaşmışlardı. Maureen yumruğunu, sertçe hak iddia ederek, onun koluna koydu.

"Hayır, hayır. Bu anahtarların bende olması hoşunuza gitmiyor."

"July, sen bana sormuyorsun, yalnızca bildiriyorsun. Niye konuşmama izin vermiyorsun? Niye bana sormuyorsun?"

July başını geriye, güçlü boynunun üstüne çekti ve Maureen'e baktı. "Ne diyeceksiniz? Ha? Ne diyebilirsiniz? Herkese iyi adamınıza güvendiğinizi söylüyorsunuz. Siz iyi bir hanımsınız, iyi bir *adamınız* var."

"Kes şu lafı."

"Her zaman kibar konuşur bayan, tutuklandığım zaman kefalet paramı öder, hastalandığım zaman doktor çağırır." Ağlar gibi güldü. "Anahtarlarınızı dert ediyorsunuz. Siz bir yere gittiğiniz zaman beni bırakıyorsunuz köpeğinize, kedinize bakmak için, arabanızı garajda bırakıyorsunuz, bitkilerinizi sulamayı unutmamam gerek. Bana hep son dakikada bile, valizlerinizi taşırken bile, bunu söylersiniz, öyle değil mi? Her şeyle ilgilen July. Geri döndüğünüzde de bana güzel bir hediye getirirsiniz. Her yere bakarsınız, her şey tamam mı diye bakarsınız. Ben, ben sizin iyi bir hanım olmadığınızı söylemiyorum, ama siz bana güvendiğinizi söylemiyorsunuz." Bu bir komuttu. "Arkamdan gelirsiniz. Bakarsınız. Siz yokken bütün kitaplarınızı çıkarıp temizlememi söylersiniz. Sizin için yeteri kadar çalışmadığımdan mı korkuyorsunuz?"

"O zaman, kitap raflarını temizlemeni istememi doğru bulmadıysan neden bunu bana söylemedin? Neden korkuyordun?

Bana her zaman söyleyebilirdin. Söylemen yeterliydi. Senin görevin olmadığını düşündüğün hiçbir şeyi yapmaya zorlamadım seni. Zorladım mı? Zorladım mı? Ben de hata yaparım. Söyle bana. Sana ne zaman düşüncesizce ya da kötü davrandık? Bilmek istiyorum, gerçekten bilmek istiyorum."

"Efendi beni düşünüyor. Ama siz, siz beni düşünmüyorsunuz, ben büyüğüm, ne yapacağımı kendim bilirim. Her dakika sizin eşyanızı, köpeğinizi, kedinizi düşünmüyorum."

"*Efendi* ha! Bam senin efendin değil. Niye öyleymiş gibi yapıyorsun ki? Hiç kimse, hiçbir zaman senin yetişkin bir adamdan başka bir şey olduğunu düşünmedi, Tanrım, benden böyle söz ettiğine inanamıyorum... Bam on beş yıl boyunca seninle birlikte bir sürü şey yaptı. Bütün olay bu. Aletlerin durduğu barakada onunla bununla oynayıp durdunuz. Benim içinse her gün çalıştın sen, sinirine dokundum. N'olmuş. Sen de benim sinirime dokundun. İnsanlar böyledir." Kendini toparladı Maureen. "Ama konumuz bu değil. Şimdi bunun hiç ilgisi yok. Geçti bunlar."

July gözlerini kırpıştırdı. "Geçtiğini nasıl söylersiniz."

"Geçti, bitti. Artık bana çalışmıyorsun, öyle değil mi?"

"Bana bu ay para ödemeyecek misiniz?"

"Ödemek mi!" Kıpkırmızı oldu Maureen, gözleri alev alevdi. July ise, kaba ve can sıkıcı bir saldırı karşısında duyarsızmış gibi özenle numara yapmayı sürdürdü. "Sana eskiden aldığın parayı ödeyebileceğimizi biliyorsun, ama sana artık-"

"Afrikalılar paradan hoşlanır." Maureen'le en düşük anlaşma zemininden başka bir düzeyde karşılaşmayı reddederek hakaret ediyordu.

"Ne demek istediğimi pekâlâ biliyorsun... Sana artık biten şeyler için para ödeyemeyiz. Burada her şey farklı. Sen uşak değilsin burada."

"Ben sizin evinizin *adamıyım*, öyle değil mi?" Ödeme zamanı

gelmiş bir borcu ister gibi bir hareket yaptı.

"Bu konuyu konuşmayı sürdürmenin ne yararı var? Altı yüz kilometre var orayla aramızda." Maureen'in kolu, July'ın yüzünün önünde, çalılık arazinin içinde gözden yiten şeye ulaşamayacak olan bir hareketin yararsız ipini savurdu. "Eğer seni incittiysem, onurunu kırdıysam, eğer benim dostluk olduğunu düşündüğüm şey, sana karşı duygularım, eğer bunlar seni kırmışsa... Bilmediğimin, o zaman da bilmediğimin ve bilmem gerektiğinin farkındayım." Az önce kaldırmış olduğu kolunu aşağı sarkıttı; July'ın onun bu sözlerini anlayıp anlamadığını da bilmiyordu; on beş yıldır sürdürdüğü, söyleyeceklerini çok basit, somut sözcüklere dönüştürme alışkanlığından sıyrıldı. July'a şimdiye dek 'onur' sözcüğünden hiç söz etmediyse, bu onun bu kavramı anlamayacağını düşündüğünden değildi, onur sözcüğünü anlamaya dil dağarcığı yetmeyebilirdi, ondan. "Şimdi senden istediğim anahtar, mutfak kapısının anahtarı değil! Sen bu anahtarları bir uşak olarak almadın. Değil mi? Ama bir dost... bir dost sorar, sorar... Ve geri verir... Ve bir şeyi bir kez daha isteyeceği zaman, yine sorar."

July anahtarları avucuna aldı. "Alın şunu. Mutfağınızın anahtarı değil bunlar. On beş yıl sizin mutfağınız, eviniz için çalıştım, çünkü karım, çocuklarım var, onlar için çalışmam gerekirdi. Alın şunu."

"Mademki bizim evdeyken olup bitenden başka bir şey düşünemiyorsun, Ellen ne olacak peki?"

July'ın kentteki kadınının adı, ikisinin de ağızlarına almaya cüret etmemeleri gereken o ad, ikisini de dehşete düşürürcesine aralarına girdi.

"Ellen'e ne olacak şimdi! Karınla çocukların buradaydılar, bütün o yıllar boyunca senin yanında Ellen vardı. O savaşın içinde nerede acaba şimdi o? Yiyecek bir şey, uyuyacak bir yer bulabiliyor mu? Sen karın için çok tasalanıyordun, ya o Ellen ko-

nusunda ne düşünüyor?"

Gözlerini kırpıştırarak yaptığı alaylı pantomimi hemen kesti July. Maureen'i omuzlarından tutabilirdi isteseydi; aralarında on beş yıldır var olan tampon bölgeye ayak basmışlardı, Maureen'in sözleri o yılları bir kenara itmiş, ikisini bir araya getirmişti, arkalarını dönüp talimatnamede belirtilen sayıda adım atmadan önce birbirlerinin soluklarını yüzlerinde hissedecek düellocular, ya da birbirleri hakkında bildiklerini akıllarından çıkaramayan işbirlikçi suikastçılar gibiydiler. Maureen'in zaferi, hem açık yürekli hem uysal oluveren yüzünde gizlendi, gözleri her ikisi için gelecek bir imgeyi karşılamak üzere boşaldı.

July ürperdi; incinmişti, içinden kötülük yapmak geliyordu; Maureen onun boynundaki kasılmayı gördü ve bu yaşadıkları an için kendisini asla bağışlamayacağını anladı. İçi oyuk bir ağacın içinde alev nasıl sönerse, kendi zaferi de içinde öyle tütüyordu.

Uşağının hayatının gerçeklerini yansıtan bir yanıta muhatap olmayacak kadar akıllı olan iyi hanımın görev gereği sorduğu soruyu uşak kayıtsızca yanıtladı: "Ellen'in Botswana'daki teyzesinin yanına gittiğini sanıyorum. Çok küçük bir köy. Benim evim gibi. Siyahlar için sakin bir yer orası."

Anahtarları cebine soktu, yürüyüp gitti. Atölyesini denetleyen bir ustabaşı ya da tarlalarda yapılacak işleri not eden bir çiftçi gibi başını bir o yana, bir bu yana çeviriyordu. Şurada bir kadına bağırarak yapacağını söyledi, burada bisikletinin lastiğini onaran bir adama sorular sordu, vadinin karşı tarafındaki genç adamı selamladı, kendisine araba kullanmayı öğreten, hemen hemen her zaman yanında olan adamdı o, şimdi de kentli bir genç gibi blucin giyip, ince boynuna kendisini kıza benzeten bir dizi boncuk takmış, bir özel koruma görevlisi gibi sessiz dolaşıyordu.

10

Beyaz adam, yaban domuzu sürüsünün otların arasında yer değiştirdiğini, kuyruklarının anten gibi havaya kalktığını, sonra beslendikçe her öğleden sonra daha da yakında ortaya çıktıklarını gözlemişti. Yetişkinlerin kaba tüylü sırtları, içinde debelendikleri çamurla pırıl pırıl parlıyordu.

Sürüde beş tane genç, iki tane de yetişkin dişi vardı, bir de, eski tip bir buharlı lokomotife benzeyen burnunun üstünde uzun dişleri olan iri bir erkek. Siyahların silahları olmadığı için, yaban domuzlarından korkarlardı; domuzlarsa dikkatlerini yiyeceğe verir, hayvanların insanlara karşı duyduğu o derin ve bildik güvensizliğin ötesinde bir şey göstermeyerek, bitki ya da ot olsun, kendilerini çeken her şeyi izleyerek kulübelere yaklaşırlardı, sonra da başlarını hızla kaldırır (dişi domuzlardan biri ya da erkek olanı), kuyruklarını da yukarı dikip telaşla koşup kaçmak için geriye dönüverirlerdi. Ağır bedenleriyle korse giymiş kadınlar gibi sıçrarlardı. Bunu görünce turistler güler, "Çirkinlik, onurluluğu soytarılığa çeviriyor, mideye düşkünlük de aşırı kiloları koşturuyor - bunlar 'harika' yaratıklar" derlerdi.

Bam silahını çürük saz damdan çekip aldı ve elinde tutarak July'ın köylülerinin karşısına çıktı. Silahı olduğunu herkesin bildiğini bilmiyordu; her bir kulübeden hamam böcekleri gibi fırlayan çocukların her şeyi bildiklerini ve gevezelik ettiklerini de. Onların arasında onları korkutmamaya çalışarak dolaştı Bam; bakın, ben ve silahım size aitiz dercesine. Kadınların bazıları gülümsedi, çoğu ise görmezlikten geldi. Oğlu Victor'un peşi-

ne takılan bir çocuk sürüsü değneklerini yere vurup böbürleniyorlardı. July batıl bir inanışla silahlardan hep uzak durmuştu; patronu bir geziden döndüğü zaman arka avluda av takımlarını boşaltırken, korkudan titreyen parmaklarının uçlarını yavaşça ve ihtiyatla oynatarak silah kutularını doğruca Bam'ın eline verirdi. Aslında iyi de oluyordu bu, böylece onları sağa sola atıp zedelemesi olasılığı ortadan kalkıyordu. Ama July'ın kolye takan arkadaşı, biraz teknik bilgisi olduğunu gösterir biçimde ilgilendi silahla. Eline almak istedi; Bam ona hareket halindeki bir hedefe nişan almasını gösterdi, doldurma mekanizmasını açıkladı. "Hiç ateş ettin mi?"

Genç adam başını hayır anlamında salladı, ötekilerse beyaz adamın cahilliğine güldüler. "Bu konuda okuyorum." Şimdiki zamanda konuşmuştu. Demek ki bu eski sütçü biraz İngilizce konuşuyordu. Acaba polisiye çizgi romanlar mı okumuştu, yoksa el altından silahların nasıl kullanılacağını açıklayan bir takım yasa dışı gazeteleri mi...? Son on yıldır bu tip gazeteler memleketin en umulmadık ve uzak köşelerinde elden ele dolaşıp duruyordu; siyahlara karşı açılan her siyasi davada, bu gazeteler Devlet'i yıkma kanıtı olarak ortaya konuyordu. Ama güçsüzlüğün (geçici bir güçsüzlük, buradan kurtulana dek) doğurduğu hoşluk ve özgürlük içinde Bam neredeyse düşüncesizce söz söyler olmuştu. "Bir ara sana kullandırtırım. Adın ne senin?"

"Daniel." Yeniden Bam'ın eline geçen silahı tutup namlusunu tam kendi gözünün içine doğrulttu, kusursuz cilalı, iki mavi çelik boruydu kendisine bakan, üstünden kayıp geçen ışıkla birlikte dönen yuvarlaklığı mükemmel yansıtan bir nesne; o yerleşim yerindeki bütün nesnelerden ya da yaşamı boyunca, nerede olursa olsun gördüğü her şeyden daha mükemmel bir şey. Daniel uzunca bir an dikkatini yoğunlaştırdı ve birisi saçma sapan bir lafla bunu bölmesin diye herkesi saygılı olmaya zorladı. Sonra hafif bir sesle çekti elini, bir sonuca varamadan, inana-

madan. Belki de ölümün böylesine tertemiz olabileceğine inanmıyordu; belki de ölümün gözlerinin içine baktığını sanmıştı; belki de ölüm diye bir şeyin olduğuna inanmayacak kadar gençti.

Bam domuzların debelendiği çamurluğun yakınında saklanmış bekliyordu. Yanında seçip aldığı on dört yaşlarında bir genç vardı. Victor'un kulübelerin olduğu yerde kalmasını sağlamak için tehdit edici ya da vaat edici bir şeyler bulabilmek amacıyla iyice düşünüp taşınması gerekmişti; Bam gibiler çocuklarını dövmezlerdi ve evdeyken kolayca yaptığı gibi, itaatsizlik ettiği için çocuğu zevk aldığı bir şeyden ya da ayrıcalıktan yoksun bırakmak da burada pek kolay değildi.

"Söz veriyorum, derisini sana vereceğim. July'ın akrabalarından birinden derinin nasıl saklanabileceğini bize öğretmesini isteriz."

"Ya hiçbir şey vuramazsan?" Çocuk arkasından haykırmıştı. "Hiçbir şey vuramazsan ne vereceksin bana?"

Babası ona bakmadı. Kılıç gibi sivri otları tüfeğiyle aralayıp geçerken, genç bir erkek hayvan gibi çevikleşmiş, tedirginleşmiş o genç yanındaydı; evindeyken sürdürdüğü hafta sonu eğlencelerinin o bildik tadını aldığı kadar, buradaki hayatının tekdüze, sıralı dizisinden kopan bu günlerin heyecanını da yaşıyordu Bam; *her bir dakika* adımları onu bir devriye ya da başıboş dolaşan bir çeteyle karşılaşabileceği yerlere götürüyor, atacağı kurşunlar, o kulübelerde gizlenen bir beyaz ailenin tamamını ele verme tehlikesini taşıyordu. Bam alışkanlıklarını ve yabancılığını duyumsatan bu zıt algılamalarla tutarsızlaştığı için, oğlu büyüyüp bir erkek olduğunda ona karşı duyacağı o soğuk öfkenin tadına şimdiden varıyordu; çocukluğun değil, babalığın cennetinden kovulmanın önsezisiydi bu.

Yüzünü kırıştırmasından sivrisineklere zorlukla dayana-

bildiği anlaşılan o siyah gençle birlikte sazlıkların arasında bekledi Bam. Yaban domuzları geldiler, Bam onların kaçmaları en zor olan yere yaklaşmalarını bekledi, sonra da en yakındaki yavru domuza ateş etti. Bu hayvanlar av tüfeğiyle değil, namlusu yivli tüfekle vurulurlardı; Bam'ın yapacağı tek şey, kurşun saçma kullanıp, bunun hayvanın derisini delecek güçte olmasını umut etmekti. Bütün o eski numaralar, öldürüp öldürmeme arasında duyulan o tatlı duygu, kuşun yalnızca kanadına ateş etmek hususundaki onurlu tavır, öldürmeyi bir zevke dönüştürmek için icat edilen o saklambaç oynama bahaneleri, bütün bunlar, evindeyken kırk yaşına dek yaşadığı bir başka tür çocuklukta kalan şeylerdi. İlk yavru domuz yere düştü, yetişkinlerin arkasından çalılığa dalmakta birkaç saniye geciken bir başka yavru ikinci kurbanı oldu Bam'ın. O ana dek kuzu gibi uysal davranan siyah delikanlı birden yırtıcı bir hayvan kesildi, ilk domuzun üstüne atladı, sonra bir avcıya dönüştü ve her kulübenin en değerli şeylerinden biri olan bir ip parçasıyla hayvanın bacaklarını sıkıca bağladı. Hayvanın sesi soluğu kesilmişti bile, bakışlarını olmayan bir noktaya dikmişti. Öteki domuz gövdesinden vurulmuştu, duyduğu acıyla tepinerek yatıyordu yerde; ya da bacaklarını sallarsa yetişkinlerin güven veren o iri gövdelerinin yanına ulaşabileceğini sanıyordu. İlk domuzu eline güzelce bağlamış olan siyah oğlan yere çömelmiş, ötekinin ölmesini bekliyordu. Bam kenara çekilmesini işaret ederek hayvanı başından vurdu. Hayvanın körpe kemikleri öyle inceydiler ki, burnu paramparça oldu. Kanlı gözyaşları döken, burnundan kanlı sümükler akan o kan içindeki domuz suratının görünümü korkunçtu; mikropsuz, silah yağı kokan krom namlulardan çıkan tertemiz ölüm. Av kuşlarının (genelde onları avlardı Bam) suratları yoktu, gerçekten; kansız ve etsiz gagasıyla, boynuz gibi sert bir parçacık deri, kırışık kâğıt gibi gözkapakları; bir beçtavuğunun kafası ölüyken de di-

riyken de hemen hemen aynı görünümdedir. Domuzun paramparça kafası yere sarkıyor, et sağlama işlevini, üzerine düşen bir rol gibi üstleneceği kulübelere doğru götürülürken, yol boyunca damla damla iz bırakıyordu.

Maureen'in, kendisini eleştirebileceğini de, bu işin gerekli olduğu görüşündeyim diyebileceğini de biliyordu Bam. Bu olasılıkları karşılamak üzere hiç düşünmeden bir suskunluğa hazırladı kendini. Bir katil olduğunu ilk kez anlıyordu. Hayvanın derisini yüzecek ve parçalara ayıracak olanlar July'la akrabaları da olsa, kendisinin mezbahada, bağırsak, idrar ve kan karışımı arasında lastik çizmelerle duran bir kasaptan farkı yoktu. Bunu benimsemesi, bir tür ferahlama sağladı Bam'a, bunu kimseye söylemek de üzerinde tartışmak da istemiyordu.

Ama Maureen ellerini beline koymuş bekliyordu onu. Paçaları yukarı kıvrılmış blucininin altından görünen baldırları ve ayakları, bir amelelerinkiler kadar pisti. "Büyüğünü onlara ver."

Adil davranma ya da hayatta kalma kuralları konusunda öğüde ihtiyacı yoktu Bam'ın.

Maureen, yalnız onun duyabileceği bir sesle fısıldadı. "Küçüğün eti daha yumuşaktır."

Bam, küçük domuzun yalnızca bir yanını aldı, bir de Victor için kafasından özenle ayrılmış derisini. Bedenindeki ödem yüzünden kımıldayamayan, ya kara bir kardan adam gibi ayakta dikilen (göğsünü şişiren bir rahatsızlığa karşı her zaman kirli bir atkı taşıyordu boynunda) ya da, eski püskü giysiler giydirilmiş samandan bir heykel gibi eski bir koltuğa dayanan bir adam, ansızın canlanıverdi ve hayvanın kırık kafasını baltayla gövdesinden ayırdı. Çevresini kıskanç gözlerle süzdükten sonra, yumuşak iri kalçalarını mısır döven kadınlar gibi oynatarak kesik kafayı aldı, bir kapı girişinin boşluğunda bekleyen ellere uzattı.

Bam bir şiş alıp iyice donattı. Baharatı, soğanı ve karabibe-

ri eksik olsa da -o gergin derinin üstüne yalnızca tuz sürmüştü Maureen- bu et onlar için bambaşka bir ziyafet oldu. Ne onlar ne de çocukları daha önce yaban domuzu yemişlerdi, ayrıca iki hafta et yemedikleri de olmamıştı. Her ocaktan kızarmış et kokusu -fazla yağlı değildi et, yalnızca evde beslenen domuzlar yağlı olur- yükseliyordu. Etin kokusu bile köpeklerin kavga etmesine yetmişti. Yarı yabani, yarı korkak kediler, Maureen'in yaptığı hazırlıkların çevresinde durmaksızın yaygara koparıyorlardı. Maureen yere çömelmişti, bir sopa boyu ötede alevlerin arasında tuttuğu eski bir süttozu kutusuna hayvandan çıkan yağları toplayıp bununla eti dikkatle yağlıyordu. Ter ve duman, görmesini engelliyordu, ara sıra dinlenmek için sendeleyerek ayağa kalkıyordu. Bam görevi devralırken o da kendi haline güldü.

Etin insanı sarhoş ettiğini bilmezlerdi. Arkadaşlarıyla bir masanın çevresinde toplanıp şarap içtikleri zaman olduğu gibi canlandırdı o yemek onları. Bam, Royce'a Afrikaan dilinde komik bir şarkı söyledi. "Bir daha! Bir daha!" Gina, arkadaşlarından öğrenmiş olduğu onların dilinde bir ninni mırıldanarak iki yana sallandı. Victor bir öykücü olup çıktı, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek, anekdot anlatmanın o güzel töresinin içinde çözülüverdiler: "Okulda ne yapardık biliyor musun? Cuma günleri büyük sınıftaki oğlanlar harp okuluna gittiklerinde, okul bahçesinde onların bize zorbalık etmesinden kurtulunca..."

Birisi kendinden geçerek, kıkır kıkır gülerek, ötekini böbürlenmekle, yalan söylemekle suçladı, öbürüyse kabadayı gibi kasılıp reddetti bunu. Çocuklar büyükleri güldürdüler. Royce şarkı mırıldanarak bir pirzolanın sapını emiyordu; uyumak üzereydi. İtiraz edemeyecek kadar şaşkın bir durumda yatağına götürülürken, keyifle mırıldanıp duruyordu. "Yarın okul yok, değil mi?" Geç saatlere dek oturmasına izin verildiği cuma akşamları bu soruyu sorardı bazen.

Arabaya binip yola çıktıklarından bu yana hiç sevişmemişlerdi. O kulübede üç çocukla bir arada yaşayıp uyudukça böyle bir şey düşünülemezdi. Kapı yerinde bir çuval parçası olan bir yer. Mahremiyet olmaması arzuyu öldürmüştü; eğer duyulacak arzu var idiyse; ama zihinlerini meşgul eden ve yabancısı oldukları bu günlük yaşamı sürdürme çabası, bu duyguyu zaten silip atardı herhalde. Aralarındaki gerginlik, radyoyu açınca coşkulu bir marş duyma beklentisine dönüşmüştü. Sonra da bu gerginlik, geride bıraktıkları yerde, kent uğruna yapılan savaşın sürdüğünün duyurulmasından doğan, o tuhaf inanmazlık, önsezi ve kurtulmuşluk (yaşadıkları için şanslıydılar; burada bile) duygusuna yer verdi.

Parmaklarına sinen yağ ve et kokusunun farkındaydılar. Paylaştıkları araba koltuklarının üstünde kapladıkları yerde, dirseklerini büküp ellerini birbirlerinin yüzlerinin yakınına koymadan dengelerini korumaları zor oldu. Birinin bedeninden ötekine geçen yoğun titremelerle alt alta üst üste yuvarlanıp, hemen yanlarında soluk alıp veren çocuklarının önünde, kulübenin, yerleşim yerinin, çalılıkların karanlığını yoklayan hamam böceklerinin, çekirgelerin ve farelerin her geceki yakınlıkları eşliğinde seviştiler.

Sabahleyin, penisinin ucunda domuzun kanını gördüğünü sandı Bam, bir an dehşete kapıldı, sonra onun Maureen'in kanı olduğunu anladı.

11

"Et iyi mi, *Mhani?*"

Yaşlı kadın, insanların kendilerinden sonra hayatta kalacak

olanları sürekli suçlamak için artık hiçbir şeyden tat almıyormuş gibi yaptıkları yaştaydı.

"En son ne zaman böyle lezzetli et yemiştin?"

Dikkatini vermesine değmeyen bu konudan uzaklaşıverdi kadın.

"Et çabucak bitti. Yersin, yarın yine hiçbir şey olmaz. Evimin damının yenilenmesi gerekiyor, içeri yağmur giriyor. Kışın da soğuk olacak. Yeniden ot koyacaktım..."

"Yeni otunu koyacaksın."

Oğluna çevirdiği yüzünde, iyice hesabı yapılmış, mantıklı bir sorgulama okunuyordu.

"Evin de olacak, yeni otların da."

"Onlar içinde otururken mi?" Karısı Martha, July'ın sondan bir önceki izinli gelişinde yanında getirdiği emaye bir kabı külle ovuyordu. "Hey, *Mhani!*"

"Sana yeni bir ev yaparım. Tamam mı? Sen bu konuyu dert ediyorsun, ama ben sana yeni bir ev yaparım."

"Onlar başımıza dert açacaklar. Aldırdığım onlar değil, onlardan bana ne? Ama beyazlar insanın başına dert açarlar." Karısı kabı ovarken boğuk bir ses çıkıyordu, July'ı kızdırmamak için başını kaldırıp ona bakmıyordu.

Her zaman yinelemek zorunda olduğu sözleri bir kez daha sıraladı July. "Ne derdi bu? Nereden gelecek bu dert?"

Daha önce hep söylediğini şimdi söyleyemeyeceğini biliyordu kadın: Polisle dert, hükümetle dert.

July yarı güldü, yarı homurdandı; o iki kadını koyu cahillikleriyle baş başa bırakmak ister gibiydi bu hareketiyle, sonra arkasını döndü, suyun üstünde sekip kayan taşlar gibi, onların düşüncelerini sıyırdı. "Gidin dersem gitmek zorundalar. Kalabilirsiniz dersem... kalırlar."

Karısı, günlük ev işlerini yaparken parmakları nasıl ısrarcıysa -yavaş yavaş kuru fasulyeleri ayıklarken, kabı külle ovarken-

aynı öyle, ısrarla, sarı *bakkie*'nin getirip önüne serdiği kopuk parçaları birleştirip geçmişi bulmak istiyordu. Sesine yalın bir merak yansıdı. "Orada kentteyken, beyaz kadın, sana şunu pişir, bunu temizle diyor muydu?"

"Bana hiç kimse bir şey söyleyemez. Ben dersem-" Sanki July orada değilmiş gibi, kendi kendine başını sallıyordu karısı. O orada yokken ona hitap etmek alışkanlık olmuştu onda, öyle uzun zaman olmuştu ki gideli, July'la olan konuşmaları, kendi düşüncelerinden doğan soru ve yanıtlarda biçimleniyordu. Bazen bütünüyle yok olurdu July; hiçbir yerde görmezdi onu karısı. İşte o zamanlar, kendisinden daha iyi yazan birine yazdırdığı mektupları yollardı kocasına. (Kocasının kendi dillerinde yazdığı mektupları okuyabilse de, okulda geçirmiş olduğu üç yıldan sonra yazı yazması pek gerekmemişti, mektuplar için sakladığı tükenmez kalemin çizgili bloknotun üstünde sıraladığı sözcükler karışık oluyordu: *Sevgili kocacığım, hep burada olduğun günleri ve ne zaman geleceğini düşünüyorum.*) Doğurganlık yaşlarında olan kadınlardan çoğunun kocaları yaşamlarını, karılarının hiç görmediği o kentlerde geçiriyorlardı. Bu konuda konuşmanın belli bir düzeni vardı. Erkek yazmıştı ya da yazmamıştı, para ellerine geçmişti, ya da bu ay gecikmişti, erkek işini değiştirmişti, 'başka bir yerde' çalışıyordu. Acaba kocası orada çalışmış olan, hiçbirinin görmediği o kasabanın adını duymuş bir başkası, bir başka kadın var mıydı aralarında? Kocasıyla arasında hiç yapılmayan görüşmelerde sorulan şeylerle ilgili olarak öteki kadınlarla konuşabileceği hiç aklına gelmezdi Martha'nın. Kocasının annesiyle bile, o yaşlı ve yüzünde yanıtları bildiğini gösteren bir ifade taşıyan kadınla bile; kocası otuz yıl maden ocaklarında çalışmıştı onun.

Mevsimlerin üzerinde bir de erkeksiz geçirilen upuzun bir mevsim vardı; bu mevsim tohumlama ve hasat dönemlerini, yağmurlu yazları ve kurak kışları kapsıyordu ve aralıkları her-

kes için aşağı yukarı aynı olsa da, değişik zamanlarda, yerini, her birinin kocasının evde olduğu kısa mevsime bırakıyordu. Kadın o mevsim boyunca, ötekilerin arasında her zamanki gibi çalışıp yaşamayı sürdürse de, doğanın gücünü aşan zorunluluklara herkesin uyduğu dönemin aynı evresinin içinde yer almazdı. Güneş doğar-ay kaybolur; paranın gelmesi-erkeğin gitmesi gerekir.

Karısının tuhaf bir inat gücü vardı, hem çekingendi hem de ısrarcı.

"Yoo, orada kentteyken, ne yapacağını sana adam mı söylerdi?"

Yanıt vermeye değmezdi. "Yemeği benim hazırlamadığımı biliyorsun. Xhosa'lı kadın yapardı, aşçı."

"Nasıl bilebilirim, onu görmedim ki."

"Nomvula adı, Nora derlerdi. Fotoğrafını görmüştün. Bir Noel günü. Onların çektiği resmimizi göndermiştim sana. Çocuklarla birlikte, Gina ve iki oğlanla. Renkli bir fotoğraftı. Aldın sen onu. Albert getirmişti yolladığım ayakkabılarla birlikte."

Yaşlı kadın bu tanımlamayı tamamladı.

"Başında şöyle pembe bir kep olan şişman kadın (elini bir gözünün üstüne koyup yukarı kıvırdı). İçkiden hoşlanıyormuşa benziyor."

"Evli miydi?"

"Sanırım kocası ölmüştü."

"Öyleyse erkeği yoktu."

Yanıt bekleyerek kocasına baktı. Onun o kentte kalan başka bir şeyi düşündüğünü anladı. Arka avluda çekilen o fotoğraf -şimdi burada olan beyaz adam, kadın ve çocukları- bunları somut olarak biliyordu Martha, ama kocasını anlayabilmesi için yetersizdi bu ipucu.

"Bongani vardı. Zulu'lu, Temizleme Bölümünde müfettiş olarak çalışıyor. Üniforma giyer, bisiklete binerdi. Nomvula'nın oda-

sında kalırdı."

"Demek avluda kalmasına ses çıkarmıyorlardı... Hımm. Peki Nomvula'ya ne oldu? Nereye gitti?"

Kulübenin içinde duvara dayanmış duran ve ziyarete gelen yabancı erkeklerin oturduğu ufak, alçak banka oturdu July. Kapının girişinden vuran tek ışık kaynağı, kulübenin içini çaprazlamasına ikiye ayırıyordu; bir tarafta, arkalarındaki toprak duvarların yüzeyleri, kendi yüzlerinin zencefil sarısı, bol benekli rölyefli dokusuna benzeyen kadınlar, öte tarafta, karanlıkta oturan erkek; ellerini dizlerine dayamıştı July. Tırnakları ve gözleri görülebiliyordu. Belki de bilmediğini göstermek için omuz silkmişti. Karısı onun yanıt verme zahmetine katlanmayacağım düşünmüştü, zaten bir yanıta gerek duymuyordu; Zulu demesi onu tatmin etmişti, sonraki sorusu, başkalarının dikkatini bu tatmin olmuş görünümünden başka yöne çekmek içindi; oturduğu köşeden konuştu July. "Nerede olduğunu bilmiyorum. Ona ne olduğunu da. Eğer ailesine ulaşabildiyse... şeydeki..." Sesi hafifledi, aklı karışmış, bir yerin adını unutmuş gibiydi; ya da söyleyemiyor gibi.

12

Maureen'in eskiden süs diye topladığı kil kaplar, şimdi onun soğutucusu ve kap-kacağı olmuşlardı. Haşarat, kümes hayvanları, sıska ya da yabani kediler, hayatta kalabilmek için açıktan açığa ya da gizlice Maureen'in peşinden gidiyor, ellerindeki yiyeceğin kokusunu alıyor, ayak seslerinden yiyeceğin yakın bir yerde olduğunu seziyorlardı; evcil domuzlarsa dışkısından yararlanmak için izliyorlardı onu. Bütün bu hayvanların sayı-

sı, kedilerden birinin yavrulamasıyla arttı. Kedi, Bam'ın yastık olarak kullandığı asker çantasının üstüne yerleşti. Bam onu usulca itekledi. Gina'yla Victor, yaşadıkları kentte içinde portakal satılan naylon file torbalardan bir tane getirerek kedi yavrusuna yuva yaptılar. Ama adamın biri geldi, yüzünde haksızlığa uğrayan kişilerde görülen o bildik somurtkanlık okunuyordu; nesiller boyu arka kapıya gelip dayanan, verileceğini umması da hakkını isteyen, ama yalnızca verilen sadakanın artırılmasını beklediğini gösteren o ifade. Maureen onun kim olduğunu biliyordu; o adamın vakit geçirmek için yaptığı şeyi sessizce izleyerek vakit geçirmişti kendisi de; adamın yaptığı şey, bir portakal çuvalının sentetik ipliklerini sökmek, uzunlamasına düzeltmek ve düğümlemek, sonra da bunları örüp, sağlam, parlak bir ipe dönüştürmekti. Karı-koca adamın çuvalı geri istediğini anladılar; çocuklar çalmıştı onu.

Tabanca kılıfına giden bir el gibi, annesinden babasına gitti Victor'un bakışları. "Ortalıkta duruyordu! Bir sürü çuval, bir ağacın altında dağınık duruyorlardı. Biz yalnızca bir tanesini aldık!"

Okulda masal anlatılırken nasıl şaşırırsa şimdi de bu suçlamanın büyüklüğü karşısında şaşakalmıştı Gina. "Eski bir portakal çuvalı! Çöpe atılan bir şeyi kim çalar ki! Her neyse, biz bir torba portakal getirmiştik, değil mi anne, değil mi, o eski torbalardan biri bizim torbamız. Bu bizim torbamız, o torbalardan biri *bizimki*, öyle değil mi? Atılan bir şeyi nasıl çalmış olabilirsin ki?"

"Ama o bu portakal çuvallarını işinde kullanıyor Gina."

"Ne işine yarar ki bunlar? Ne '*işi*'?'

"İp yapıyor. Bunlar onun malzemesi."

Victor, beyaz bir adamın kızgınlığını yaşıyor, bu da onun boyunu aşıyordu.

"Çaldığımı söylemeye hakkı yok. Ben yalnızca atılan, kim-

senin istemediği bir şeyi aldım."

Ama annesiyle babası adama iki rand'lık bir banknot verdiler, Bam da adamın sırtını sıvazlayıp çocukların yaptığı şeyler için büyüklerin hoşgörülü olmaları gerektiğini ve özür dilediğini gösterir bir tavır takındı.

Adam gittikten sonra Victor, tükettiği heyecanın baskısıyla sersemlemiş olarak kalakaldı. "Şu işe bak, eski bir portakal çuvalı için iki rand. O parayla şu kaliteli ufak çocuk arabalarından birini alırdım. Bana iki rand öderse, ben ona birkaç tane eski portakal çuvalı bulabilirim."

Babası sakinleştirici eliyle ona da dokundu, avucunu hafifçe başına dayadı. "Eski bir portakal çuvalına ödeyecek iki rand'ı olsaydı, onun yerine bir ip de alabilirdi, öyle değil mi?"

Royce ağabeyine çekinerek, yakınlaşarak yanaşmak için, sabırla sorunun çevresinden dolaştı. "O küçük arabalardan bir tane alacak mısın Vic? Yani iki rand'ın olursa?"

"Nereden alacağım ki. Burada. Sandton'da. Pick 'n Pay mağazasında var onlardan. Oradan alınabilir ancak."

"July'a sor Vic. Ona sorsana. Ha, Vic?"

Çocuk yeniden duygularına kapıldı; gözleri kızardı. "Bir şey var... bildiğim bir şey, bütün Afrikalılar July gibi kibar değil. Bazıları korkunç. Korkunç."

Gina'nın ortalıkta dolaşan tavuklar gibi bütün gün kulübeye girip çıkan arkadaşı Nyiko içeri dalıp çocuklara özgü içtenlikli bir sevgiyle, bir köşeye çekilmiş duran Gina'nın yanına gitmişti doğruca. El ele tutuşup, acı çeken Victor'a anlayışla baktılar. Gina, ana kedinin memelerinden, her ikisi için birer tane yavru çekip aldı, Victor'ın öfkesi kendisine nasıl büyük geldiyse, o minik yaratıkların pençelerini açıp incecik sesleriyle ağlayarak dışa vurdukları gerginlik de onlar için çok fazlaydı.

Yetişkinlerden biri -anne- beklenen öğüdü verdi. "Onları kediden alıp durmayın. Yalnızca iki günlükler."

Baba, anneyle çocukların bilmediği, imalar ve özel anlamlardan oluşan bir dilde konuştu. "Bu kedinin kimin olduğunu belki Nyiko biliyordur. Belki de bunların hepsini ait oldukları yere götürebiliriz."

Maureen'in ona bakışı, var olmayan bir durumdan söz eden birine verilen simgesel bir onaylamaydı.

Gina'nın yardımıyla Nyiko'yu sorguya çekti Bam. Küçük kız kıkır kıkır güldü. Burnunu kırıştırıp dişlerini gösterdi; yeniden sordu Bam. Gina avucunun içindeki eli salladı. Nyiko kıkır kıkır gülüp iki ayağının üstünde sallandı. "Baba, anlamıyor. Hiç kimsenin kedisi yok diyor."

"Anlıyorum, anlıyorum. *Herkesin* kedisi vardır, tıpkı kedilerin pireleri olduğu gibi."

Küçük kız, Bam'ın bu cilveli ilgisinden sıkılmıştı.

"*Ha-yır,* sana söyledim. Hiç kimsenin kedisi yok... diyor."

Öğleden sonra Bam ırmakta balık tutmaya gitti. Kendisi ve ailesi barbus balığını bir türlü yiyemiyorlardı, ama ötekiler hoşlanıyorlardı bu balıktan. Çocukları orada bırakıp saat dört haberlerini dinlemek için tam zamanında geri döndü. Yatakta Maureen yatıyordu; kim kulübeyi bir saat kendine kalmış bulsa, hemen fırsattan yararlanıp yatağa uzanıyordu. Bam karısını gördü; ara sıra kendisi orada nasıl yatıyorsa öyle gördü... hücresindeki hali gözünde canlanan mahkûmlar geldi aklına. Buraya geldiğinden beri kendisi de canı istediği vakit uyuyabilir olmuştu; kendini bundan kurtarmalıydı, kendilerini bundan kurtarmasını bekleyen karısından, çocuklardan uzaklaştırmalıydı bunu.

Radyoda marş çalınmıyordu.

Haberleri dinlediler. İyi çekmiyordu radyo, spikerin de dili sürçüyordu -devlet radyosunun o harika granit kulelerinde bu işi yapacak kim kalmıştı acaba?

Yayın artık oradan yapılmıyordu belki de - radyo o kadar

çok şey gizlemişti ki, binayı boşaltmaya zorlandıklarını ve geçici olarak saklandıkları bir yerden yayın yaptıklarını asla açıklamazlardı herhalde. 'Yetkili kaynaklara' dayanarak verilen sıkı hazırlanmış, ama umursamazca bürokrasi kokan haberler vardı hep. Adı, Soweto'yu Diepkloof Askeri Üssü'nden uzak tutma başarısıyla anılan Halk Ordusu'nun tuğgenerali gerçekten herkes gibi kaçmış mıydı? Benim Jim Hetherington'un kızının doğduğu çevrenin özelliklerine pek uymayan düzensiz bir kalabalığı böylesine kesik kesik, zar zor tanımlayan ve Uzak-Batı Rand maden ocaklarının yeniden ele geçirilmesine ilişkin olan görgü tanığı ifadeleri bir Bunker uydurmacası mıydı? Böyle itiraz kabul etmez biçimde açıklanan aksilikler kötü birer kehanettiler; bir gece önce Pretorya'daki sendika binaları 'kısmen yıkılmışlardı.' Bu defa roket saldırısından söz edilmiyordu. O koca bina içerden havaya uçurulmuş olmalıydı, Sir Herbert Baker'ın sütunlar ve kumtaşı üzerine diktiği bu zarif sömürge yapıtını korumak için gerçekten var güçleriyle savaşıyorlardı herhalde. Ya da belki de siyahların yerleştiğini görmektense orasını kendileri havaya uçurmayı yeğlemişlerdi.

Geride bıraktıkları kentte neler olup bittiğini konuşmak olanaksızlaşmıştı. Bam'la karısı sessizce dinliyorlardı, farkına varmadan saçma bir şey geldi Bam'ın aklına ve radyoyu kapadıktan sonra söylerim, diye düşündü. "Kedileri verecek birini buldun mu?" Kediler artık kulübede değildiler.

Maureen ağır ağır kalktı yataktan; herhalde uyuklamıştı. "Bir kova suda boğdum onları."

Maureen'in, Bam ondan -doğası ve zekâsı gereği- yapmaması söz konusu bile olamayacak bir şey istediğinde, iğnelemek amacıyla tuhaf yanıtlar verdiği olurdu. *Oy vermeye niyetim olmadığı için toplantıya gitmeyi düşünmediğimi sakın ağzından kaçırma Parkinson'a, hımm. - Onun kulağına gideceğinden emin olmak için Sandra'yla bu konuda epeyce konuştum.*

Hazır cevap sözlerle dolu bu tür konuşmalar, kentin banliyölerindeki yaşamın doğasına uygun karmaşıklığın bir parçasıydı. Bu konuşmalar, yatak odasında bazen kısa süren bir soğukluk ve kızgınlıkla, bazen de odanın sağladığı olanakların ve alışkanlıklarının akla getirdiği türde kızdırmalar, öpücükler ve sevişmeyle sonuçlanırdı; Maureen dişlerini fırçalarken bacaklarının arasına sokulan bir el, Maureen sıcak suyla soğuğu karıştırmak üzere banyo küvetine eğildiğinde Bam'ın penisinin araya girip onu arkadan yoklaması.

Maureen ince-uzun, sert görünüşlüydü, her zaman tertemiz tıraş ettiği bacaklarındaki tüyler, bunca yıllık temizlenmeden sonra düzensiz bir biçimde yeniden uzuyorlardı. 'Bir kovada' demesini aynen denilmek istendiği gibi anladı Bam, gereği gibi yerine getirilen bir işin somut bir kanıtı.

"Aman Tanrım!" Bam'ın dudakları karısı adına duyduğu tiksintiyle, hoşlanmazlıkla dışa kıvrıldı.

Maureen, küçülmüş tişörtünü yassı göğüslerinin tam altındaki kemiklere sürterek kaburgalarını ustalıkla kaşıyordu.

"Ah zavallıcık."

Maureen tişörtünü başından çıkarıp silkeledi. Yatağa yatmak demek pireler için bir tramplene dönüşmek demekti. "Ne diye dırdır edip duruyorsun." Maureen'in çıplak göğüslerinin ortaya çıkması, bir mahremiyet değil, Bam'ın ve onun cinselliğinin hadım edilmesiydi; bir fabrikanın duşunda soyunan bir adam, ya da bir kurumun yıkanma bölümündeki bir kadın gibi duruyordu orada Maureen. "Eskiden onları kısırlaştırmaya götürürdüm."

"Elbette kısırlaştırmaya götürürdün onları."

"Acılarının azalması düşüncesi olurdu kafamda. Doğru bir şeydi sanırım... Buradakilerin yaptıkları gibi, bunun nasıl kabul edileceği düşüncesi değil."

"Umarım öyle değildir."

Maureen'in boynu açık havada durmaktan kızarmış, tek giy-

sisi olan tişörtle pamuklu bluzun sınırlarını gösteren bir yarım daireyle onu kesen bir V'nin içi, bütünüyle koyu renkli çillerle kaplanmıştı. Karısının gençken sahip olduğu uzun saçlarının altındaki o solgun sıcak boynunun, pazar sabahları bowling gömleği giyen babasının boynuna benzeyeceğini asla düşünemezdi Bam.

Dapdaracık tişört başından aşağı geçerken, Maureen'in gözlerini, burnunu, ağzını çarpıttı. Sanki Bam'a karşı suratını çirkin çirkin kırıştırıyor gibiydi; yine de kocasının "zavallıcığıydı" o, böyle bir yaşam sürdüğü için perişanlaşmış, her tür nahoş işe el atmak zorunda kalmıştı. "Niye onlardan birine yaptırmadın bu işi?"

13

Başlangıçta, tarlalardaki kadınlar Maureen'e hiç aldırmadılar, ya da dikkatlerini yere yöneltmiş gibi gözleri yarı kapalı, belirsizce gülümseyerek selamladılar onu. İçlerinden bir-ikisi -genç olanlar- kendileriyle ilgili görüş bildiren birisinden -bir fotoğrafçıdan, bir ustabaşından (belirli mevsimlerde beyazların çiftliklerinde zararlı otları ayıklamak için ücret karşılığında çalışmaya giderler, kilometrelerce uzaktan gelen kamyonlar onları alıp oralara taşırdı) söz eder gibi, kendi aralarında onun hakkında üç-beş şey söylediler belki de. Maureen, kadınların neleri seçtiğine, kopardığına ve toprağın altından çıkardığına dikkat ederek, onları izledi; özellikle July'ın annesinin burnu, sivri uçlu sopasıyla toprağı kazarken belirli otları nerelerde keşfedeceğinin kokusunu mükemmel alıyor gibiydi. Maureen böylesine bir seziş yeteneği edinmeyi beklemiyordu, ama kadın-

ların koparıp sepetlerine attıkları yabani ıspanakla bir-iki değişik türde yapraklı bitkiyi tanımıştı. Elleri dolunca, topladıklarını bu sepetlerden birinin içine bıraktı. Sonra içinde eskiden kimyevi gübre bulunan kötü bir naylon torba buldu kendine -insanlar kasabaya indiklerinde ya da çiftliklerde çalışmaya gittiklerinde çöpleri karıştırıp buldukları işe yarar her şeyi eve getiriyorlardı - ve sepeti olmayanların yaptığı gibi bir ip parçasıyla bağlayıp omzundan aşağı sarkıttı.

Güneş, annelerinin sırtlarındaki bebeklerin popolarından çişli bezlerin buharlı kokusunu yükseltiyordu. Kadınlar bataklığın içinde eteklerini kaldırıp bellerine iliştirmişler, ayaklarını iki yana açmışlardı, bataklık kuşlarının pençelerinde olduğu gibi, sulu çamur birikmişti ayak parmaklarının arasında; sağlam toprağa bastıklarında, o çamur tabakası güneşte kuruyup donuklaşıyor, baldırlarının yarısına kadar kaplıyordu bacaklarını. Maureen blucininin paçasını sıvadı; bacaklarındaki sarı çürükler ve incecik, morarıp belirginleşmiş damarlar, dizlerinin arkasındaki mavi varisler ve baldırlarının beyaz cildinin üstünde uzayan kaba tüyler, Maureen'i otuz dokuz yaşında olduğunu ve çocuk doğurmaktan kalan izleri her nasılsa unutup, yeniyetmeler gibi maden ocağı arazisinde kısa şortuyla dans eden birine benzetmişti. July'ın hiç gülümsemeyen karısı şimdi gözlerini o bembeyaz bacaklara dikmiş gülüyordu: Maureen onu gülerken yakaladığında bakışlarını kaçırmadı. Gülüyordu: Neden gülmesindi ki? Kıçı her yerinden daha iri olan July'ın karısı; Maureen de ona güldü, siyahlığı pigmentten çok, içinden doğan, saklı bir nitelikten gelen o ufak, güzel, gergin yüze. Neden beyaz kadın, öteki kadında gördüğü zayıflıkların, kusurların kendinde de görülmesinden utansın ki? Bir süre, aynı ekipteymiş gibi, sessizce birlikte çalıştılar, kâh yan yana durarak, kâh birbirlerinin yanından, çok yakınından, tekrar tekrar geçerek; sonra biraz uzaktaki birisi July'ın karısına seslendi, öteki kadınlar

gibi işine devam etti Martha, tek başına, ama tıpkı en iyi toplanacak yem neredeyse oralara konup kalkan bir balıkçıl kuşu gibi ilerleyerek.

Maureen'in ailesi, paylarına düşen ve mısır unuyla pişirilen sebzeleri yedi. Bunları Maureen'in topladığını bilse de bu konuda bir şey söylemedi Bam. Ama Victor biraz daha sebze isteyince, hemen yanıtladı onu. "Payını yedin. Bunları toplamak çok zor."

Maureen ağzındaki kuru lokmayı oraya buraya çevirirken, bir an içinden erkeğin yanına gidip karşısında diz çökmek ve onu kucaklamak geldi, sonra hemen yine sakinleşti; anımsadığı birine dokunmak içindi dürtüsü, ara sıra et sağlayan, insanlar için balık tutan, kocasının adında ısrar eden kişiye değil.

Haberler: O gün, yayını engellemek için başka bir istasyondan yapılan gürültülü yayın yüzünden radyoda istasyonu bir türlü ayarlayamadılar ve ilk kez, Namibya Savaşı sırasında sınırdaki zarar gören telefon haberleşmesinin yerini almak amacıyla kurulan, sonra da bütün ülkede yaygınlaştırılan Askeri Bölge Radyo Yayın İstasyonları Şebekesi olması gereken bir yayını dinler buldular kendilerini. Konuşmalar şifreliydi, ama Soweto ile Johannesburg arasında bir askeri üs olan Diepkloof'un adı açıkça söyleniyordu. Aceleci bir ısrarla konuşan Afrikaan sesler ansızın kayboldu; tıpkı az önceki dürtü gibi. Maureen Bam'ın istasyonu yeniden bulabilmek için radyonun düğmesini sağa sola döndürmesini izledi. Özel ve utandırıcı bir şey yapıyormuş gibi Maureen'e arkasını dönmüştü. Sonra radyoyu kapatıp yatağa yerleşti.

Amaçsızca, o sıcak öğle sonrasının boşluğuna çıktı Maureen, bir sinek bulutu gelip rahatsız etti. Sazlar, eski teneke kutular, horoz tüyleri kirli sarı bir renkle parıldıyorlardı; *sırf başka bir yer* olduğu için *bakkie*'yi sakladıkları yere doğru yöneldi - artık arabanın içinde kendisine ait hiçbir şey kalmamıştı. Bir

zamanlar bir sığır ağılı oluşturmuş olan kuru dalların üstünü karıncalar kırmızı topraktan bir kabukla kaplamışlardı. Eline gevrek bir dal alarak kabuğu, karıncaların tükürükleriyle düzenli bir biçimde birleştirdikleri toprak zerreciklerini kırdı ve kabuğun altındaki zarar görmüş tahtayı ortaya çıkardı; bembeyaz odun da yenmişti, sanki ince bir keskiyle derin olmayan yol yol oluklar açılmıştı üstünde. Önüne çıkanı yapmaktan başka ilgilenecek bir şey bulamayan çocukların amaçsız tatmin dürtüsüyle kabuğu kazıdı Maureen; sonra yoluna devam etti; araba oradaydı işte, hâlâ oradaydı.

Arabanın altından Bam'ın eski gri pantolonunu giymiş bir çift bacak görünüyordu.

Her zaman söylenecek bir şey bulunur: Yolun kenarındaki arıza formülü de şudur: "Sorun ne?"

Homurtular arasında July'ın sesi duyuldu. "Yoo, hallediyorum. Şu boru, her zamanki gibi, yine biraz gevşemiş."

"A, egzoz borusu. Buraya öyle bir hızla geldik ki. Başka ne beklenirdi."

July yerde sırtüstü sürünerek arabanın altından güçlükle çıktı, gözlerini kırpıştırdı, suratına dökülen pisliklerden kurtulmak için de başını salladı. Gülümsedi, dilini şaklatarak öfkesini gülünç bir biçimde belirtti. "Şu nesne!" Kendi dilinde, birine sorular sordu; Daniel hâlâ arabanın altındaydı.

July sertçe yere çömeldi. Yağlı ellerini bileklerinden aşağı sarkıttı. "Evdeyken sağlam bir telimiz vardı."

Maureen başıyla doğruladı. Hiçbir zaman tamamını kullanamayacakları kadar büyük bir rulo tel, çift arabalık garajda, barbekü kömürlerinin olduğu torbayla çim biçme makinesinin arasında dururdu.

July güldü. "O telin birazı burada olsaydı be!"

"Acaba geriye bir şey kaldı mı?"

"Ev-vet! Her şey yerli yerinde! Oradan ayrılırken, o kocaman

şeyi (bir elinin işaretparmağıyla başparmağını öbür elinin eklemine geçirerek asma kilit işareti yaptı) takıp bir güzel kilitledim!" Sırtını *bakkie*'nin tekerleğine dayadı. Duyduğu gurur ve bir şeye sahip olmanın verdiği rahatlık, kimlerin kaybıyla bazı şeylere sahip olunduğunu unutturuyordu ona.

"Herhalde çok kötü çatışmalar oluyor."

"Bir şeyler duydunuz mu?"

"Her zaman dinlediğimiz istasyon değildi. Sanırım artık yok o. Belki de binayı havaya uçurdular, bilmiyorum. Özel radyoydu, ordu için olan."

July'ın da her zaman söyleyecek bir şeyi olmuştu: Uşak formülüyle; efendisinin ilgilendiği şeyin yankısını yakalamaya, çatışmaları ve anlaşmazlıkları, kaderci bir tavırla, incelikle, misyoner okulunda kullanılan cümlelerle, ilahi gücün tarafsızlığıyla ilişkilendiren o formülle. "Aman, aman, aman. Elimizden ne gelir. Korkunç bir şey, herkes çok kötü durumda, cinayetler... Yangınlar... Bir tek Tanrı yardım edebilir bize. Her şeyin yine eskisi gibi iyi olacağını umut edebiliriz ancak."

"Eskisi gibi mi?"

July'ın kendisiyle başka türlü konuşmak istemediğini anlamıştı Maureen.

"Eskisi gibi mi?"

July'ın sımsıkı kapalı dudakları, evlerindeyken Maureen'den hoşlanmadığı, ama karşı koyamayacağı bir emir aldığı zamanlardaki gibi, iki köşesinden aşağıya doğru yayıldı, göz kapakları yarı kapandı. "Öldürmeleri duymak istemiyorum. Şu öldürmüş ya da bu. Öldürme yok."

"Ama eskisi gibi olsun demiyorsun, bunu demiyorsun. Değil mi? Bunu demek istemiyorsun."

Gencecik, kıvrak Daniel arabanın altından kolayca yuvarlanıp çıktı, yanlarına dikildi. Maureen, Daniel'in kendisini onaylamasını bekleyerek, her ikisinin de, sözlerinin doğru olduğu-

nu söylemelerini bekleyerek, ona baktı. Onun da Maureen'e söyleyecek bir şeyi vardı: Bir selam, *ihlekanhi*, *missus*. July onunla konuştu. Birkaç gelişigüzel sorunun ardından talimata benzeyen bir şey söyledi: O her neyse, genç adam bunu duyunca vadiye doğru yollandı, kulübelerin olduğu yere yöneldi, belki de tamir işi için bir şeyler getirmesi gerekiyordu.

Ama Daniel daha on metre bile gitmeden ikisi de bunun, onu ayak altından uzaklaştırmak için bir bahane olduğunu anlamışlardı. Maureen, July'ı aramak için oraya gelmesinin kararlaştırılmış olduğu duygusuna kapıldı. Artık, bir kez daha baş başa kaldıkları gerçeği apaçık ortadaydı, July kulübeye geldiğinde, içeride biri var mı diye Maureen'in arkasına baktığı gün olduğu gibi baş başaydılar.

Sanki July'ın yanına o anda gelmiş gibiydi Maureen; az önce hiç konuşmamış gibi suskun dururlarken, birden konuşmayı başlatırcasına söze girdi July.

"Kaygılanmaya başlıyorum."

Maureen onun fiillerinin zamanlarını nasıl kullandığını bilirdi. 'Kaygılanıyorum' demek istiyordu July.

"Karnınız aç sizin. Bence karnınız aç."

Şaşkınlıkla gülümsedi Maureen, kuşkulanmıştı da. "Niye öyle söylüyorsun? Aç değiliz biz. İyiyiz."

"Yoo... Yoo. Kadınlarla birlikte ıspanak toplamaya gitmek zorunda kalıyorsunuz."

Ters ters yanıtladı onu Maureen. "Giderim. Gitmek zorunda kalmam."

"Çocuklara yumurta gerekiyorsa daha fazla yumurta getirebilirim. Ispanak da getirebilirim."

"Yapacak işim yok benim. Vakit geçirmek için gidiyorum." Anlaşmaları, ancak Maureen en basit soyut kavramlardan bile uzak durduğunda sağlanabiliyordu. July'ın İngilizcesi, mutfaklarda, fabrikalarda ve maden ocaklarında öğrenilen bir İn-

gilizceydi. Emirlere ve verilen karşılıklara dayanıyordu, düşünce ve duygu alışverişine değil. "Hiç işim yok."

Yardımcı olmak isterken engel olan bir çocuğun iddialarına gülümsedi July. "Bu sizin işiniz değil."

Yıllar boyu yarım günlük çeşitli işlerde çalışmıştı Maureen; her sabah arabasına binip daktilo makinesine, gazete dosyalarına ve toplantılara gitmek üzere evden çıkarken July onun arkasından kapıyı kapardı hep, elini sallar, sokaktan geçen arkadaşlarıyla konuşmak için kapıda oyalanırdı. Ama Maureen'in elleriyle çalışabileceğini bilirdi. Vardiya amirinin kızı cumartesi günü sabahtan akşama dek bahçeyi kazıp fide dikince, July (o zaman Maureen öyle düşünürdü) onu beğendiğini dostça belli ederdi. "Madam bugün iyi iş çıkardı," derdi. Şimdiyse neyi bilmek, neyi bilmemek istediğine kendi karar veriyordu. Şimdiki zaman ona aitti; geçmişi de buna uyacak şekilde yeniden düzenleyecekti.

"Her neyse, öteki kadınların aileme yiyecek bulmalarını istemiyorum. Bu işi kendim yapmalıyım." Ama her ikisi de bu sözlerdeki yanılsamanın farkındaydılar, o sözler söylenmiş olarak kalsa da. July'ın kadınları, July'ın ailesi: Maureen'le ailesini besleyen, yardım eden, gizleyen onlardı. Maureen hizmetkârına baktı: Tıpkı sığırları ve domuzları gibi, Maureen'le ailesi de bu insanlara ait varlıklardı.

"Kadınların kendi işleri bu. Bu işi yapmalılar. Burası onların yeri, biz hep burada yaşıyoruz ve onlar her işi yapıyorlar, gerektiği gibi yapıyorlar. Sizin onların yerine çalışmanıza gerek yok."

Maureen onu anlamadığı zaman, ne düşündüğünü belli etmeyen bir işaret yapmayı ya da ses çıkarmayı adet edinmişti, böylece July'ın ne demek istediğini, bir sonraki cümlesinden çıkarabileceğini varsayarak yanlış yanıt vermekten kaçınacağını hesaplardı. (July Bam'ı övse de -ki bunu Bam'ı yüceltmekten çok

Maureen'i incitmek için yapmış olamaz mıydı?- Bam Maureen'in becerisine sahip değildi; sık sık, siyah adamın İngilizcesinin aklındakileri ifade etmeye yetmeyecek kadar zayıf olduğunu -tamamıyla yanlış anlamaydı bu- belli eden tez bir yanıtla July'ı sinirlendirirdi.) Rol demek isterken 'yer' kelimesini kullanmış olabilirdi July; ya da Maureen'in, çocuklarındaki vitamin eksikliğine ve kabızlığa yararı olabilecek yenebilir otlar bulmak umuduyla eşelediği toprak üzerinde hiçbir hakkı olmadığını kastedebilirdi, 'yer'i arazi anlamında kullanarak. Ama bu kez onun ne demek istediğini anlamak için beklemedi Maureen. Kendi başına bir şey keşfedip buna dayanarak harekete geçecek biri gibi, değişen bir ses tonuyla konuştu. "Ara sıra öteki kadınlarla birlikte olmak istiyorum. Ayrıca çocuklar da var. Birazcık konuşmayı becerebiliyoruz. Martha'nın İngilizce değil ama, biraz Afrikaans anladığını fark ettim. Yalnızca konuşmaya utanıyor."

Eski konumunu akla getiren hoş bir gülümseme; ayrıca kadınların birbirleriyle olan samimiyetlerini yansıtır şekilde July'ın karısının adını kullanması.

July bacaklarını toplayıp oturdu. "Kadınlarla birlikte oralara gitmeniz doğru değil."

Maureen onunla uğraşmayı sürdürdü.

"Neden? Ama neden?"

"Doğru değil."

Bu sözler July'in çevresinde uçuşuyordu. "Neden? Birisi beni görür diye mi düşünüyorsun? Ama buranın insanları bizim burada olduğumuzu biliyor, kuşkusuz biliyor. Neden? Bam'ın uzaklaşıp avlanması daha tehlikeli. Senin o sarı şeyle ortalıkta dolaşman da... Seni korkutan-" Sanki yüzüne kendi zehri tükürülmüş gibi, Maureen'in dik dik bakan gözlerine içinden güldüğünü gösteren yaşlar dolmuştu; bu hali, birbirlerini onca zamandır tanımalarına rağmen şimdi yine böyle kibirli bir yabancı gibi görünmesi, hem July'ı hem de kendisini şaşkına çevirmişti.

"Karına bir şey söylememden mi korkuyorsun?"

Sersemlemişti July, kazandığı bir anlık üstünlükten vazgeçti. "Ne söyleyebilirsiniz ki?" Öfkesi gözlerine vurmuştu. "Sizin için on beş yıl çalıştığımı. Benden hoşnut kaldığınızı."

İkisinin arasında çekirgeler ötüyorlardı. Maureen'in önünde durup sağ yumruğunu göğsüne vurdu July. Maureen bu vuruşu kendi göğsünde korku olarak algıladı.

Başından geçen hiçbir şeye benzemiyordu bu. Kalın madenci bilekleri ve orta parmağı yer altında yük asansörüne sıkışıp kopmuş sağ eliyle o vardiya amiri, babası, küçük dansçısının arzularına hiç karşı gelmezdi; kocası açısındansa, evlerindeyken, kocasının kendisi için tehlike oluşturmasının bir nedeni olabilir miydi? Ya burada ne idi kocası, toprak bir kulübede bir yatağın üstünde yatan bir mimar, arabasız bir adam. Ondan tiksiniyor değildi Maureen -*kendisi de* aynı kulübede yaşadığına göre buna ne hakkı vardı ki- ama Maureen uzun bir yolculuğa çıkmış ve kocasını kendi evlerinde, yatak odasında bırakmıştı: Burada, yanında olan adamsa, Bam'ın, anlaşıp evlendikleri zamanki durumun bütünüyle dışında kalan berbat bir hayaliydi.

Maureen o ana dek hiçbir erkekten korkmamıştı. Şimdi her şeyin üstüne bir de korku eklenmişti: Pirelerin, adet görünce kullandığı paçavraların... Ve bu adamdan, *July*'dan korkuyordu. Ondan yayılıyordu bu korku; July'ın kendisinde kişisel bir korku hissetmiyordu Maureen, en azından bedensel bir korku değildi, ama kendi içinde hissediyordu. Hizmetkâr olarak nitelendirildiği halde Maureen'in onu erkek sayarak onuruna gösterdiği onca özenin, tam tersine onu aşağılayacağını, aralarında geçen konuşmalarda bir tek bunun anlamı olacağını, buraya gelmeden önce nasıl bilebilirdi ki?

On beş yıl

Sizin adamınız

Hoşnuttunuz

Maureen oradan uzaklaştı, gidip bir toprak yıkıntısının üstüne oturdu, bakışlarını kendilerinden -July'dan ve kendisinden- çevirip, gün değiştirme hattını aşınca zamanın yok olduğu, ufukların görünmediği iki anakara arasında bir jet uçağından görünen kümülüs tabakasına benzeyen grili yeşilli çalılık arazide gezdirdi.

Çekirgelerin sürekli çıkardıkları tekdüze sesin yanına, metale vuran aletlerin tıngırtıları ve zorlanırken çıkan sesleri katılmıştı. Maureen kırık tırnaklarıyla -sadece her zaman ötekilerden daha sert ve sağlam olan sol başparmağının tırnağında evindeyken verdiği oval biçim hâlâ belli oluyordu- yerdeki toprağı kazıyamıyordu. Avuçlarını kaldırıp baktığı zaman, yere bastırınca tanelerin bıraktığı minik oyukları gördü, ama taneler ellerine yapışmamıştı; maden ocağının çevresindeki bozkırda, altında karınca yuvaları olan o sert, kara toprağın hep aynı noktasına ayak parmaklarını ısrarla batırmıştı. Maureen ayağa kalktı, July'ın *bakkie*'nin egzoz borusunu sürükleyip getirerek, iki yana açtığı bacaklarının arasında onarmaya çalıştığı yere gitti.

Mekanik konularda hiç becerikli değildi July.

Kullandığı penseye bir bakın. Boruyu doğru dürüst kavrayamayacak kadar küçük olduğunu Maureen bile görebiliyordu.

Üstelik yanlış açıdan yaklaşıyordu July yapacağı işe.

Borunun öbür ucunun yukarı bakması gerekiyordu. Bam, July'ın arabayı yüklediği zaman, valizleri nasıl baş aşağı, kapakları altta kalacak biçimde yerleştirdiğini anlatmıştı. Maureen Bam'ın ona bir şey söylemesini, gururunu incitmesini istememişti, başka bakımlardan öyle zekiydi ki.

July elindeki pense ve tornavidayla uğraşmayı sürdürdü; metalle parmakları arasında tuhaf bir gerginlik doğmuştu ama bu ona hiçbir şey ifade etmedi. Hiçbir zaman etmezdi; yarı yarıya söktüğü ve Bam eve gelene dek avluda öylece bıraktığı çim

biçme makinesiyle ne sorunları olmuştu.

Ah, öyle olmaz. Bir kadın bile anlayabilir bunu.

Maureen'in orada oluşu bütün bunları iletiyordu July'a, sessizce dururken ikisi de bunu duyuyorlar, geçmişte konuşmadıkları şeylerden dolayı biliyorlardı.

Maureen aklındakini söyledi: "Makineleri hiçbir zaman onaramazsın zaten. Bam'a yaptır bunu. Ondan iste."

July yanıt vermedi. 'Bam' denen adamı, arabasını aldığı beyaz adamı tanımıyordu o; aynı Maureen gibi o da geride kalan, eve geldiğinde çim biçme makinesinin parçalarını birleştirebilen 'efendi'yi tanıyordu. Maureen'i susturdu: "Dün gece birisi geldi."

Maureen'in başının üstünde bir kırbaç sakladı. Aldığı derin soluklar göğsünü yavaşça şişiriyordu; kalbinin atışlarının tişörtün altındaki küçük, yassı sol göğsünde belli olduğunun farkındaydı: Korku, korkuydu oradaki.

"Polis mi? Kim geldi?"

July durup onun bu haberi sindirmesini bekledi. "Reisin yanından biri."

İçi rahatlayınca sabırsızlaştı Maureen "Eh, bunda bir şey yok, değil mi July, o seni tanıyor. Demek istiyorum ki, buraya birilerini getirdiğini biliyordur."

"O benim kim olduğumu biliyor. Evimde kim kalıyor sorsun diye birini yollamış. Sizin reisin yanına gitmeniz gerekiyormuş, öyle dedi, sizi ona göstermeliymişim. İnsanlar bir yere gelince, reise gitmeleri, ona sormaları gerekir hep."

"Neyi sorarlar?"

"Ona güzel güzel, köyde kalabilir miyiz diye sorarlar."

"Burasının senin yerin olduğunu, herkesin bunu bildiğini, canının istediğini yapabileceğini söylediğini sanıyordum. Geldiğimizden beri bunu söyleyip durdun. Yüz kez söyledin."

"Evet söyledim. Burası *benim* yerim. Ama buradaki herkes,

bütün köyler reise ait. Şunu ya da bunu yapmam için birini gönderirse, dediğini yapmak zorundayım. Öyle değil mi? Bana gel derse gelmeliyim. Burada kural böyle."

"Neden bize daha önce söylemedin, eğer nezaket gereği... yani güzel güzel gidip reisi görmek gerekiyorsa..."

July başını kaldırıp ona baktı: Kirli ayaklarına, saçını geriye çekip lastik bir bantla topladığı zayıf yüzüne. Kalçasıyla fermuarının olduğu yerlerde blucininin rengi atmıştı. "Şimdi söylüyorum."

"Ne zaman?"

July eliyle kendi zamanını işaret etti: "Yarın."

"Bam seninle gider."

July elindeki boruyu onarmaya devam etti. "Siz, efendi, çocuklar. Herkes gidiyor."

Öfkeden değil de, harcadığı çabadan yere düşecek gibi oldu Maureen: July'la, ona boyun eğeceği bir ilişkiye girmeyi beceremiyordu, Bam'la arasında böylesi bir durum hiç olmamıştı. Eskiden çim biçme makinesi için söylediği gibi, egzoz için de "Bırak," dedi. "Bırak. Bam gelip yapar."

Maureen yerleşim yerine doğru yürümeye başladı. Yamaca gelince, seslenmek ister gibi geriye döndü, bir an güneşe karşı baktı. Sonra daha önce durduğu yere döndü kasıtlı olarak. Birbirlerinin çok yakınındaydılar. Maureen elini gözlerine siper etmişti, July'ın başıysa aracın altındaydı, ikisi de birbirinin yüzünü göremiyordu. Maureen başka birinin duymaması gereken şeyi söyledi: "Korkmana gerek yok. Bam bunu senden çalmaz."

14

Bam yataktan kalkarken, çalışması gerekirken ofisindeki kanepenin üstünde uyuya kalan bir adama benziyordu.

"Bir nezaket sorunu bu anlaşılan. Bunda bir kötülük olduğunu sanmıyorum. Reise saygılarımızı sunacağız."

Kendini gülünç durumda hissettiği için aksileniyordu. Yastık niyetine kullandığı asker çantası yanağında derin bir iz bırakmıştı. Bir süredir konuşmadığı için sesi bir balgama takıldı. "Resmi ziyaret değil ki yapacağımız."

"Her ne ise, gitmemiz gerekiyor. July'ın bunu neden daha önce söylemediğini bilemiyorum."

"Sormadın mı?"

"Pek konuşacak gibi değildi. Keyifsizdi."

"Sorun ne?"

Maureen içeriye girerken su şişesini de almıştı, konuşurken bir yandan da şişeyi kafasına dikmiş su içiyordu. Ağzının içindeki kuruluk gitmişti, susuzluğunu gidermiş olmanın verdiği zevkle sırıttı. "Kentteki karısından söz edeceğimden korkuyor."

"Ne dedin?"

"Martha'yla, yani July'ın karısıyla arkadaş oldum ya. Aslında arkadaş demek biraz fazla kaçar - tarlada üç-beş laf ediyoruz, biraz Afrikaans bildiğini keşfettim."

"Ah, şu 'Ellen'. Neden senin ondan söz edeceğini düşünüyor?"

Hiçbir şey bilmeyen bu uyku mahmuru adama baktı Maureen. Ona yönelik olmasa da, konuştuğunda sesi sert çıktı. "Saçmalık. Bizim mahalledeki defterleri karıştırmaya ne gerek var.

Biz oradayken de karısı July'la ilgili başka bir şey bilmiyordu."

Bam, Maureen'in getirmeyi unutmadığı tuvalet kâğıdı rulolarının birinden bir parça kâğıt koparark çalılığa gitti. Terli uykusunun kokusunu arkasında bıraktı; evlerindeyken onun kokusunun nasıl olduğunu bilmezdi Maureen (sevişmenin teri farklı ve karşılıklıdır). Birbirlerini bu yanlarıyla tanımalarını duşlar ve banyolar engellerdi. Maureen kendisini tanımamıştı; kendi bedeninden yayılan kokuları da. O toprak kulübede bu adamın ekşi kokusu çıksın diye açabileceği bir pencere yoktu. Yatakta onca kez diliyle okşadığı beden, aslında işte bunu salgılayan bir özdü. Dışarı çıkıp yemek pişirmek için ateş yaktı Maureen, tatlı bir duman yükseldi yarılıp yanan o dikenli, güzel kokulu odundan. Ötekiler de, Martha da akıllılık edip kulübelerin ortasındaki ateşi hep canlı tutuyorlardı. Yalnızca hâlâ ebeveyn banyolu yatak odalarında yaşadıklarını sananlar, uygarca düşünerek, bunun sağlık kurallarına aykırı düşen ve fazlasıyla ısı yayan bir gelenek olduğuna karar verebilirlerdi.

Sabah olduğunda gitmeye hazırdılar. Temiz ama ütüsüz giysileri içinde July ve Daniel'den bile daha perişan görünüyorlardı; Maureen, kadınların ateşte ısıtıp, yıpranmış eski püsküpantolonların paçalarına mükemmel kat yeri yaptıkları o eski yassı ütülerden birini kullanmayı göze alamamıştı. Durmadan konuşuyor, çocuklarla tatlı tatlı şakalaşıyor, onların söylediklerine gülümsüyordu; Bam'la da arasında gizli bir anlaşma var gibiydi, tıpkı eskiden ailece bir yere, arabayla girilen sinemaya ya da pikniğe gittiklerinde olduğu gibi. Üç haftayı aşkın bir süredir çevrelerini saran bu engin çalılık arazinin içine kapanıp kalmışlardı, çalılığa ancak çok özel durumlarda girmişlerdi. Bam'ın içinden tıraş olmak geldi; artık düzensiz aralıklarla tıraş oluyordu. Bir mahkûm bile, o kadar korktuğu mahkemedeki karar günü gelince, çelik tellerin arkasından gözüne ilişen o güzel kokulu kent sokaklarından geçirilmek üzere hapisha-

ne arabasına bindirilince herhalde heyecan duyar; yaşadığı kentte, arabasıyla hapishane arabalarının yanından geçerken tellerin arasından çıkan parmakları görmüştü Bam.

Göğsünü tıkayan korku değildi, emin olmanın neden olduğu bir yumruydu. Reis onların gitmelerini istiyordu mutlaka; üç çocuğu, çocuksu heyecanları, feryatları, kısa süreli coşkularıyla kulübenin bir içine, bir dışına koşuyorlar, karısı eline bir taş almış sandaletinin çıkan çivisini çakıyor, kendisi de daha aydınlık olduğu için dışarıda tıraş oluyordu. Onlara gitmelerini söyleyecekti reis. Nereye gideceklerini söylemek reisi hiç ilgilendirmezdi ki. Buraya gelmelerini o istememişti. Eliyle geniş bir kavis çizecekti: Gidebilecekleri bir sürü yer vardı. Ve onların adeti bu değildi, ama uygar olanı böyleydi: Beyaz bir çiftçi çiftliğini satınca, ya da ölünce, yerine gelen kişi, orada doğmuş olan, orada yaşayıp çalışan siyah işçilere gayet rahat, 'Gidin' derdi.

Emin olduğu bu düşünceden karısına hiç söz etmedi, onu korkutmamak için değil -kentin banliyölerinde yaşayan erkeklerin nezaketi gereği, Maureen'e korkması gereken şey konusunda bilgi vermemeye hakkı yoktu, zaten bu nezaket onu koruyamazdı da- ama bugünlerde karısıyla konuştuğu zaman karşısında kimin olduğunu bilemediğinden. 'Maureen mi?' 'Karısı mı?' Bütün yaşamı boyunca yer altında yaşamış ve 4 numaralı kuyudaki kazılardan, 6 numaradaki sıcaklıktan, adamlarının hissettiği 'şanssızlıktan' (orada, 4 numaralı kuyudaki yük asansörünün altında kalıp parmağını yitirmesinden çok önce), doğup büyüdüğü kasabanın özelliklerinden sevgiyle söz eden bir adam gibi söz etmiş olan o yaşlı, kibar adamın kızı mı? Toplumsal bilince sahip mimar erkek arkadaşının gözleri önünde, sırtına dans mayosunu geçirip gece sınıfında siyahlara çağdaş dansları öğreten kız mı? Arkadaşlık ettiği müşterileri, 'Karınla senin yemeğe gelmenizi çok arzu ederiz' dediklerinde içten söylerlerdi bunu. Basenini geriye iten, başkalarıyla birlikte gülerken, on beş yıl son-

ra birden yine çok çekici oluveren o kadın; mutfak rafında duran bir fincan kadar iyi tanıdığı o aynı kadın. Kendisine 'Kocam' diyen kadın. Öteki yarısı işbirlikçisi oluyordu; bir parçası gelir vergisi açısından, bir başkası okuldaki spor gösterilerinde seyirci olsun diye, bir ötekisi birbirlerine hiç bakmadan, hiç dokunmadan ya da konuşmadan, geride bıraktıkları yerdeki tehlikenin doğası gereği kendilerini tehdit eden her şeye karşı kenetlendikleri anlarda; mesleki kıskançlık, siyasi gericilik, ırk ayrımı, sahip oldukları şeylerin şarabın tadına bakmak gibi insanı günaha çeken yanıydı bu tehditler.

O. 'Maureen' değil. 'Karısı' değil. Toprak kulübenin içindeki kadın, bir varoluş etkinliği içinde, izleyemediği bir benlik duygusu içinde suskun bir varlıktı, çünkü burada onu biçimlendirebilecek tanıdık şeyler, içinde dolaştığını gözünüzde canlandırabileceğiniz bildik yerler yoktu. 'O' denilince, bu tanıyış derinliksizdi; yalnızca birbirlerini keşfettikleri anlar vardı. Bu sabah çocuklara 'Anneleri', 'Onun karısı' rolünde görünmek istemişti Maureen. Ama o, Bam'ın, reis bize gitmemizi söyleyecek diyebileceği biri değildi. Bam, kendisinin emin olduğu şeyi onun nasıl karşılayacağını hiç bilmiyordu. Bu konuda örnek alabileceği, daha önce yaşanmış bir şey yoktu. Kendisi bakımından da. Bu işle nasıl başa çıkacaktı. Amacının, oradan çıkmanın bir yolunu bulmak olduğu onca günden sonra (mısır unu yiyerek karınlarını doyuran Victor, Gina, Royce ve 'Maureen,' - 'Karısı'- onun erkeklik gururunu sınamışlardı) şimdi amacının artık orada kalmalarını sağlamak olduğunu nasıl benimseyecek, herkese nasıl açıklayacaktı.

Daniel'in gelmesi gerçekten gereksizdi, ama o da gruba katıldı; ne Bam ne de Maureen ona gelmemesini söyleyebildiler. Herkes rahat edene dek, çocukların *bakkie*'deki yerleri birkaç kez değiştirildi. Eskiden valizleri yerleştirdiği gibi, bu işi de July halletti. Onların anne-babaları gibi adil davranmadıysa da -çün-

kü Royce'u kayırdığını açıkça belli ediyordu- hepsi onun sözünü dinlediler. Daniel de onlarla birlikte arkaya oturdu, onu oyun arkadaşı olarak kapmak için çocuklar rekabete giriştiler. Gina, Nyiko'yu da getirmek istemişti; getiremeyince de Daniel üzerinde hak iddia edip onu Nyiko'nun yerine koydu, Nyiko ile arasında oluşan 'özel konuşma' yoluyla öğrenmekte olduğu Daniel'in dilinde, "*O benim* arkadaşım, benim!" diye haykırdı.

Maureen çocukların çekişmesinden kendini kurtarıp öndeki koltuğun ortasına, sürücüyle öbür yolcu arasındaki yere oturdu.

Sürücü tarafındaki kapı açıktı. Bam aracın çevresini dolaşıp öbür kapıya gitti, ama July kendisinden önce oraya varıp arabaya bindi. Bir anlık bir suskunluk oldu, ama July ona bakmadı. Bam Maureen ile July'ın bakışları altında aracın kaputunun önünden dolaşarak direksiyona geçti. Direksiyona leopar desenli, plastik bir kılıf geçirilmişti. Bu Hintlinin dükkânından alınmış olamazdı. Bir yerlerdeki bir garaj-'butiğinden' alınmış olmalıydı. (Bam karısına, hafifçe gülümseyerek göz attı; Maureen ise ona hemen yandan sertçe baktı: *Ne istiyor bu?*)

Belki July da, Maureen gibi, yağmacılığa başlamıştı.

July elini kaldırdı, parmaklarını kaz kafası biçiminde birleştirdi, dürterek işaret verdi: Doğru git, doğru git. Araç, sığırların geçtiği yolları izliyordu. Dikenler camları sıyırıyorlardı. Biçimsiz, uzun boynuzlu inekler sarı nesnenin yaklaşmasını izlemek üzere bir araya toplanıyorlar, July da camı indirip kolunu dışarı çıkarıyor ve onları uyarmak için elinin içiyle arabanın gövdesine vuruyordu. Önlerinden geçtikleri kulübelerdeki insanlar kendilerinin geldikleri yerlerde yapılan şeylerin aynısını yapıyorlardı. Sonu gelmez şekilde odunları sürüklüyor, ateş yakmak için odun kesiyor, çamaşır yıkamak için eğiliyor, mısır toplamak için yere çömeliyorlardı; bebekler de aynı şekilde, bacaklarının üstünde yalpalaya yalpalaya ustalaşmaya çalışarak, bu

ustalıklarını giderek yitirmekte olan yaşlıların arasında dolaşıyorlardı. Yaşamın devrine bu denli yakın yaşamaya alışmamış olanlarda, ortalama ya da daha üstünde sağlam meşguliyetlere alışkın olanlarda dinmeyen bir korkuya yol açacak bir kabullenmeydi bu: her kişisel başarının, her siyasi değişikliğin 'yeni yaşamı'.

İnsanlar *bakkie*'nin içindekilere, duymuş oldukları bir şeyi kendi gözleriyle gören kişilerin yüz ifadesiyle bakıyorlardı. July bir-iki kez birilerine selam verdi.

"Ana yoldan gitmeyiz umarım."

"Asla!" July güldü. "Yavaş yavaş geliyoruz."

Araç, bütün yerleşim yerlerinin simgesi olan çıplak, düz araziye gelince yavaşladı; yine birkaç kulübe vardı çevrelerinde, çer-çöpten yapılma çitler, yol yol uzayan yeşil balkabağı tarlaları. Sağa ve sola yarım dönüşler yapılması talimatı verildi; sokak levhalarıyla kapı numaraları ve doksan derecelik dönüşler eskide, kendi kentlerinde kalmıştı. *Bakkie* bile yoldaki çukurları aşmakta güçlük çekiyordu.

"Yavaş yavaş."

"Burası mı?"

July konuştuğunda sesinde karşısındakilerin sinirli halini yatıştıncı, güven verici bir hoşgörü vardı. "Orada duracağız, ağacın altında. Şuradaki binanın yanında birazcık bekleyeceğiz. Orada."

15

Aracın içinde oturdular.

Bam, kadının suskunluğunda eski bir beklentiyi okudu -artık geçerli olmayan bir beklentiyi-, July'a hareketlerinin hesabını sor-

masını bekliyordu. July arabadan aşağı atlayıp, kimse peşinden gelmeyi düşünmesin diye kapıyı kapatmıştı. Yolu sormasına hiç gerek olmamalıydı; bu görünen reisin evi miydi acaba?

Burasının bir kilise ya da okul olduğunu düşündüler, bir tür kamu yapısıydı, tuğlalardan ve dikdörtgen biçimde inşa edilmiş olduğu için büyük bir kulübeden çok bir 'binaydı'; Bam bir zamanlar bu konuda bir çalışma yapmıştı *(Kırsal Afrika Mimarisinin Gereksinimleri ve Araçları)*. İlk gelen misyonerlerin yapılmasını buyurduğu, teneke kaplı çan kulesi ya da sivri kule biçimindeki sundurmalı girişleri yapmak her toplumun harcı değildi; görünüşe göre Tanrı siyahların yuvarlak kulübelerinde yaşamayı beceremiyordu. Binanın teneke bir damı ve camlarının kırık yerlerine mukavvalar eklenmiş iki çift penceresi vardı. Ağacın birinden uzun bir demir köşebent sallanıyordu, kilise ya da okul çanı yerine genellikle bu kullanılır, çocukların ya da cemaatin toplanma zamanı gelince buna vurulurdu. Ama görünürde hiçbir haç yoktu; her okulun spor olanağını oluşturan kabaca düzenlenmiş kale direklerinin bulunduğu alan yerine, yakılmak üzere kesilmekten kurtulmuş, adamakıllı büyük ve gururlu iki ağacın altındaki yular bağlanan kazıklarıyla bu çimenlik alan vardı. Üç tane at bağlıydı orada; ağacın gölgesi üstüne vuran bir adam yere uzanmış, sırtını ağaca dayamıştı. Daniel yanında bir radyo getirmiş olmalıydı; çalan pop müziğin gürültülü vuruşları ve davetkâr sesi aracın arkasından çevreye yayılıyordu.

Bam sürücü yerinden inerek arka kapının olduğu tarafa gitti. "Burası neresi?"

Royce'la Victor bir tür sert tohum zarfıyla birbirlerini topa tutmuşlardı. Gina ufacık elini radyonun düğmesine koymuştu, yüzünde muhteşem bir gülümseme vardı, müziğin sesi ve ritmi sanki bedeninin bir uzantısıydı. "Burası mı?" Daniel, Bam'ın anlayabileceği sözleri ararken bir yandan da ona gülümsedi. "Bu-

rası - burası *hubyeni*. İnsanlar buraya... gelirler."

Bam yine arabaya bindi, direksiyondaki leopar deseni taklidi kılıfın üstünde parmaklarıyla bir yukarı bir aşağı tempo tutmaya başladı. "Büyük yer. Reisin Büyük Yeri. Burası mahkeme olmalı. Herhalde *kgotla'yı* şu ağaçların altında yapmışlardır. Bir zamanlar."

"Öyleyse neden içeri girmiyoruz?"

"Ben nereden bileyim?"

Bir sessizlik oldu, sonra Bam, "Bırak o ilgilensin," dedi. "Kurnazın biridir o."

Kadının içinde düşmanca bir tepki doğdu, hatta fışkırdı. Ama bunları birlikte yaşamışlardı, 'Maureen', *'Karısı'* bunu biliyordu. July'ın onların gazetelerinin kenarlarından yırttığı kâğıtların üstünde yaptığı hesaplara, arka avlularında temsilciliğini yaptığı müşterek bahislerdeki on sentlik bahislerine ve bir rand'lık kazançlarına birlikte gülüp eğlenmişlerdi. Dostça kızdırıldığı zaman July işaret ve başparmağını birbirine sürtüp sırıtırdı: *Herkes paradan hoşlanır*. Elbette, kentte kendi bedeni dışında sunacağı ve paradan başka -bir hizmetkârın bildiği sefil ölçülerdeki paradan başka- kazanacağı hiçbir şeyi olmayan bir adam bu hareketi yapardı.

Müzik susup yerini bütün diskjokeylerin kullandığı aceleci, sevinçli, coşkulu ritimle dolu o sese bırakmıştı; Portekizce haberler okunuyordu. Yayın herhalde Mozambik'ten yapılıyordu, ama İngilizce olarak birçok kez 'Azania Özgürlük Savaşçıları' adı geçti, Pretoria ve Johannesburg kentlerinin adları yinelendi. Bam birkaç kez Amerikan Elçiliğinin adının geçtiğini de duydu. Daha iyi duyabilmek için başını camdan uzattı, sonra sıçrayıp çıktı arabadan. Radyoyu çocuğun elinden aldı, ama yayın bitmişti, çocukların gürültüsü içinde son bölümünü kaçırmıştı Bam. Ağacın altında yatan adam onlara bakmak ve Daniel ile konuşmak için yanlarına gelmişti. Yalınayaktı, sa-

vaşçılar gibi kaba suratı kırışıklarla doluydu, gördüğü şeyden sürekli kaçıyormuş gibi bakan gözleri şaşıydı. Bam elinde radyoyla orada durup bir başka istasyon bulmaya çalışırken, Daniel ile o yörenin halkından olan adam, onun hakkında, beyaz adam hakkında konuşuyorlardı; hastanedeki yatağında sırtüstü yatan bir adamdan söz eder gibi konuşuyorlardı onun hakkında. Küçük kız iki yana sallanarak radyoyu ele geçirmek için duyduğu arzuyu belli etti, o arada müzik yeniden başladı. Bam tam aracın ön tarafına dönmüştü ki, July'ın, göbeğini çıkarıp resmi bir havayla yürüyen bir adamla birlikte yaklaştığını gördü. Adam kravat takmış, birbirine uymayan bir ceketle pantolondan oluşan takım elbise giymişti. Ansızın durdu, belli etmeden July'ın birkaç adım ilerlemesini bekledi, *bakkie* ile içindekileri görünce, kalın, düzgün boynunun üstünde oturan tıraşlı, toparlak başını geriye doğru çekerek yüzünün bir yanını çarpıttı. Sonra da, yolu dolduran kalabalık arasında July'ın ona açtığı yerden geçercesine ağır ağır yaklaştı yanlarına.

İyi ki araca binecek vakit olmamıştı; bu görüşmeyi ayakta yapmamak saygısızlık olurdu. July ise rolünü beceremiyor, onları tanıştırmaya çalışmıyordu -eh, belki de- ne diyebilir ki? *Reis; bu Efendi'dir*. (Evlerindeyken, Maureen'le Bam bu Simon Legree[13] deyiminden vazgeçmesi için kaç kez çabalamışlardı, ama o, sanki onun yerine geçebilecek, Bam'la arasındaki ilişkiyi kendi açısından tam olarak ifade edebilecek başka bir sözcük yokmuş gibi, bundan vazgeçmiyor, vazgeçemiyordu. Yine de bir aile dostu konuk odasında kaldığı, ya da pazar günü içki ve yemeğe çağrıldığında, kendisi de bir aile ferdi olan o hizmetkâr, beyaz adamı ya da kadını rahatlıkla selamlar ve aileler hakkında üstün körü haber alıp verirdi.) İri yarı siyah adam boğuk ve aceleci bir sesle selama benzer bir şeyler mırıldandı (nasıl olsa anlamazlardı), sesinin tonunda herhangi bir hoş karşılamaya ya

13 *Tom Amca'nın Kulübesi* romanında Tom Amca'yı satın alan dükkân sahibi.

da kabule karşı koyan bir otorite seziliyordu.

"Bamford Smales. Eşim... Çocuklarımız." Elini uzattı, karşısındaki de tutup sıktı. Adamın onların oradaki varlıklarını - sarı *bakkie*'yi, aracın dışında duran adamla içindeki kadın ve çocukları- anlamaya çalışma süreci, hiç konuşmadan çıkardığı seslerde duyulabilen bir hazım biçimi gibiydi. Boğazını temizlemesi de dikkatlerini toplamaları için bir uyarıydı.

"Nereden geliyordunuz?" July adama anlatmış olmalıydı, çevredeki herkes gibi o da onların orada kaldıklarını ve öykülerini biliyor olmalıydı; bu yaptığı, yargıçların geleneksel çapraz sorgulaması gibiydi. "Johannesburg'dan, July'la."

"Anlıyorum, anlıyorum..." Çenesini yağlı gerdanından düşünceli bir biçimde, sertçe kaldırdı, gözleriyle aracın içindekileri bir kez daha ölçüp biçti, kadının verdiği selamı, gerdanındaki et yığınlarını titreterek başıyla kabul etti. Bir zamanlar kasabada bir süt kamyonunda sürücülük yapmış olan Daniel araçtan çıktı, yumruğunu havaya kaldırarak kasabalarda oturan siyahların selamını verdikten sonra July'ın biraz gerisinde durdu; kimse ona aldırış etmemişti.

"Ve buraya geliyorsunuz. Ne için geliyorsunuz peki?"

Bir gülümseme -yaranmak için bilinçsizce yapılan bir girişim; eğer insan neyin hoşa gideceğini bilmiş olsaydı...- Elini, yalnızca incecik, kısa sarı tüylerin kaldığı başında gezdirdi Bam, dokununca cildinin düzgün olmadığını gördü, güneşte çok kalmaktan pul pul olmuştu. "Eh, oradaki sorunu biliyorsunuz. Tıpkı bir savaş gibi. Bir savaş aslında. Bizi öldürebilirlerdi. Kaldığımız evler... bazıları yakıldı, bombalandı. İnsanlar orayı terk etmek zorunda kaldılar, çocuklarımız zarar görebilirdi. July bizi buraya getirdi."

July sözünü kesti: "Reisin, evinde olduğunu söyledi bana. Şimdi onun evine gidelim."

İri yarı adamın yürüyüşü, ansızın onun kentte bir kapıcı, ya

da vardiya amirinin işçilerinin yaşadığı, duvarla çevrili arazinin dışındaki meyve sandığının başında nöbet tutan bir induna[14] (Maureen'in gözünde kuşkusuz öyleydi) olduğunu belli ediverdi. Demek Maureen bunun için *bakkie*'den inip *'kocasının'* yanı başında *'karısı'* olarak yer almamıştı, diye düşündü Bam. Yine de, yola çıkmadan önce adamın elini bir kez daha sıktı.

"Neydi o adam? Yani ne iş yapar?"

Görünüşe bakılırsa, kılavuz rolü oynamak, July'ı her zaman çok eğlendiriyordu; sanki bir siyahın, beyazların yasalarını ve usullerini anlayıp üstlenmesi gerekse de, bir beyazın hiçbir zaman bilmek ihtiyacı duymadığı şeyleri anlama arzusunu ya da yeteneğini fazla ciddiye almıyormuş gibiydi. "Muhtar. Reisin muhtarı o."

"Gerçekten muhtar mı, yoksa ondan başkaları da var mı?"

Yine kahkahalar. "Bazen çok olur, çok köy var."

"Her köye bir muhtar mı?"

"Her köye. Ama bu reisin muhtarı. Reisin oturduğu köyün muhtarı."

Maureen eskiden olduğu gibi çevirmenlik rolünü üstlendi yine. "Anlamıyor musun? Bütün muhtarların muhtarı. Reisin özel yardımcısı -ne bileyim ben- danışmanı."

Bam sarı *bakkie*'yi toprak kulübelerin, insanların ve hayvanların arasından geçirdi. Bazı kulübelerin önlerindeki kamış direklerde dini mezheplerin paçavra bayrakları ve kemiklere bakarak geçmişi yorumlayıp geleceği okuyan kadın ve erkek *sangoma'ların*[15] mesleki tabelaları parlak, dolgun renkleriyle göz alıyorlardı. Üstüne Teaspoon Tips Tea reklamı çakılmış, kamışlardan yapılma yıkık dökük bir bölme gördüler, ama ortada satılacak bir şey görünmüyordu. Bam yalnız Maureen'in duyacağı bir sesle konuştu: "Bir şey getirsek iyi olurdu."

14 Kabilenin ya da reisin danışmanı.
15 Büyücü Doktor

"Bir kasa cinle bir gambot vaadi mi?"

"Bir şişe viski." İyi bir müşteriye gösterilmesi uygun olan bir tür iyi niyet hareketi, ya da bir hafta sonu av partisinde gösterdiği konukseverliğe karşı bir çiftçiye verilebilecek armağan. Böyle bir şeyin, onlara oradan gitmelerini söyleme yetkisine ve gücüne sahip olan siyah adamın düşüncesini değiştirmesi pek beklenemezdi. Yine de eğer Bam'ın aklına gelmiş olsaydı, eğer July bir yerlerden bulabilecek olsaydı (Hintli dükkâncı içki satmıyordu), Bam ona bir şişe satın almasını söylerdi.

"Amerikan Büyükelçiliği'yle ilgili bir şey vardı radyoda."

"Ama Portekizceydi. Dünyanın başka bir yerine ilişkin olabilir."

"Hayır, ben anladım... Pretoria ve Johannesburg'un adı geçti." Arabayı July'in gösterdiği yerde park etmişti Bam: Alışılmış türde bir öbek kulübe, bir tanesinin önünde kaba bir sundurma - üstüne bir tabaka oluklu teneke yerleştirilmiş kamış direkler. On iki yaşlarında bir kız çocuğu bir erkek bebeği kolundan tutup kenara çekti, kızın koyu renkli teninde, kabaran göğüs uçları belli oluyordu. Johannesburg, Pretoria; bunlar da dünya üstündeki herhangi bir başka yer kadar yabancıydı şimdi.

Hepsi birden arabadan inip teneke damın gölgesine sığındılar. Her bir direğin dibini sular aşındırmış, orada dişsiz damak renginde ve onun gibi sert ve pürüzsüz kenarlı yuvarlak bir oyuk oluşturmuştu. Bu köylerdeki her şey bir buldozerle yıkılabilir ya da saz dama atılan bir kibritle kül edilebilirdi; yalnızca toprak, o aşınmış toprak, kendisini çiğneyen ayakların, sıkıştıran ellerin, yumuşatan ateşlerin sürekliliğine tanıktı. İçindeki mısır unu yemeğinin artığı yumuşasın diye su konulan siyah bir kabın içine düşen sinekler boğuluyorlardı. Kapıdan bir adam çıktı -iyice yaklaşmadıkça kulübenin içi görünmüyordu, ama ziyaretçilerin böyle bir şey yapması da olanaksızdı- July'la konuştuktan sonra yine içeri girdi. Kıvırcık beyaz saç-

ları abartılı bir biçimde kabarmış bir kadın (genellikle başlarını *doek* ya da başlıklarla örterlerdi) bir teneke leğeni dışarı taşıdı, içindeki kirli suyu gürültüyle yere döktü. İşini bitirince Daniel'e döndü, o da kadını July'a havale etti; kadın July'a sorular sordu, o da onu dağarcığındaki bütün sevimli, düşünceli, hareketli, saygılı ritimleri ve ünlemleri kullanarak yanıtladı. Bir başka adam geldi; sonra ilk gelen yeniden göründü. Biten şarkılar gibi, konuşmalar tükendi. Beklemekten başka yapacak şey yoktu. Çocuklar alıştıkları kedileri okşamak istediler, ama onlar insanların ellerinden ürküp, peteği pas tutmuş eski bir araba radyatörünün ızgarasının arkasına saklandılar. Victor babasının bu arabayı satın alıp alamayacağını sordu. "Gerçek bir Morris, telli tekerlek modelinden. Haydi baba, haydi, sor. Satarlarsa. Ama sen *sor*."

Oğluna yanıt verecek gücü bulamadı Bam. Orada bir araba koltuğu duruyordu (başka bir arabanın), Maureen kendini onun üstüne atmıştı; her şey şimdi nasıl da kolay geliyordu ona, kendisinden ne beklendiğini bilmediği zaman canının istediği gibi davranıyordu. Bam onun yanına oturdu. Bir hemoroit ameliyatından önce hastanenin koridorunda, tekerlekli sedyede aynı böyle beklemişti, ayakları buz gibi, zihni de, verdikleri bir ilaç nedeniyle, ya da belki sadece beklemekten ve herhangi bir istenç belirtmenin yararsızlığından dolayı rahatlamış durumda.

Ansızın ayağa fırladı. Daha önce gördükleri grubun arasına bir adam girmişti, July ile Daniel hemen dizlerinin üstüne çöküp ellerini kavuşturdular. Bu zayıf adam, giysilerinin içinde, kentte yaşayan Afrikalılarınki gibi rahat görünmüyordu. Öteki siyah köylülerle aynı tip eski giysiler giyen siyah bir reisi insan nasıl tanıyabilirdi ki? Ama bu adamın başında, göçük şakaklarındaki asabi damarların hemen üstüne kadar inen yepyeni, kıvrık kenarlı bir şapka vardı.

Reisle tanıştırılırken onun karşısında hantal, sarışın, kel ka-

falı biri olarak dikilip durdu Bam. Reis onun ve karısının elini sıktı, çocukları nazikçe görmezden geldi; çocuklar July ile Daniel'in manzarası karşısında kendilerinden geçip gülmekle tuhaf bir korku duymak arasında kalmışlardı. Anneleri bir şey söylememeleri için çabucak işaret etti onlara.

Kulübenin arkasındaki bir yerden üç-dört tane iç içe geçmiş plastik sandalye getirdiler, görünüşe göre burası reisin evi değil, yabancıları kabul ettiği bir ön bahçeydi. July'la Daniel kayıtsız bir doğallıkla doğruldular, herkes ya sıraya dizilip oturdu ya da bir çizgi boyunca yere çömeldi. Kimin konuştuğunu görmek için öne eğilip sıraların arasından bakmak gerekiyordu. Başlarının üstünde su dolu tenekeler taşıyan birkaç kadın üç-dört metre ilerde durmuş, reisin yanındakilerin karşısında bir dinleyici grubu oluşturmuşlardı, ama daha yakına gelmeyi göze alamadılar.

Bam'ın oturduğu parlak sedef rengindeki plastik iskemlenin oturma yerini iskelete bağlayan vidalar gevşemişti; Bam hiçbir şey anlamadığı konuşmayı dinlerken bir yandan da başparmağıyla hiç düşünmeden vidaları sıkıştırmaya çalışıyordu. Reisin sesi, çevresine topladığı insanlardan daha zeki olan, ama beyazların dilini konuşamayan bir adamınki gibi sert, sabırsız ve kuşkucuydu. Niye konuşsundu zaten? Hizmetkârlık yapmak, ya da maden ocaklarına inmek onun yapacağı iş değildi. Yanıt beklemediği sorular sorup karşısındakinin kusurunu yüzüne vuruyordu; kendi adamlarını ve July'ı dayanaksız görüşleri peşinen reddeden birinin çarpık gülümsemesiyle süzüyordu. Ötekiler konuşurken o ağzının kenarında tuttuğu bir kibrit çöpünü çiğniyordu.

July tercümanlık yapıyordu, Tanrı yardımcımız olsun. Her şey yeni baştan soruldu. Nereden gelmişlerdi? Neden buraya? "Reis diyor ki, soruyor, evet, ben sizin yanınızda çalışıyorum, ama o, oğlunun evine gelen bir beyaz adam görmemiş hiç."

July'ın yüzünde bir çevirmenin dikkatsiz ifadesi vardı, kendisi için anlamı ya da uygulama zorunluluğu olmayan sözcükleri sıraya koyuyordu. Daniel cilveli bir kız gibi kıkır kıkır gülüyordu. Maureen de gülüyordu, hem de reisin yüzüne karşı; görünüşe bakılırsa doğru davranmıştı, çünkü reis bunu bir takdir olarak aldı, karadut rengi kırışık dudakları aralandı, sararmış gözlerine onaylayan bir bakış geldi. Sonra ciddi, kişisel olmayan konulara geçildi; gücün töreleri burada da başka yerlerdekinden farklı değildi. İster Papayla yapılan resmi bir görüşme olsun, ister gizli poliste bir sorgulama, ister mimarlık fakültesi dekanıyla bir söyleşi (öğrencilik günlerinde); rahatlatıldığınız varsayıldıktan sonra ve geliş nedeniniz olan meçhul karar size bildirilmeden önce, adam-adama görüşme evresi vardır. Reis orada, Jewburg'da[16], neler olduğunu tam olarak bilmek istiyor. (Bu kısaltma Yahudi aleyhtarlığından değil, yalnızca bir telaffuz sorunu.) Üç yüz elli yıl sonra, en sonunda, siyahlarla beyazlar arasında neler olup bittiğini -bir görgü tanığının, beyaz bir tanığın- ağzından duymak istediğini söylüyor.

"Pretoria'daki hükümeti patlatanlar kimler? Soweto'lular mı?"

"Yalnız Soweto değil. Her yer böyle. Bu kez herkes işin içinde. Anlat ona, bütün kasabalarda çatışmalar var."

"Biliyor o. Polis neden 1976'da yaptığı gibi, o insanları tutuklamıyor diye soruyor size. 80'deki gibi. Polis neden ateş etmiyor, diye soruyor."

"Polisteki siyahlar çatışmalara katıldılar. Artık kendi halklarından olanları tutuklamak istemiyorlar. Her şey böyle başladı."

"Ya beyaz askerler, onlar o polisleri vurmuyor mu?" Reis kendi sorusunun çevirisine kulak verdi, başını yarım çevirmişti, yüzü gergindi, kimsenin kendisini aldatmasını istemiyordu.

"Bu bir savaş. Artık hiçbir şey eskisi gibi değil... Siyahların

16 Johannesburg'un kısaltılmış biçimi. Sözcük anlamı Yahudi Kalesi. (ç.n.)

da silahları var. Bombaları da (bir el bombasının fırlatılmasını taklit etti). Her şeyleri. Tıpkı beyazların ordusu gibi, öldürücü her şeyleri var. İnsanlar ellerinde silahlarıyla Botswana'dan ve Zimbabwe'den, Zambiya ve Namibya'dan, Mozambik'ten geri döndüler."

Reis ara sıra adamlarına kendi dillerinde açıklama yapmaya girişiyor, beyaz adam tartışmanın dışında bırakılıyordu. Maureen'in tüm dikkatiyle konuşmayı izleyip sorduğu soru, July'ın kendisini toparlamasına neden oldu.

"Ne diyor?"

"Buna inanamayacağını söylüyor; beyazların ateş etmediğine, hükümetin o adamları öldürmediğine inanmıyor. Beyaz adamların silahları, tankları, uçakları her zaman vardı. Uzun zamandır. On dört-on sekizden, Kral George savaşından beri hatta. Hatta Smuts[17] ve Vorster[18] zamanından beri. Beyaz adamlar kaçamazlar. Hayır. Niye kaçsınlar ki?"

Biz ve onlar. Artık kim biz, kim onlar? "Ateş ettikleri doğru. Ama artık silahları olanlar yalnız onlar değil. Uçakları bile var. Siyahlar, Mozambik ve Namibya'dan uçaklarla Kübalı asker getirtiyorlar."

Biz ve onlar. Aslında reisin öğrenmek istediği şey şu: Rollerin patlaması: Sendika binalarının havaya uçurulmasının ve yatak odalarının yakılmasının anlamı bu.

"Ve sizi öldürmek istiyorlar." Reis hiçbir açıklamada bulunmadan ve her türlü şaşkınlık belirtisinin önünü kesen bir yüz ifadesiyle, İngilizce konuşmuştu.

Maureen bu sözlerin kendisine söylendiğini düşünür gibiydi. Ortalığı kaplayan mezar sessizliği içinde, yeniden reise bakarak güldü. Belki de konuşamıyordu. Güneş yanığı, çilli yüzüne kan hücum etti, zayıf suratı terden parlıyordu; zavallıcık, bir

17 1919-1924 yılları arasında Güney Afrika başbakanı.
18 1966-1978 yılları arasında Güney Afrika Başbakanı. (ç.n.)

bukalemun gibi açıkça renk değiştiriyordu onların önünde, kendini kontrol edemiyordu.

Eğer bunlar *umlungu* ile, beyazlarla, *nkosi, morema, hosi* ve ellerine düşen ailesi ile alay etmek istiyorlarsa, Bam'ın onlara söyleyecek bir şeyi yoktu. July bile efendi demekte ısrar ettiği adamın yüzüne bakmıyordu. Bir şeyi ortaya koymak, bununla birinin üzerinde hak iddia edilebileceği anlamına gelmez. *Ve sizi öldürmek istiyorlar.* Eğer bu sözler reisi eğlendirdiyse, ya da sarstıysa -istediğiniz anlamı çıkarabilirsiniz- bu da onun ayrıcalığıydı, ihmal edilmiş yörelerden, insansız köylerden, traktörsüz tarlalardan, paçavralar içinde öksürüp duran çocukların olduğu yerlerden gelen göçmen işçilerin kralının, o huysuz, kötü beslenmiş yaşlı adamın. Ama '*Çıkın, dışarı çıkın*' diye emir gelince aynı kral, July'a aracı geri vermesini söylemek zorunda kalacaktı; kentin banliyölerinde, şimdi çöktüğünü gördüğü (beyaz kadınlar bile dükkânlardan ilâç çalıyorlardı) bir otoriteye boyun eğerek onca zaman yaşamış olan biri, bir reisin buyruğunu dinler miydi acaba?

Bir-iki kişi kalkıp gitti, belki de toplantı bitmişti. Ama bu yalnızca bir molaydı. Reis dişlerinin arasındaki boşluklardan gürültüyle ve keskin bir sesle ağzına hava çekiyordu. Sanki bir şey anlayabileceklermiş gibi herkes bu sese kulak veriyordu. Reis yeniden söze başladığında kendi dilinde konuştu; July tercüme etti. "Burasını o insanlarla bulabileceklerini sanıyor musunuz?"

"Reisin ne dediğini anlamıyorum."

"Ötekilerle çarpışan o insanlar."

Daniel July'a, onun eksik söylediği yabancı sözcüğü kendi dillerinde fısıldadı: Kübalılar.

"Kübalılar'ın buraya gelip gelmeyeceğini mi soruyorsun? Ben nasıl bilebilirim?"

"Reis diyor ki, hükümet ona uzun zaman önce, Rusların ve onların -Daniel'in söylediği şey- memleketini elinden alacak-

larını söylemiş."

"Ah, hükümet. Ve söyledikleri. Bölge yöneticilerine, reislere hep bu tür şeyler söylediler. Ama şimdi, beyazların el koydukları topraklarını geri almak için bu savaşı yapanlar siyahlardır."

"Sizin toprağınızı da mı almak için, diye soruyor."

"Benim hiç toprağım olmadı, benim çiftliğim yok."

"Evini de mi?"

"Ah, evim... Evet, kasabada, yalnızca beyazların ev yapabilecekleri bir arazide; belki onu alırlar. Belki de almazlar."

Belki boş duruyordu ev, belki de yakılmıştı. Belki de July'ın kadını Ellen onun avludaki dairesine dönüp sessizce ilgileniyordu evle.

Reis yeniden kendi adına, İngilizce konuştu: "Şu Soweto'dan gelenler. Onlar Ruslarla, Mozambik'ten gelenlerle buraya gelecekler, onların hepsi benim halkımın ülkesini ele geçirmek istiyor. Ha? Onlar bizim halkımız değil. AmaZulu, amaXhosa, baSotho... Ne bileyim. Onlar daha önce maden ocağına geldiler, buraya yaklaştılar. Onlar gelirse, hükümet bana silah verecek." Öne doğru iyice eğildi, yarısına kadar kapatılan bir çakı gibi, kemikli dizlerini bükerek bacaklarının açısını küçülttü. Sanki beyaz adama ayrıcalık sağlayıp kadın teklif edermiş gibi konuştu: "Silahını getir, nasıl ateş edildiğini bize göster. Eskiden beyazlar izin vermiyordu bizim silah satın almamıza. Reis bile olsam benim de, babamın da, babamın babasının da, biliyor musun, silahımız yoktu. O Sowetolular ve Ruslar, adı her ne ise, geldiklerinde sen de bizimle birlikte ateş edeceksin. Bize yardım edeceksin." Sözünü kesip kendi dilinde düzgün bir ifadeyle konuşmayı sürdürdü; uzun ve hararetli bir konuşma yaptı, güçlü ve güzel sözleri, ucuz naylon gömleğinin altından görünen kapkara, sıska göğsünden çıkan yankılamalarla ve boğazının gerisinde, üst perdeden bir tak! sesi gibi son bir sesle azalıp bi-

ten ıslığa benzer soluklarla, görkemli bir biçimde sona erdi.

"Benim silahım." Bam ayağa fırladı, yumruklarını kalçalarına dayamış oturmakta olan karısına baktı. Gördüğü tek şey, karısının yere çevirdiği gözlerinin incecik gözkapaklarının altında oynaması oldu; ezilmiş bir böceğin oluşturduğu yiyecek teknesinin çevresine toplanan bir karınca sürüsünün bakış açısına girmesiyle, karısının gözleri yere çevrilmişti.

Maureen'de ipnotize olmuş ve gerçekle teması tehlike yaratacak birinin havası vardı.

"Benim silahım?"

July'la öteki siyahların yüzüne bakana dek, kollarını iki yana açıp kaldırdığının farkında değildi Bam, hepsinin onun kendilerine dönük olan avuçlarına baktığını görünce indirdi kollarını. "Kendi halkınızı vuramazsınız. Siyahları vuramazsınız. Mandela'nın halkını, Sobukwe'nin halkını." (Luthuli'yi[19] unuttu mu bunlar? Biko'yu bilmiyorlar mı? New York, Stockholm, Paris, Londra ve Moskova'da ünlü olsa da onların "milletinden" değildi o.) "Elinize silah alıp beyaz hükümetin siyahları öldürmesine yardımcı olmayacaksınız değil mi? Değil mi? Burası için, bu köy ve bu boş çalılık arazi için? Sizi öldürürler. Hükümetin birbirinizi öldürmenize yol açmasına izin vermeyin. Bu siyah millet sizin milletinizdir."

Reis gibi, July gibi, herkes gibi Maureen de, Bam'ın şimdi ikisinin her zaman söylemiş oldukları şeyleri söylediğini duyuyordu; gevşeyen düğmelerin düşüp kaybolması gibi onların da geçmiş yaşamlarının dokusundan kopup düştükleri çalılığın ötesinden, bu sessiz çalılığın ötesinde kalan yaşamlarından yakınarak, araştırarak geliyordu bu sözler.

Reis kibrit çöpünü ağzının sağ köşesinden soluna aktardı. Dişlerinin arasındaki boşluktan hava çekti içine. "Mwawate'nin

19 Albert Luthuli: 1898-67 arasında yaşamış Zulu lideri. 1980'de Nobel Barış Ödülü aldı.(ç.n.)

yerinde bunlardan kaç tane var?" Gözünün birini yumdu, elleriyle nişan alır gibi yaptı. Kuşkusuz 'July' beyazların kullandığı bir isimdi; reisin adamının gerçek adının ne olduğunu on beş yıldır onlara söyleyen olmamıştı.

"Bir av tüfeğim var, kuş avlamak için. Yenecek kuşlar. Ah, onunla iki tane yaban domuzu da vurdum."

"Başka çeşit bir şeyin, tabancan filan yok mu? Beyazların, radyolarını, televizyonlarını ve herkesin imrendiği giysilerini korumak için yatak odalarında sakladıklarını bildiğimiz silahlardan."

"Ben insanları vurmam."

Siyah adamdan kısa, bıkkın bir homurtu duyuldu, onu kahkahalar izledi.

Söylediklerine kimse inanmazsa sonunda bir biçimde sen de bu duruma alışır, suçlamalara uygun davranırsın: Yani kendi kendine inanmazsın. Yaşadıkları yerdeki beyazlar papağan gibi durmadan 'Kendi karını ve çocuklarını savunmak istemediğini mi söylemek istiyorsun?' derlerdi. Bam, Maureen'in önünde duran kocaman böcek ölüsüne bir tekme attı, böcek Gina'yla siyah çocukların oluşturduğu üçlünün ortasına düştü, çocuklar çığlık çığlığa dışarıya, sıcağa kaçtılar. Çocuğu, heyecan içindeki o gruba içtenlikle, sıkıca tutunmuştu, Bam'ın onun arkasından seslenmesi gerekti, yoksa şu ya da bu kulübenin içine dalıp bulunmaz olur, o kulübede yaşayanlar, ne kendisine ne de karısına davranmadıkları bir biçimde kızını, her zaman olduğu gibi, içeri alırlardı; birlikte bira içmenin getirdiği yakınlık, birbirlerini asla evlerine davet etmeyen erkekler arasındaki meyhane tanışıklığı cinsindendi. "Gidiyoruz, gitme vakti geldi!"

"Oo, yoo... Daha değil... Eve mi gidiyoruz?"

Evet, eve. Gina, July'ın köyündeki tavukların, ocak küllerinin ve herkesin kullandığı mısır unu yemeği kaplarının arasında kendini çok rahat hissediyordu. Bamford Smales, karısı ve reis

birkaç dakika daha birlikte kaldılar, üç beş laf ettiler, birbirlerine gülümseyerek, yağmur yağması gerektiği konusunda fikir belirttiler; birbirlerine teşekkür ettiler ve buluşmadan hoşnut kalındığı konusunda güvence verdiler. Reis, July'la ilgili bir şikâyetiniz olursa dinlemeye hazırım dedi. "Orada her şey yolunda mı? İşinizi görüyor mu, yiyeceğiniz, istediğiniz şeyler sağlanıyor mu?"

July'a gülümseyip söylenmesi gereken şeyi söyleyen Maureen oldu: "Her şeyimizi ona borçluyuz."

İki beyaz sırayla öne çıkarak reisin ve yaşlıların ellerini sıktılar. Beyaz adamdan ayrılırken, yapılan bir daveti kabul eder gibiydi reisin sözleri. "O silahı görmeye geleceğim. Bana öğretirsiniz."

16

Araçta, July'ın yanında otururken konuşmadılar. Eleştiriye çanak tutan ya da sadece açıklama yapan July oldu (onun tavrını Maureen yorumlayabilirdi, ama Bam değil).

"Afrikalılar tuhaf insanlar. Şu milleti ya da bu milleti tanımak istemiyorlar. Taşra halkı işte. Sadece kendi milletimizi tanıyoruz, her birimiz."

Maureen onun ne demek istediğini anlar gibiydi. "Reisiniz rahat bırakılmak istiyor. Ama bu mümkün değil."

"Durmadan konuşuyor. Çok konuşuyor."

Yanındakilerin temkinli davranıp kendisini yanıtsız bırakmaları July'da bir tür inada neden oldu. "Onun ne yapabileceğini bana söyleyebilir misiniz? Söyleyebilir misiniz ha?"

"Kendisi söyledi ya. Savaşacak."

"Nasıl savaşabilir? Hükümet gelip de vergi ödemesini söylediği zaman savaştığını gördünüz mü? Sığırları öldürmesini söyledikleri zaman? Bunu ya da şunu yapmak zorunda. O bizim reisimiz, ama beyazlar kendilerinin istediği şeyi -onların istediği şeyi- yapmasını söyledikleri zaman savaşmıyor. Peki şimdi, siyah askerler gelirse, bunu yap ya da şunu yap derlerse nasıl savaşacak? Nasıl savaşabilir? O yoksul biridir. Reistir, ama yoksul, parası yok. Eğer onlar buraya gelirlerse, adları her neyse, Soweto'dakiler onları getirirlerse, onlar reisin mısırlarını yerler, aç onlar, ineğini öldürürler, o zaman ne yapar? Hiçbir şey yapamaz. Hep laf, hep laf."

Üçünün bedeninden yayılan ısı, oturdukları yerde onları birbirlerine kaynaştırıyordu. Aracı July kullanıyordu; onları kulübelerinin, annesininken onlara verdiği evin, neredeyse kapısına kadar götürdü, olgun bir meyvenin sulu, etli kısmının açılması gibi, birbirlerinden ayrıldılar. Sonra July sarı *bakkie*'yi gizli yerine götürdü, giderken de Victor, Gina ve Royce'la aynı çeteden olan ve aracın peşinden koşan öteki çocukları da araca bindirdi. Daniel öne oturmuştu, yeniden July'la yanyanaydılar. Hepsi birden yürüyerek kulübelerin olduğu yere dönerlerken arabanın anahtarları yine July'ın cebinde olacaktı.

Smales'ler ilk kez bir yere gidip evlerine dönmüş oldular: Demir karyola, Primus ocağı, orası burası pas tutmuş emaye leğenin içinde duran pembe cam fincanlar ve fincan tabakları, içinde süt tozu olan teneke kutu ve üstü gazete kâğıdıyla örtülmüş, bakkal dükkânından alınma şeker paketi... Kulübenin içinde yaşarken bunların farkında değildiler. Ama şimdi bütün bunlar onları bekliyordu. İnsanın gözünü alan güneşten çıkıp görmekten çok kokusunu aldıkları -bayat, buhar çıkan otlar, çiğ ve yağmurla değil de kaplardan ve insanların bedeninden dökülenlerle nemlenen toprak- o loş yere girince, birbirlerini zorlukla seçebildiler. Kapı girişinden vuran güneş ışığının, cetvelle çi-

zilmiş gibi düzgün üçgeni içinde, eşyalarının bulunduğu bavulun üstüne, boynu tüysüz bir tavuk tünemişti. Maureen etiketleri ilk defa görürcesine içinden okudu. Statler Hilton, Buenos Aires Albergo, San Lorenzo Mantua, Heerengracht Hotel Cape Town. Bam tavuğu kovaladı.

"Yatağa yatma."

Gözlerinde kamaşmanın oluşturduğu lekelerle, birbirlerini artık görebilmeye başlamışlardı. Yatacağımı da kim söyledi dercesine dönüp karısına baktı Bam. Maureen Primus'u yaktı; o tanıdık yağlı koku yayıldı ortalığa. Bir kadın arkadaşları vardı eskiden, bir keresinde bu devrim için siyahlarla işbirliği yapıyor diye gözaltına alınmıştı; sonradan, hapishanedeyken ördüğü kazakların hepsini yakmıştı, çünkü hücredeyken ısınmak için giydiği o yün kazaklara sinen hücre kokusunu bir türlü gideremiyordu.

Bam radyonun ayar düğmesini çevirerek, ekseninin izin verdiği her açıda anteni denedi. Dikkatini yoğunlaştırmıştı, bir kilidi açacak şifreyi bulmaya çalışırken çıkan seslere kulak veren biri gibi parmaklarını dura dura oynatıyordu. Radyonun anteni, bir zamanlar Gansbaai'de yakalamış olduğu yaralı kerevitin tek anteni gibi sallanıyordu. Maureen, başparmağı ve işaretparmağıyla iki ucundan tuttuğu yeni bir pili havaya kaldırıp Bam'a gösterdi. Bam başını salladı. Göklerden gelen müzik yoktu artık, bilim, öteki efsaneler gibi bunu da öldürmüştü; içinden dünya denen düzenin elde edildiği karmaşanın, gürlemenin, parçalanmanın, çatırdamanın sesleri vardı yalnızca. Bu dünyanın ötesinde de huzur yoktu. Gürültü bir an kesilince yalnızca derin bir kozmik iç çekiş duyuldu; zamanın ve uzayın uğultusu geldi kulaklarına, dalga ayarı düğmesi her şeyin üstünde tek tek durdu.

"Bir de ben deneyeyim."

"Sihirli dokunuş..." Kara kutu Maureen'e devredildi; ama bu

kara kutunun içinde yaşadıkları felaketin ve kentin banliyölerinden çıkıp vahşi bölgelere düşmelerinin kaydı yoktu. Kara kutu, susmadan önce, Askeri Bölge Radyo Şebekesinin son haberlerini verecekti yalnızca. Belki de verilmişti bile haberler. Bam'ın denediği her şeyi Maureen de denedi, sonra da deli gibi çevirdi düğmeyi. "Lanet olası." Radyoyu Bam'a geri verdi; Bam onu, kulübede kendilerinden önce oturanın çapasını astığı çiviye astı.

Radyodaki parazit yerine July'ın -reisin– düzeninin seslerini duydular dışarıdan. Birisi, hareketlerine uygun düşen tekdüze bir sesle şarkı söylüyordu. Birinin sırtında hafifçe hoplatılan, hıçkırık tutmuş bir bebek ağlıyordu; bu insanlar için gazete, kütüphane, arşiv ve tiyatro yerine geçen o kalabalığın içinden yükselen yaşlı sesler, genç haykırmalar. Ve öteden, uzaktan ve yakından, kara dalların altında hâlâ görebildiği sarı *bakkie*'nin gerisinde, bir küpün dar boynundan damla damla, ağır ağır akan suyun sesi; cılız çalılığın içinden seslenen, oraya çağıran ve kendini asla göstermeyen aptal bir şahin.

"Keşke daha iyi duyabilseydim. Portekizcesini bile anlayabilirdim, eğer..."

Maureen'in yüzünde, güven duygusu aşılamaktan çok karşısındakini uzakta tutmak için takındığı o beklentili ifade; Bam ağzını konuşmak için açmıştı, ama içine hava çekmekle yetindi, soluk alamıyormuş gibi elini sertçe çenesinden boynuna doğru gezdirdi.

"Dalga boyu neydi? Hatırladın mı? Emin misin?"

"Bütün dalga boylarını sen kendin de denedin."

"Belki de kusur radyodadır. Geri geldiklerinde Daniel'inkini ödünç alırız. *Bakkie* orada duruyor; nereye gittiklerini bilmiyorum, onları göremiyorum." Artık Maureen'in çocuklarını merak etmesine gerek kalmamıştı; onları beslemişti; tıpkı siyah çocuklar gibi, onlar da kendi başlarının çaresine bakabiliyorlardı.

Bam, kulübenin o ufacık boşluğunda, Maureen'in arkasında oyalanıp duruyordu; evdeyken kendisine verilmesini beklediği bir inşaat projesi çiziminden söz ederken yaptığı gibi yine yumruğuyla öteki avucuna vurduğunu duydu Maureen. Beyaz ailelerin Cumartesi sabahları alışverişe çıkınca birlikte dondurma yedikleri, üstüne adlarını bastırttıkları (Victor', 'Gina', 'Royce') tişörtler aldıkları, siyahların oturduğu kasabalardaki yaşamın en sevilen konu olarak kullanıldığı fotoğraf sergilerini gezip yabancı yerler hakkında bilgi edindikleri banliyölerdeki o alışveriş merkezlerinde şimdi neler olup bittiğini hayal etmek olanaksızdı.

"Geçen seneki şu rapor var ya - tam bilemiyorum, belki de birkaç yıl öncesinde Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nin Araştırma Servisi, Kongre'ye, Amerikan vatandaşları tehlikeli bir durumda kalırlarsa, Amerikan uçaklarının yardıma gitmelerinin sağlanabileceğini söylemiş. Biz buraya geldikten sonraki hafta –hatırlamıyor musun?- bu rapordan haberlerde söz edilmişti; ben depoyu kuruyordum... Duyduğumuz şey-"

"Sen duydun, ben değil."

"... Duyduğumuz şey bu olabilir. Pretoria, Johannesburg, Birleşik Devletler Kongresi..."

Maureen, çevresi toprak dolmuş ayak tırnaklarında kurumuş örümcek ağları gibi uzayan ölü derileri eliyle bastırıp geriye itiyordu. Kapının ağzında yere çömelmişti; eskiden bedenini serbestçe hareket ettiren, iyi bir dansçı olmasa da bir dansçı duruşuna sahip olan Maureen, tek uğraşı kendisi olan yatalak bir hastanın saplantılı dikkatiyle inceliyordu her yerini. "Amerikalıları kurtaracak uçaklar."

"Ve başka Avrupa ülkelerinin vatandaşlarını. Kesin olarak hatırlıyorum. Robson diye biri, Kongre'ye verilen onun raporuydu. Yoo, Robson değil, Copson – evet, adı bu."

Kendilerinin ve çocuklarının ne Amerikalı, ne de başka Av-

rupa ülkelerinden gelme Avrupalılar olduklarını ona anımsatması gerekmiyordu Maureen'in. Bam'ın da, Kanada uyruklu Avrupalılar *olabilirdik* diye Maureen'e anımsatması gerekmiyordu. Eğer bütün beyazlar siyahların gözünde hep aynı düşmana dönüşeceklerse, o zaman bütün beyazlar Amerikalıların gözünde 'Avrupalı' mı olacaklardı?

Maureen ayak parmaklarını ellerken Bam'ın gözlerini üstünde hissetti. Bacaklarını uzattı, ellerini göstermemek için koltuk altlarına soktu. "Silah konusu ne olacak?"

Bam yanına gelip yere çömeldi. Konuşmadan önce ağzının kenarında yarım bir gülümseme belirdi. "Ne düşündüğümü biliyorsun. Başka bir şey olmasını bekliyordum ben. Çekip gitmemizi söyleyecekti bize. Bunu demedi ya, içimizi ferah tutabiliriz."

Maureen'in başı öte yana döndü.

Bam'a dönmeden konuştu: "Silah ne olacak?"

"Paralı askere benziyor muyum?"

Maureen'in iç gözünü Bam yönetiyor, kendine çeviriyordu. Henüz ortaya çıkan birine dikkat etmesi istenmişti Maureen'den, ama onun gördüğü, geride bıraktığı adamdı.

"Zavallı bir gerici reis iblisini kendi halkının kurtuluşuna karşı korumak için Güney Afrika ordusunun el bombalarını mı fırlatacağım?"

Maureen ellerini koltuk altlarından çekti, kayıtsızca birleştirdi: Ah, bütün bunlar. Evlerindeyken kullandıkları cümleler.

"Sen benim ne olduğumu sanıyorsun." Duyduğu öfke, içinde hiç bir yere tutunmayan bir tekerleği döndürmeye başlamıştı.

"Gelirse ne yaparsın. Nişancılık dersi için buraya gelirse."

"Saçmalık. Bir tek av tüfeği. Bir oyuncak - söz konusu olansa çalılık arazide savaş."

"Reis onu yalnızca bir örnek, bir tanıtım modeli olarak gö-

rüyor. Başka silahlar da olacak - senin de dediğin gibi Güney Afrika el bombaları. Hükümetin bölge reislerine vereceği son sadaka. Eğer Reis gelirse..."

Pragmatizmden başka bir şey değil, demişti Maureen bu mezbeleye ilk geldiklerinde; bale yerine -en azından- o nefret edilesi Fanagalo'yu öğrenmiş olmadığı için de kendi kendini suçlamıştı. Bam da, geldikleri yer için, eğer her şey yalan idiyse yalandır demişti. Geldikleri yerde kullanmadıkları sözcükler bulmak için umutsuzca çabaladı Bam, burada, siyahların arasından, kendi içlerinden çıkıp biçimlenmekte olan gerçeği oluşturacak sözcükler bulmak için. Maureen'in hiç değişmeyen o çalılığın içine gizledikleri sarı *bakkie*'nin her zaman farkında olması gibi, Bam da o tekdüze günlerin içinde gizlenen ağır dramı hissetti bir an. Ama sözcükler dökülemedi ağzından. Bir dizi eski sözcük engelledi onları; *'geri kalmış kırsal', 'devrim karşıtı cepler', 'barışçı değişiklikler yapma konusundaki başarısızlığın kaçınılmaz olarak iç savaşa sürüklemesi'*. Maureen bütün bunları biliyordu, bütün bunları olmadan önce duymuştu. Ama artık bunlar olduğuna göre önceden düşünülmesi olanaksız bir deneyim olduğu ortaya çıkmıştı. Kendilerini tatmin ettikleri yollarla değil ama. Sözcükler yoktu ortada; Bam'ın aklının, öfkesinin tutunacak bir yeri yoktu. "Oraya giderken araç kullanmama *'izin verdiğini'* gördün değil mi? Bana ikramda bulundu. July bugünlerde kendine çok güveniyor. Zaten reisini de pek beğenmiyor gibi. Nasıl konuştuğunu duydun."

Gözlerini iki-üç kez yavaşça kırpıştırdı Maureen. "Bence July kendisinden söz ediyordu."

"Kendisinden mi? Nasıl?" Maureen şimdi gerçekten bir şey söylüyor, anlamadığı bir tarzda kendini ele vermesi için Bam'ı kışkırtmıyordu; Bam zayıf ilmeği elinden kaçırmak da istemiyordu, yanlış bir tepkimeyle kendini o ilmeğin içine sıkıştırmak da.

"O her zaman beyazların söylediği şeyleri yaptı. Kimlik bü-

rosunun. Polisin. Bizim. Özgürlük savaşçılarını beslemek için ineklerini öldürmesi bile gerekse, siyahların kendisinden istediği şeyi nasıl yapmaz ki."

"Ama onlar daha iyi şeyler sağlarlar." (Eskiden kullanılan cümlelerin bazıları gerçekti.) "Kendi halkı için. Bunu gerçekleştirmek için Küba'nın ve Rusya'nın yardımına ihtiyaç duysalar bile."

"O yaşlı adamın uğruna din savaşlarına katılmaz July. Bizi uyurken öldürmedi, kabilesi için de savaşmaz o."

"Bizi uyurken öldürmek mi!" Şu ya da bu yoldan gidip Maureen'in peşinden yürüyor, onu yitiriyordu Bam. "Onun bizi buraya gizli bir anlaşma yapıp ihanet etmek için (bir an durdu) getirdiğini düşünmüyorsun değil mi? Olamaz, değil mi?"

"Siyahlar ne düşünüyor? Özgürlük savaşçıları ne düşünecek? Soweto'lulara katıldı mı July? Beyazlarını alıp kaçtı. Beni güldürüyorsun. Sanki saklanmıyormuşuz, sanki ırmaktan öteye geçmeye korkmuyormuşuz gibi konuşuyorsun."

"Elbette ki saklanıyoruz. Şeyden (Bam'ın boynu sertleşti, kafası inkârla iki yana sallanmak yerine hayal kırıklığıyla titriyordu) ... şeyden... Gelip geçici bir hiddetten ve anlamsız bir ölümden saklanıyoruz. Bizi o saklıyor."

"On beş yıldır bizimle kaynaşmış durumda o. Yaşadığı sürece hiç kimse bunu bozamaz; böyle mi düşünüyorsun? Onu özgür kılmak için ölüp giden siyahlara verilecek güzel bir yanıt."

"Ulu Tanrım! Bizi burada sakladığı için kendisi de ölüm tehlikesiyle karşı karşıya! Ama onun, bunun farkında olduğunu sanmıyorum, bereket versin ki..."

"Öyleyse gitmemiz iyi olur."

Maureen, Bam'a onun şimdiye dek hiç görmediği bir biçimde, ondan bir şey beklemeksizin bakıyordu, cansız gözlerle, utkuyla, sanki kocası kendisini kendi elleriyle öldürmüş gibi. "Öyleyse

gitsek iyi olur. Sen bir paralı asker olamazsın. O da kasabadayken kendi halkına katılmadı."

Her ikisi de –çünkü Bam da kendi kendisini algılıyordu– öfkeli gözlerinin üstündeki kızarmış kafa derisi acıyla kıvrılan bu koyu sarışın adamı dikkatle gözlüyorlardı. "Nereye peki? Nereye?"

Aynı anda her ikisi de (yine, garip bir biçimde, Pazar sabahı evlerinin yatak odasında sevişirken çocuklarının baskınına uğrayacak o çift oldular) çocuklarının yaklaşan seslerini duydular.

Ama Maureen, Bam'ın sorduğu sorunun mantıklı sonucundan kaçınmasına izin vermeyecekti. Royce hoplayıp zıplayarak, sıçrayarak ve yetişkin yaşamındaki hayali kahramanlarından biriyle gölge boksu yaparak koşup gelirken Maureen, Bam'a şu soruyu soruyordu: "Nasıl? Peki nasıl?"

17

Beyaz kadın, kaynatmak için yaprak toplamayacaklarını, otları keseceklerini anlamamıştı. Ötekilerin peşinden giderken yaşlı kadının elinde tuttuğu, sapına inek derisinden ince şeritler dolanmış, yılan dili gibi kaygan ve parlak, gümüş karası oraği gösterdi eliyle. Tahta boyunduruğun ve sabana koşulan öküzlerin zincirlerinin durduğu özel kulübenin karanlığından çıkartılmıştı bu orak. Martha bir yaşındaki bebeğini hörgüç gibi sırtına bağlamıştı, başının üstünde taşıdığı emaye leğenin içinde küçük bir pala, bir beze sarılmış soğuk lapa ile su, süt tozu ve çaydan oluşan renksiz bir karışım doldurulmuş eski bir portakal suyu şişesi vardı. Beyaz kadınla konuşmak için aklına getirebildiği üç beş Afrikaans sözcüğü toparladı; bunların ara-

sında, az eğitimli beyaz formenlerin ekibinde işçi olarak çalışmış köylülerin maden ocaklarında ya da kentlerde öğrendikleri geniş kapsamlı argo sözcükler de vardı: *Şey, şey*, neydi adı. -*Vir die huis*[20]. *Daardie dingus*[21].- Martha'nın elleri serbestti, ağır yükünün altında başını dengede tutabiliyordu, dirseklerini kaldırıp, kollarıyla eğik bir dam biçimi çizdi. Yaşlı kadın donuk gözlerini yarı kapadı, alçak sesli ve dostça bir homurtuyla onayladığını belirtti. Gelini, bir ineğin bile çiğnemeyeceği bir otla çocuklarına güç verecek yapraklar arasındaki farkın öğretilmesi gereken bu beyaz kadının sorularını yanıtlamaya çalışırken, yaşlı kadın da, beyaz kadın siyahların yaptığını sandığı biçimde, gülümseyerek ve el kol hareketleriyle saygılarını sunmaya v.s. çalışırken kendini olduğundan farklı gösterdiği için pek elde edemediği bir şansa sahip oldu: onu doya doya, çözümleyerek ve iyice inceleme şansına. July annesine defalarca, beyaz kadının, evindeyken çok değişik olduğunu anlatmıştı. July'ın ev dediği yer, insanın aptesini yapacağı beyaz seramikten bir odası olan yerdi, July'ın bile avluda böyle bir odası vardı. Yaşlı kadın beyazların emrinde hiç çalışmamıştı, yalnızca çiftliklerdeki yabani ot yolan ekiplerle çalışmıştı, o tarlalarda da ona nereye gidip ihtiyacını görmesi gerektiğini kimse söylememişti. Bunu beyazların söylemesini de istemezdi zaten!

Otlar tam istenilen boydaydı, hava da ne çok nemli ne de çok sıcak ve kuruydu, damlara serilecek sazları kesmeye çok uygundu, süpürgelerinde ve damlarda kullandığı malzemenin en iyi nerelerde bulunduğunu bilen yaşlı kadın, ırmağın yukarısında haftalardır gözüne kestirdiği geniş bir alana doğru yönelmişti. Oğlu o beyazları getirmeden önce peylemişti orasını. Üst dudağını lastik gibi büzerek dişsiz damaklarının üstüne geçirip sırıttı, beyaz kadının göğsünü dürtmek istercesine işa-

20 Ev için
21 Her neyse o. (ç.n.)

retparmağının birini ona doğru uzattı: *Sen, evet sen.*

Ama beyaz kadın, otların onun elinden aldığı evin damını sazla kaplamak için olduğunu anlamadı. Martha kayınvalidesine kendi dillerinde sitem etti; yine de doğruydu yaşlı kadının düşündükleri, hem nasıl olsa beyaz kadın anlamıyordu, canı ne isterse onu söylerdi. Zavallıcık, *nhwanyana* (July'ın annesi, geçmiş zamanların fetihlerinden kalan bu *hanımefendi* sözcüğünü her beyaz kadın yüzüyle bağdaştırıyordu), beyaz kadın, şaka ne anlama gelirse gelsin onu benimsediğini göstermek için sırıtıyordu... *Paraları var, başları dertteyse bırak akrabalarının, başka beyazların yanına gitsinler*; küçük grup çalıların arasında ilerlerken, yaşlı kadın bu sözleri söyleyip duruyordu. Gelini dinlemese de, dinlemek istemese de, bu sözleri nakarat gibi yineledi.

"Oraya gittiler. O da onları karşıladı."

July'ın beyazları reisin ziyaretine götürmesinin üstünden birkaç gün geçtikten sonra, karısı neler düşündüğünü ona açıkladı. Onunla dolaysız konuşabilecek biçimde yanında olmasına alışık değildi; gönderdiği mektupların yanıtlanmasını beklemişti hep, uzun uzun beklerken de neler istediğini ve bunları July'a mektuplarında nasıl anlatmaya çalıştığını değişik biçimlerde kendi kendine yinelerdi. Bir keresinde ona telgraf çekmişti. Erkek kardeşinin başı derde girmişti; dövüşmüştü, bir de kulübe yanmıştı. Ama postane görevi de gören, beyazlara ait çiftlik dükkânının yolunu bilen adam, merak etme demişti, telgrafa ne yazılacağını bilirim ben ve ANNEN ÇOK HASTA EVE GEL diye yazmıştı.

Şimdiyse kocası kendisinin kulübesindeydi, ona yemek veriyordu, bir şey söylediği zaman kendisine bakıyordu. "Reis onlara kendi köyünde bir yer verebilir öyleyse."

July'ın yanıtı hemen gelmeyince Martha sabırsızlandı. "Belki de verecektir."

Mantıklı sözleriyle onu kıstıracağını düşünüyordu kadın; tavuk mu kovaladığını sanıyordu yoksa? "Reis neden böyle bir şey yapsın? Kim söyledi bunu?"

"Hiç kimse söylemedi." Biraz durup: "Sen onları oraya götürdün."

"Öyleyse reisin onlara bir ev vereceğini düşünen sensin."

"Sen ondan böyle bir şey istedin mi?"

July bir avuç lapa alıp parmaklarının arasında bastırarak top top yaptı, ağzını doldurdu; yemek bulaşığı elini nazikçe kaldırıp bir dakika sonra, evet bir dakika sonra bir şey söyleyeceğini işaret etti.

Martha bekleyebilirdi; belki de July Martha'nın sorabileceği bütün sorulara yanıt bulmaya çalışıyordu; Martha'nın bilemeyeceği kadar çok şey öğrenmişti o.

"Reisten bunu isteyen sensin. Öyle değil mi? Ben değil. Dama serilecek otları onların evlerinin önüne koyarken gördüm seni, tamam, tamam biliyorum, *Mhani*'nin evi. Ama niye yaptın bunu?" Sözlerine ekleyeceği şeyin itirazının gerçek nedeni olmadığını ikisi de biliyorlardı. "Çocukları o otlarla oynuyorlar. Hepsi kırılıp ziyan olacak. Çalışman boşa gidecek."

"Zamanın geldiğini *annen* söyledi. Otlar kıvamındaydı. Öteki kadınlar en iyi otları kapmadan o kesmek istedi. Annene canının istediği şeyi yapmaması gerektiğini söyleyemem ben. Ben onun kızıyım, ona yardım etmeliyim. Belki sen de bazı şeyleri unuttun."

"Ne demek istiyorsun?"

Hırsını geçiştirmek için yine yana yatırdı Martha başını, ama korkmuyordu, yaltaklanmaya, kocasını kandırmaya çalışıyordu. "Onca zaman onların her şeyini öğrenmek zorunda kaldın. Gittiğin zaman."

"On beş yıldan fazla. Evet... İlk kez 1965'te gittim. Ama o zaman onların yanında çalışmadım. Otelde çalıştım, mutfakta bu-

laşıkçılık yaptım. O zaman belgelerim yoktu. Mutfakta çalışanların hiçbirinin belgesi yoktu, otelin sahibi depoda uyumamıza izin veriyor, ama kimse hırsızlık yapıp yiyecek çalmasın diye kapıyı üstümüze kilitliyordu." July'ın anlattığı eski bir öyküydü; Martha başını sallayarak her noktasını doğruluyordu. "Sonradan yanan yer orasıydı, kışın gaz sobaları tutuşmuş, dışarı çıkamamışlar. Tanrı beni korudu."

Beyaz adamların kentinde yanarak ölmemişti July, o işten kazandığı parayı getirip Martha'nın babasına ödemişti (daha önce de sığırların parasını ödemişti). O zaman ilk çocuğunu doğurmuştu Martha ve July'la evlenmişlerdi. Martha'nın öyküsü buydu işte; July evine iki yılda bir geliyor ve her seferinde, o gittikten sonra Martha bir çocuk daha doğuruyordu. Gelecek yıl, yine çocuk doğurma dönemi olacaktı, ama şimdi beyaz insanlarını alıp getirmişti. İki yıl geçmeden karısının yanına dönmüştü July ve işte daha bu aydan kanaması kesilmişti Martha'nın.

July, Martha'ya acıyla, acıyarak baktı, böyle yaparak başka bir şeyi ya da kişiyi görmenin önüne geçebilecekti sanki. Kontrol etmeye vakit bulamadığı bir heyecanın telaşıyla konuştu. "Çatışmalar bittiği zaman seni yanımda götüreceğim. Seni oraya götüreceğim ve sana göstereceğim, orada benimle birlikte kalacaksın. Çocuklar da."

Martha çenesini öne uzattı, dudaklarının kenarları yukarı kıvrıldı, gözlerini iyice yana kaydırdı, kendini başka insanların gözüyle keşfediyor gibiydi. "Ben mi orada! Ben oralarda ne yaparım ki." Soluk soluğa kalmıştı, gırtlağından küçümser gibi, incecik sesler çıkarıyordu. "Beni onların avlusunda düşünebiliyor musun! Yolumu nasıl bulurum, nereye gideceğimi bana kim öğretir?" Güldü, utanarak ürperdi. Yemeği kaldırmak istedi, ama July daha bitirmediğini göstermek için elini uzattı; aslında yemiyordu, Martha'nın bilmesi olanaksız olan bir şey daha canlanmıştı gözlerinin önünde; kentin kuzeyindeki bozkırlar-

dan gelip sokaklarda arkalarına bakıp kıkır kıkır gülerek dolaşan, kille karıştırıp uzun bir vazo gibi biçimlendirdikleri saçlarını çizgili bezlerle örten, pirinç telden halhal takılı ayaklarına eski, keten spor ayakkabıları giyen şu *Ndebele*[22] kadınları.

Güldü Martha, yüzünün kasları gevşedi, utangaçlığı yavaşça silindi. Sırtındaki torbada oturan bebek gevşetilince, annesinin burnunu, dudaklarını, küçük siyah kulaklarını, bir kabile doktorunun verdiği ve onu her zaman kötülüklere karşı koruyacak olan üstü kir bağlamış, gergin mavi boncuk dizisini çekiştirmeye başladı. "Çatışma bitince belki burada kalırsın. Artık işinin olmadığını söylemiştin. Eğer daha fazla toprağımız olursa daha çok mısır yetiştirebiliriz... Toprağı işlemek için bir de traktör. Daniel bütün bunlara sahip olacağımızı söylüyor. Hükümete vergi ödememiz gerekmeyecekmiş. Daniel öyle diyor. Sürücü belgesi almak için beyazlara para ödemen gerekmeyecekmiş, burada bir dükkân açarsın, sabun, kibrit, şeker satarsın - bu işin nasıl yapıldığını bilirsin, kentteki dükkânları gördün. Sen de Hintli kadar bilirsin nasıl mal alındığını, aldıklarını kentten buraya getirmeyi. Şimdi araba da kullanıyorsun. Kendi namına. Bizim halkımızdan adamların beyaz adamlara ait büyük kamyonları kullandığını görüyorum. Ama sen kendi adına kullanırsın."

July'ın beyaz insanlarını getiren aracın adı hiç geçmemişti aralarında. July araba kullanmayı öğrenirken, Martha onun gösterdiği bu cesaretten ne söz etmiş ne de onu övmüştü. July da bir şey dememişti; beyaz insanlarına odun götürmesi, annesinin evini, pembe cam fincanlarıyla tabaklarını vermesi gibi, onlara bu biçimde de hizmet ettiğini karısının görmüş olduğunu varsayması çok doğaldı.

Aralarındaki sessizlikte bir tür suç ortaklığı yeşeriyordu. July sessizliği böldü. "Çatışmadan sonra... kentin nasıl olduğunu bir görebilseydin. Ben oradaydım. Öylece ölüveriyorsun." Başka-

22 Güney Zimbabwe'de yaşayan bir grup halk.

sında denenmesi gereken düşünceler vardı kafasında. "Paramı bıraktım. Zaten alamazdım. Her şey kapatılmıştı. Bitmişti."

Beyaz adamının Buenos Aires'deki mimarlar kongresinden döndükten sonra kendisine vermiş olduğu AEROLİNE-AS ARGENTİNAS'ın askılı çantasının içinde, kendisine Noel'de armağan ettikleri taklit dana derisi cüzdanı saklıyordu. Yıllar boyu kalça ya da göğüs cebinde taşıdığından bedeninin biçimini almış, içindeki paraların kalınlığına inip yassılaşmış ve yumuşamıştı; işverenının her ay imzalamak zorunda olduğu kimlik belgesi, posta hesabı tasarruf cüzdanı, beş yıl önce onuncu hizmet yılı onuruna verdikleri yüz randın ilk taksit olarak yatırıldığı yapı tasarrufu cüzdanı. Posta hesabı tasarruf cüzdanındaki rakamlar yükselip düşüyordu, üç basamaktan bazen tek basamağa. Çok çok şanslı olduğu zaman Fah-Fee'den kazandığı paradan beş rand yatırıyordu, ailesinde bir kriz olduğu zaman eve para gönderiyordu, krize müdahale etme olanağı yoktu - o kadar uzaklıktan gücü ancak para göndermeye yetiyordu. Eve her izinli gidişinde iki yıllık çalışmasının karşılığı olan birikimini çekerdi, tüm anaparasıydı bu, yaşamını geçirdiği kent için tüm değeri buydu, batakla, işsizlikle, apansız bir felaketle, yaşlılık ve yoksullukla arasında olan tek şeydi bu para. Birleşik Yapı Derneği hesabındaki yüz randına hiç dokunmamıştı, o para her yıl bir-iki rand artarak kendi kendine çoğalmıştı; ona faizin ne olduğunu açıkladılar, çalışmak gerekmeden paranın nasıl kazanıldığını, beyazların kendileri için icat ettikleri sistemi. Ona verdikleri parayı ne görmüş ne de ona dokunmuştu, ama vardı o para. Onların yanına yeni geldiğinde, parasını bir sigara tabakasının içinde şiltesinin altına saklamak gibi bir köylü cahilliği içindeydi, onu bundan kurtardılar.

"Ne kadar?" Martha onun aylık ücretinin ne kadar olduğunu biliyor, ama kimseye söylemiyordu, çünkü insanlar hep ödünç para isterlerdi. Ama Martha, July'ın eline geçen ve ba-

zen kendisine ve annesine yolladığı tuhaf paraların kaynağının ne olduğunu anlamıyordu - para yollamadığı zamanlar da olurdu, yeni giysileri içinde demiryolu otobüsüyle eve geldiğinde anlardı bunu Martha; iki yıl önceki son gelişinde blucin ve ona uygun fermuarlı bir ceket giymişti. July'ın başka nereden para kazandığını ya da bu paranın nasıl kazanıldığını ve July'ın o parayı kime harcadığını bilmiyordu Martha. Kumar, July'ın evinin olduğu yerde oynanan bir şey değildi. Paranın beyaz evlerden aktığı bir arka avlu, arka geçit oyunuydu.

July'a, bu cüzdanlarda kayıtlı olan parasının güvenlikte olduğunu söylemişlerdi. Ama artık kaçtıklarına göre o cüzdanlar kâğıt parçalarından başka bir şey değildiler. Tıpkı kendisinin ve kansının ve annesinin ve buradaki bütün insanların, günlük gereksinmelerden geriye pek az şey kaldığı için kulübelerin derinliklerinde sakladıkları öteki şeyler gibi: Birisinin maden ocaklarından dönerken getirdiği güvenlik madalyası, Victor'un banyoda mahvettiği Mickey Mouse saati, parasını altı yüz kilometre uzakta ödemiş oldukları bisikletin faturası.

July, paranın karşılığını Martha için kabaca hesapladı. "Yüz sterlinden fazla." Buradaki insanlar rand ve sent cinsinden para hesabı yapmaya hiç geçmemişlerdi, Hintlinin dükkânında, parası yetenlerin, sazların en üst tabakasını sağlama almak için damların tepesine sıkıştırılan çamur koni yerine kullandıkları çinko süslerin ve Primus sobaların fiyatları da hâlâ eski İngiliz para birimi üzerinden gösteriliyordu.

July kimliğinin de işinin bittiğini düşünüyordu. Ondan kurtulmuştu, sarı *bakkie*'yi kullanırken ceplerinde hiçbir şey yoktu. Ama onu gerçekten yok etmemişti. Akıl danışabileceği birine -kim olduğunu henüz bilmese de- ihtiyacı vardı: Kimliğini yaksa mıydı, yoksa ırmağa atıp şişmesini ve üstündeki imzaların silinmesini mi seyretseydi.

18

Başında kırmızı bir kutu taşıyan kısa pantolonlu bir adam vadiden geçerek geliyordu. Kadın onu yol boyunca seyretti; kocası radyoyu kurcalarken kulübenin içinde kalmaya dayanamamıştı. Irmakta yüzmeye gitmelerini yasaklayınca çocuklar inatla önüne dikilmiş, taraz taraz saçlarının arasından gözlerini kısarak güneşe bakmışlardı, sudan bulaşan ve burada hiç kimsenin adını bilmediği hastalıklara karşı bağışıklık kazanmış yerli çocuklarla birlikte kahverengi suyun içinde kayadan kayaya kurbağalar gibi atlarlarken, çığlıklarını duyuyordu. Belki o üç çocuk da bağışıklık kazanmışlardı. Maureen'in uyulmasını istediği kuralları hiçe sayarak kendi becerileriyle hayatta kalmayı başarmışlardı. Victor okumayı unutuyordu ve Süperman ile Asteriks'i de hiç özlemiyordu; Maureen kulübenin önünde oturmuştu, o da *I Promessi Sposi*'yi anlamıyordu. İtalyanca'dan çevrilmişti, ama Maureen şimdi o sayfalardan hiçbir anlam çıkaramıyordu. Yalnızca 1628 yılında Milano'da ekmek için yaşanan ayaklanmaların öyküsü, Maureen'in içinde, ister istemez bir ekmek kokusu uyandırdı, ama bu bile, süpermarketten her zaman alıp evde bulundurdukları, naylon torbalara koyup derin dondurucunun dibinde sakladıkları ekmeğe karşı (burada ekmek yoktu, mısır unu lapası ekmekti) bir özlem değildi - Maureen'in olağan özduyusuyla şimdiki koşulları arasında kurduğu gerçek bir bağlantı da değildi, yalnızca Lydia'nın haftada bir kez pişirdiği ekmeğin ifadesiydi. Maden ocağında, evli çiftlerin lojmanlarının mutfağında, bütün koridor boyunca, kapı açıldığında ev-

leri o hafif mayalı koku sarardı. Pişen, Lydia'nın tuğla biçimindeki yoğun, esmer ekmeğiydi. Oldukça lezzetsizdi; evden soluduğu her şeyi içine çekerdi.

Hayatının hiçbir bölümüne sahip değildi Maureen. Bir kısmı ya da öteki ortaya çıkarılabiliyordu, ama rastlantıyla. Geçmiş yok olmuştu, kulübedeki o ilk sabahtan beri süregelen şimdiki zamanın içinde yerini tanıyabileceği ve oradan da hayatını devam ettirebileceği belirli bir noktaya yeniden varamayacağını anlamıştı. Oturduğu banliyö, maden ocağından ne önce ne de sonra geliyordu. Evli Çiftler Lojmanı, Batı Bölgeleri, 20 numarayla bir mimarın tasarımını yaptığı yatak odası aynı molozların altındaydı. Yerden kaldırılan bir tuğla Lydia'nın pişirdiği ekmek olabilirdi.

Adamın kafasının üstündeki kırmızı kutu önce ırmak kıyısındaki yaban inciri ağaçlarının çarpıcı siyahımsı yeşili altında göründü. Bir parça kırmızılık gözünü aldı Maureen'in; bir insanın hangi yönden çıkıp geldiği hiç anlaşılmazdı, öylesine homojen bir yapısı vardı uzaktaki çalılık alanın; Maureen bütün gün orayı gözlese de hiçbir şey görmüyordu, içine aldığı şeyi yutuyor, gizliyordu o çalılık. İnsanlar ırmağın karşı kıyısından gelirken, bitkiler ve ırmağı geçerken harekete geçirdikleri sulardan yansıyan parıltılar yüzünden ilk başta kesik kesik görünürlerdi, sonra, karşıya geçince başlarında taşıdıkları bohçalarını ve giysilerini düzeltirlerdi. Ama bu defa görünen parlak kırmızı renkte, sandığa benzer bir şey ya da kutuydu. Şimdi ırmağın bu yanındaki iri otların arasından kırmızısı kıymık gibi bir görünüp bir kayboluyordu. Siyah baldırları bükülen adam sendeleyerek yokuş yukarı Maureen'e doğru geliyordu, ama onu görmüyordu, aralarında çalılar ve oraya atılmış büyük bir saz yığını vardı, Maureen kendisi orada değilmiş gibi bir duyguya kapıldı. Adamın ayağındaki pantolon şort değildi, ama aşınmış ve dizlerinden yırtılmıştı. Kırmızı kutu oldukça

ağırdı, halka halka sarkan teller adamı rahatsız ediyordu. Kulübelere doğru bir kez seslendi. Kim olduğunu bildirdikten sonra ağır ağır yürümesini sürdürdü. Gözlerini ona dikmişti Maureen, önünde yokuşlaşan zemine karşı kırmızı kutunun altında duruşunu düzelten adamın ensesindeki kasların nasıl şiştiğini, kutuyu düzeltmek için kaldırdığı ve kanı çekilen kolunun nasıl soğuk soğuk sızladığını içinde hissetti Maureen; onun harcadığı çabanın akıttığı ve günün sıcağında eriyen ter, Maureen'in kitabın sayfalarını tutan ellerinden akan ve sayfaları ıslatıp parmaklarının izini çıkartan terdi. Adam köye varınca Martha'nın direkler üstüne kurulu kümesiyle su deposunun arkasında görünmez oldu.

Öğleden sonra, kulaklarını sağır eden, bitkin düşüren ve silkeleyen bir bağırtı sardı ortalığı; çocuklar, Zulu müziği gumba-gumba çalınıyor, diye haber verdiler.

Victor, Gina ve Royce bunun köylülerin dilindeki adını biliyorlar, ama kendi dillerinde ne dendiğini bilmiyorlardı. O kırmızı kutu, o bölgedeki gezici eğlenceydi; adamın biri maden ocağından dönerken pille çalışan bir amplifikatör getirmişti, anlaşıldığına göre, ne zaman eğlence gerektirecek bir durum olsa, şu ya da bu köye gidip bir pikaba bağladığı aleti kurup çalıştırıyordu. Şimdi hangi nedenle kutlama yapılacağı belli değildi. Smales'lerin çocukları, *gumba-gumba*'yı izlesinler diye anne ve babalarını da oraya sürüklediler; çocuklar bunun kendilerinin bilmediği bir şey olduğuna inanmakta güçlük çekiyorlardı. "Onun nasıl bir şey olduğunu nereden bilebilirsiniz ki?" Gina'ya kalırsa, bu köyde daha önce görülmeyen bir şey herkes için yeniydi.

Boşanmış çiftlerin hâlâ bir aileymiş görüntüsü vermek için belirli günlerde buluşmaları gibi, çocuklar o aleti görsünler diye anneleriyle babalarını bir araya getirdiler. July'la biraz konuştu büyükler, o da bir babaydı, en küçüğün bir büyüğü olan çocuğunu sırtına bindirmişti. July kırsal kesim insanlarının eğ-

lencelerine, kentli insanların iyi niyetli anlayışıyla bakıyordu. Bam, düğün mü var, diye sordu, yoksa bir toplantı mı? Ama July, aynı zamanda bir tür kilise ya da toplantı yeri olan kulübenin -sık sık ilahi söyleyen kadınların sesleri duyulurdu oradan- kamış direklerinden birine tellerini ve hoparlörünü takmasına yardımcı olmaları için birkaç gence talimat veren adamın çevresinde hiç acele etmeden, dağınık bir biçimde dolaşan grubun dışında değildi. "Düğün değil." Toplantı düşüncesine ise gülüp geçti. "Bazen parti veririz. Birisinin şeyi var diye. Bilmiyorum. Ne olduğunu bilmiyorum." Köyünün insanlarının yaptığı gibi o da damdaki adama seslenmeye, onu kızdırıp kışkırtmaya başladı, ilk söylediğini karışık ve hızlı söyledi, son sözcüğün hecelerini ise birbirlerinden oldukça ayırarak ve uzatarak söyledi, sözcüğün kendisini de yineledi. *Mi ta twa ku nandziha ngopfu, swi famba a moyeni. Ncino wa maguva lawa, hey-i... hey-i!*

Kulübelerinden çıkıp, adamla July'ın çevresinde biriken adamlar kahkahayla gülüyor, laf atıyorlardı. Gumba-gumba'nın kendisi bir kutlama vesilesi olmuştu; ödemli adam (son zamanlarda bacaklarına kirli havlular sarmıştı), bazen bir dilenciye benzeyen adam, bugün, -pilli kırmızı kutudan ve eğri büğrü borazandan kâhinin haykıran, öğüren sesi yükseldiği için- esrimiş, yaşlı bir tanrı gibi taburesinde oturmuştu; o olmadan karnavalın kaynağının unutulduğu ve törenin bir parçası olan bu garip varlık ölüm korkusu çekiyordu. Amplifikatörden, kesintili bir müzik sesi duyuldu. İçince de kusunca da rengi değişmeyen sulu birayı elden ele dolaştırmaya başlamışlardı bile. Yoksulluklarının içinde eğlencenin de yeri vardı. Sanki yoksulluğun kendisi, içindeki yoksunluğa hiçbir şeyin erişemeyeceği bir ülkeymiş gibi bu eğlence, bir savaşın ortasında bulunduklarını göz ardı ediyordu.

July'ın beyaz insanları oradan ayrıldılar. Baba, ne o şeyi içmek zorunda kalmak istiyordu, ne de oradakileri gücendirmek. Anne

ise, çocuklar için, -özellikle- sırtlarında bebekleriyle sarhoş olup sonra da sendeleyen bacakları nereye kadar götürürse oraya gidip işeyen bazı kadınlardan (July'ın karısı asla böyle değildi, *asla*) daha hoş manzaralar olduğunu düşünüyordu.

Beyaz aile kulübeye döndüğünde silah yerinde yoktu.

19

Eğer Victor onlarla birlikte *gumba gumba*'nın kurulmasını izlememiş olsaydı, bunu yapanın o olduğunu düşüneceklerdi. Büyük bir olasılıkla babasının silahını eline almasına izin verildiğini söyleyip böbürlenecekti; nasıl becerdiyse tırmanıp silahı çatıdaki yerinden almış olacaktı.

Fişek kutuları da gitmişti.

Tıpkı evlerindeyken araba anahtarları kaybolduğu zaman hissettiğini hissediyordu Bam. Ama elleri titriyordu, gerçekten titriyordu; biri ağlarken çoğu kez görmezlikten gelirdi Maureen, bu kez de aynı öyle davrandı. Kulübede arayacak o kadar az yer vardı ki, eğer silah yerinde değilse, Bam da almamışsa nerede olabilirdi? Kim almış olabilirdi?

Ansızın silahı kendisinin almış olmasından kuşkuya düştü Bam. Reisin yanından döndükten sonra almıştı belki de. Karısıyla birlikte yolculuk yaparlarken, Bam pasaportunun gerçekten yolculuk cüzdanında olup olmadığını kontrol etmesini isterdi hep. Maureen bu kontrolü abartılı bir titizlikle yapar, pasaportunu kendi usulünce başparmağıyla işaret parmağı arasında tutarak kaldırıp ona gösterir, sonra başından beri orada olduğuna emin olarak aldığı yere koyardı.

Maureen yatak örtüsü olarak kullandıkları örtülerin altına

baktı, bavuldaki birkaç parça buruşmuş giysiyi de çıkardı.

Bam ise, yaşlı bir adamın balık karşılığında verdiği topuzlu değneği alarak dışarıdaki saz yığınlarını karıştırdı, demetleri birer birer kaldırıp kenara fırlattı. Victor'la Royce, gereğinden fazla konuşarak ortalığı darmadağın ettiler. "Ya biri onu gömdüyse? Haydi kazalım, Vic. Kazalım mı?" Yaptıkları şeye engel olununca, başka bir şey yapmaya seğirtiyorlardı. Ne aramaları gerektiğini unutmuşlardı; külleri devirip bakma işi, o gri tozu birbirlerine savurma yarışına dönmüştü. Gina, eski bir sabahlığın kuşağını ip olarak kullanan Nyiko'yla ip atlamak için koşup gitmişti.

"Silahla oynamadığına emin misin? *Hiç mi?*'

"Hayır baba, yahu! Doğru söylüyorum." Pekalâ da yapmış olabileceğini bildiği bir şeyden dolayı kendisinden kuşku duyulduğu için incinmişti Victor.

Küçük oğlansa, tamamıyla suçsuz olarak, her şeye kefil oluyordu: "Biz hiç ellemedik. Yemin ederim."

"Çünkü onun orada olduğunu başka kimse bilmiyordu." Babaları gözlerini onlardan ayırmadı. Koşmuş gibi soluk soluğaydı; ağlamak üzere olan çocukların soluk soluğa kalması gibi.

Çocuklar, büyüklerin vereceği kararı bekliyorlardı. Silahın orada olduğunu herkesin bildiğini, yerleri eşeleyen her tavuğun, gözlerini kulübenin içinde -şimdi beyaz insanların kaldığı *mhani* Tsatsawani'nin kulübesinin içinde- dolaştıran her çocuğun bildiğini babalarına söyleme riskine girmeyi ikisi de göze alamıyordu. "Gina biliyor." Royce bir sürü laf geveledi, ama babası ne demek istediğini anlamadı. Kardeşinin yanıbaşında duran Victor, hiç belli etmeden eliyle onun cılız bacağını yakalayıp birkaç saniye etini iyice bastırarak çimdikledi, kardeşini mecbur ettiği bağlılık kuralı, başı gerçekten dertte olduğu zaman kız kardeşini bile kapsıyordu.

"Polise haber verebilirsin, baba."

Bam arkasına, sağına-soluna baktı, sonra yatağın üstüne oturdu. Uzun bir süre başını sallayıp durdu.

Maureen onun çocuğu yanıtlamayacağını anladı; ama Bam yine eskiye dönmüştü; geride bıraktıkları hayatlarında, vahşiliği ve eşkıyalığı yüzünden her ikisinin de nefret etmiş olduğu polisi çağırmak için telefonu eline alamadığı takdirde, başka ne yapabileceğini bilemiyordu.

Bam güçlükle ayağa kalktı. Bedeninde salgılanıp kabaran adrenalinden güç alarak geniş adımlarla ilerledi, kapı girişine gelince iri başını eğdi. Ama hemen yeniden onlara doğru döndü. Her zaman yaptığı gibi gelip yatağın üstüne sırtüstü uzandı; sonra ansızın yüzüstü döndü, Bam baba olarak oğullarının önünde şimdiye dek hiç böyle bir şey yapmamıştı.

Çocuklar annelerine baktılar, ama onun yüzü ifadesizdi. Bedeni bile öyleydi, eski püskü bir oyuncak hayvanın kumaşı gibi yıpranmış blucininin ve dayanınca insana yumuşacık gelen küçük yassı göğüslerini sıkı sıkı örten tişörtün içinde o kadar tanıdık gelen bedeni; çocuklar bir köpeğin ya da kedinin onları ne zaman geri püskürteceğini nasıl öğrendilerse, annelerine dokunmanın onlara yasak olduğunu da öylece biliyorlardı.

Artık hiçbir şeyi kalmamış olan bu adama baktı Maureen. Çocukların şimdi gözlerinin önündeki manzara, çömelmiş bir kadının geniş kalçalarının görüntüsünden çok daha kötüydü.

Gökteki ay, öğle sonrasının mavisi üstüne yapıştırılmış, tülden bir daire gibiydi. Maureen Smales -her ay July'ın kimlik belgesine imza atan o isim, o yetkili kişi, onu aramak için gumba—gumba toplantısına döndü. Mwawate'yi aramak için. Orada yoktu; oradakiler Maureen'e alışıktılar; anlaşılmaz biçimde enerjik olan, kavgacı ve keyifli görünen, üzgünlüğünde güceniklik okunan sarhoşların çevresini alan çocukları ve köpekleri ne kadar fark ederlerse, onu da o kadar fark ediyorlardı.

Maureen July'ın kulübesine gitti, onun özel evine değil, kadınlarının evine. Martha bir kutunun üstüne koyduğu leğende bebeği yıkıyordu. Çocuk, kendisini suyla sabundan kurtarmak için gelen kişiye -kim olduğu önemli değildi- öfke gözyaşlarıyla parlayan gözlerini çevirdi. Bu siyah kadınlar çocuklarının huysuzlukları karşısında çok sakin kalıyorlardı; Martha bebeğin çığlıklarını duymuyor gibiydi; bir an düşündü, bir köle gibi, tarlalarda birlikte dolaşıp çalışmamışlar gibi, başını beyaz kadının ayaklarından yukarı kaldırmayarak July'ın nerede olduğunu bilmediğini işaret etti. Oralarda bir yerdeydi. July'ın annesi eteklerinin altına gömülmüş, ocağın küllerinin yanında oturuyordu. Bir iş yapmadığı zaman çok yaşlı ve durgun görünüyordu; elindeki dal parçasıyla öne eğilmiş, sönmesine izin vermediği kendi yaşamıymış gibi, o griliğe hafifçe üfleyip canlandırıyordu.

Öyle bir an geldi ki, Maureen neredeyse Martha'nın yanına diz çöküp bebeğin saçı yıkanırken başını tutarak yardımcı olacaktı.

Ama Martha ondan yardım istemedi; July kentte çalışırken bu beyaz kadın ne derse onu yapmak zorundaydı; şimdi burada, kendi evindeyken bile kadın onun nerede olduğunu bilmeye hakkı olduğunu iddia ediyordu.

Maureen July'ı neden aradığını Martha'ya söyleyemedi; sorun dil değildi, daha önce birbirleriyle anlaşmışlardı. Kendisinin ne olduğu konusunda kendisinin ne hissettiğini, kendisine neler olduğunu Martha'ya anlatamazdı. Martha'yı bir bebeğin başının üstünden burnuna enfiye çeken taştan bir Meryem Ana gibi canlandırdı gözünde, kucağında eli makineli tüfekli oğluyla oturan bir *pietâ*[23] olarak. Martha damarlı beyaz bacaklarına gülmüştü. Bir zamanlar (uzaklardan gelen Maureen Smales'in arzusuydu bu) bir başlangıca benzemişti bu. Bir şeyler do-

23 Kucağında ölü İsa'yı tutan Meryem Ana figürü.

ğabilirdi bundan. Fazla değil ama.

Kadınların ve ocaklarının yanından ayrılarak köyün aşağı kısmındaki otlara doğru yürüdü, yürüme alışkanlığı, evlerindeyken boş vakitlerinde aklından birçok şey geçirmesine dayanıyordu: Sağlığınız, haksızlık yapıldığı duygunuz, çoktan tükenmiş bir hayatı yaşadığınızı fark etmeniz: bunlar, üzerinde fazla durulmadan akla gelen, yarım saate sığan düşüncelerdi, günlük yaşamınızda aksine davranmanızı da engellemiyorlardı. Smales çifti kentin banliyösünde, jacarandaların altındaki blokların çevresinde koşarken, nasıl bir şeyden kaçtıklarını bilmiyorlardı. Maureen, *gumba-gumba* adamının geldiği yolda, ters yönde, sanki parmağıyla harita üstünde yol izler gibi, gidiyordu. Dizlerine değen otlar hışırdıyor, o geçerken tırpanla biçilmiş gibi iki yana ayrılıyorlardı. Saplara konmuş turuncu benekli siyah böcekler beslendikleri o yerden, Maureen'in çıplak baldırlarına ve giysilerine geçiyorlardı. Blucininin yukarı kıvrılmış paçalarına dikenli tohumlar takılıyordu. Bitkiler ona sürtünüyor, dokunuyorlardı; bütün bir mevsim yapışıp beslenebilecekleri bir hayvanın ya da insanın geçmesini bekleyen ufacık keneler vardı. Bu, uzaklıkları yok eden kıpırtısız çalılık arazinin doğasının gerçek yüzüydü.

Maureen, July'ı ırmağın kıyısında bulacağını sanmıyordu, ama kırmızı kutunun izlediği görünmez yol onu oraya götürüyordu. Özel işler dışında ırmağa pek sık gitmemişti Maureen, gittiği zaman da çocukların yüzdüğü sığ yere yaklaşmamıştı. Burada bile, hiç kimse yokken, insanların uğradığını gösteren pek az şey vardı. O yerleşim yerinde yaşayan insanların çöp diye atabilecekleri gereksiz şeyleri yoktu; sığ yerler, insanların ayaklarının çamurda açtığı çukurlara doğru kayıyor ve sığır toynaklarının yoğurmasıyla bunları birbirine katıyordu. Küçük muslin kumaş parçalarına benzeyen kelebekler dışkılara konuyorlardı. Her iki rengin de aynı dalın üstünde göründüğü tüy

gibi yumuşak pembe ve leylak rengi ponponlardan sarı püsküller sallanan dikenli ağacın adını söyleyebilirdi Maureen: *Dichrostachys cinerea, sekelbos.* Açık havada kamp kurdukları zaman buraya benzeyen yerlere gittiklerinde, Smales'lerin el değmemiş bölgelerle uyum sağlamaları, Roberts'in kuşlar kitabıyla yerli ağaçlar ve bodur ağaçlar konularındaki standart kitaplar sayesinde oluyordu. Tatil bitince eşyanızı toplayıp kente dönüveriyordunuz.

Ortalıkta kimsenin ilgilenmediği ağaçların ve durmaksızın akan suyun dinginliği vardı. Kocaman, soluk ağaç gövdeleri bir avuç toplu iğneye benzeyen yaban incirleriyle kaplıydı. Yere düşen meyveler toprağı asitlemişti; dev gibi ağaçların arasında açık kahverengi bir sinekçil hızla uçuyor, havadan oluşmuş kocaman bir ağacın görünmeyen dallarının üstüne konup asılı kalıyordu. Bir kez daha, tıpkı kırmızı kutulu adam görüş açısına girdiğinde olduğu gibi, kendisinin orada olmadığı duygusuna kapıldı Maureen. Yavaşça alıp verdiği soluklar, o yoğun huzur içinde, kendi karşı varlığının ufacık bir dalgasını bile yaratamadı. Hiçbir tanığa gerek duymayan bu koşullarda yenilip yutulması, ortadan yok olması için nabzının durması yeterliydi. Onun sınıflandırılmış olarak kayda geçtiği tek yer, Maden Ocağı'nın eğlence salonunda alkışları karşılamak üzere ayak parmaklarının ucunda yükselen Maureen Hetherington kimliğiydi.

Maureen geri çekildi, bastığı her dal ağırlığıyla yaylanan bir tuzaktı. July'a ulaşmak için eski yola saptı, Daniel'le onun, aracı köyden çıkarırken izledikleri patikaya yöneldi. Kulüpleri, sığınakları, buluşma yerleri... Maureen'le Bam, garajı July'ın arkadaşlarıyla birlikte oturabilecekleri bir yer haline getirip oraya eski bir kanepe yerleştirmeyi düşünmüşlerdi, ama her ikisi de biliyorlardı ki, o mahallede böyle bir ayrıcalığa sahip tek hizmetkâr July olacağı için, arka avluya çok fazla arkadaşı gelip gidecek, çok gürültü olacaktı.

Maureen onu orada, aracın sol tarafında, evde yaptıkları taburelerden birinin üstünde oturur buldu, herhalde arabanın gölgesinden yararlanmak istemişti; böyle bir şeye gerek kalmayacak kadar alçalmıştı güneş. July arabayı ne temizliyor, ne de onarıyordu; toplantıya katılır gibi yapmıştı ama gumba-gumba'yla bira onun kafasına yatan şeyler değillerdi. Eski, küçülmüş bir kurşun kalemle bir not defterine bir şeyler yazıyor, şans oyunlarının kaydını tutarken olduğu gibi, birtakım hesaplar yapıyordu. Elindeki not defteri, inşaat malzemesi firmalarının her Noel'de mimarlara gönderdikleri masa üstü tanıtım hediyeliklerinden biriydi. Üstüne kırmızı toprak bulaşmıştı, sayfalarının köşeleri de kullanmaktan kıvrılmıştı. July, Maureen'in defteri tanıdığını gördü. Bir an anılarını karşılıklı tazeleyecek gibi oldular.

"O silahı geri getirmen gerekiyor."

Sinirli sinirli yüzünü buruşturdu July, göğsü gerildi; bu da ne demek oluyordu?

"Silah yok. Damda saklıyorduk onu."

Maureen onun bu konuda bir şey bilmediğini anladı. Ama yine de şaşırmamıştı. Yanaklarını emer gibi içine çekti, kurşun kalemi arasına koyarak not defterini kapadı. "Ne zaman almışlar?"

"Ne zaman olduğunu bilmiyorum. Müzik için yerleştirecekleri o şeyi görmeye gidip geri döndüğümüzde yerinde değildi."

July onu suçladı: "Nasıl alabilirler ki onu?"

Maureen, onun dürüstlüğünü, ahlaklılığını, July'ın aralarında her zaman kurmaya çalıştığı o saçma sapan biçimciliği yüzüne çarptı: "Neden olmasın July? Neden olmasın? Biz kulübede yokken içeriye girip alman yeter. Çalabilirsin."

"Şimdi mi - şimdi mi?"

"Bam şimdi fark etti bunu. Ama bu öğleden sonra çalınmamış

olabilir. Herhangi bir zaman çalınmış olabilir."

"Onu en son ne zaman görmüş?"

"Kendi de bilmiyor. Ama reisin yanından döndüğümüzde yerindeydi. Ondan söz etmiştik. Ben onu görmüştüm."

"Emin misiniz, silah bu öğleden sonraya kadar yerinde miydi? Çünkü herkes müzik dinlemeye gitmişti. Herkesin orada olduğunu gördünüz, öyle değil mi? O sırada kimse gelmiş olamaz ki eve."

"Silahın o sırada evde olup olmadığını ben nasıl bileyim? Sana söyledim. Herkesin müzik dinlemekte olduğunu biliyorum."

"Gece vakti." July her ikisinin de bunu gözlerinde canlandırmaları için durakladı. "Gece vakti, hepiniz uyuyorsunuz. Hepiniz evdesiniz. Kim gelebilir."

"Victor değil." Herkes gibi July da bu olasılığın farkındaydı. "Victor'u aklından çıkar."

"Hayır, hayır, Victor iyi bir çocuk. Bazen yaramazlık yapıyor, ama çok iyi bir çocuk o. O alsa bile, arkadaşına gösterir, sonra yerine koyar, değil mi? Victor değil. Eh, bugün herkes güzel güzel müzik dinledi, herkes o silahın sizde olduğunu biliyor."

"Daniel nerede?"

Olması gereken yerde olmayan bir şey Maureen'i rahatsız etti. Her zaman aracın altından, harap kulübelerden çıkıp görünen, çoğunlukla sesini çıkarmadan yanlarında duran, ama şimdi henüz farkına varılmayan bir şey: July onu çağırsa mutlaka gençliğe özgü o dingin yürüyüşüyle ortaya çıkardı.

"*Daniel* yoktu." Maureen'in sesi ışıl ışıldı; aynı zamanda, başının üstüne, ortalığı karartan bir çuval geçirilmiş gibi bir tür korku ve şaşkınlık sarmıştı içini. "Daniel nerede?"

"Daniel artık gelmiyor." Elini kaldırdı July, bir an öylece tuttu, sonra gömleğinin yakasından içeri soktu. Batan güneşin ışıkları ayın tüllü yuvarlağının saydamlığını silmiş, parlatmıştı; ay hafifçe yansımaya başladı, ayarlanan bir ayna gibiydi. Aracın

gölgesi üzerlerine düştü, büyütülmüş ayrıntıları -tepesindeki parmaklıklı kafes ve yedek lastik- güneşin otlar ve çalılıklar üstündeki parlak, zayıf dantellerine uzandı. "Gideli bir-iki gün oldu."

"Ama sen onun nerede olduğunu biliyorsundur. Nereye gittiğini sana söyledi mi?"

Gençleri kastederek konuştu July. "Hiç kimseye sormazlar, hiç kimseye. Babalarına bile."

"Ama sana söylemiştir, seninle bu konuyu konuşmuştur, seninle konuşmuş olmalı. Siz ikiniz her zaman birliktesiniz. Sen onun babası gibiydin, öyle değil mi? Sana söz etmediğini söyleyemezsin bana." Suratına konduklarında ezdiği iki sivrisinek, yanağından akan terin içinde boğulup kalmışlardı.

"Daniel'in bana ne anlattığını siz bana anlatmayın. Ben bilirim o bana bir şey dedi mi, demedi mi. Beni ilgilendirmez, öyle değil mi?"

Gün boyu süren sıcakla ısınıp canlanan, toprağın üstünde bir adam boyunda asılı duran günün son ışığının kalın tabakası içinde rengi tuğla renginden kehribara, bordoya dönen toprak duvarın üstüne oturdu Maureen.

"Silahı geri almalısın."

O genişleyen burun delikleri Maureen'e yabancı değildi. Git, demek istiyordu July, tepeyi tırmanıp kulübeye dön; tıpkı karısına der gibi.

Terlediği zaman Maureen'den yayılan o soğuk kedi kokusunu duydu July. Kadından kurtulmanın tek yolu yürüyüp gitmek ve onu orada bırakmaktı, kendinin olan bu yeri, sarı *bakkie*'yi saklamak ve güvenlikte tutmak için bulduğu bu yeri ona bırakmaktı.

Not defterini, yırtılınca Ellen'in değişik renkte bir iplikle güzelce onarmış olduğu gömlek cebine tıkıştırdı July. "O silahı ben nasıl alayım? Nereden bulayım? Nerede olduğunu siz biliyor

musunuz? Siz biliyor musunuz? Eğer biliyorsanız, neden kendiniz, ya da kocanız gidip almıyor?"

"Silah yok, Daniel de yok. O eline almıştı onu, ateş etmesine izin verilmişti... Bam'ın saçmalığı. Reisin evinde, silahlarla ilgili bütün o konuşmaları dinlemişti. Silahın kendisinin olacağını düşlemişti. Öyle değil mi? Avlanacağını düşündü, ya da bir müşteri buldu silaha." Gözlerini sertçe kırpıştırarak July'a baktı Maureen. "Belki de *reistir* bu müşteri. Onu nerede arayacağını biliyorsundur sen, her gün (eliyle *bakkie*'yi işaret etti) birlikteydiniz."

Maureen onunla konuşurken, July eliyle boynunu, gömleğinin altından göğsünü yokluyordu. Ansızın elini dışarı çekti, kaskatı parmaklarıyla hayatının merkezine, göğüs kaslarının kemikle birleştiği o ufak, parlak, içi boş, siyah kafesli göğsüne vurdu. "Ben mi? Sizin eşyanızı kimin çaldığını ben mi bileceğim? Her zaman böylesiniz. Bana çok sorun çıkarıyorsunuz. Burada, evimde bile. Daniel, reis, annem, evimle karım. Sorun, hep sorun geliyor sizden. Artık istemiyorum. Anlıyor musunuz?" Ellerini iki yana açtı.

"Onu geri almalısın."

"Hayır hayır. Hayır hayır." İsterik bir gülümsemeyle yineleyip duruyordu. "Ben bilmiyorum Daniel'in sizin silahınızı çaldığını. Nereden bileyim? Siz biliyorum diyorsunuz, ama ben silah görmedim, Daniel'i de görmedim, Daniel gitti, ben ne yapabilirim?"

Aralarındaki her şeyi yıkmak, topuklarının altında ezip yok etmek için delice bir arzu kapladı Maureen'in içini, banliyödeki evinin bahçesinde ayaklarının altında çürük yumurta kabuğu ve salgısı gibi kırılıp dağılan sümüklüböcekleri nasıl ezdiyse öyle. "Ufak şeyler çalıyordun sen. Neden? O zaman sana bir şey söylemek istememiştim, ama şimdi söylüyorum. Kuş biçimli makasım, yaşlı annemin bıçak bileyicisi."

"Onları bana hep siz verirdiniz!"

"Yoo, hayır, sana verdiğim olurdu... Ama onları vermedim."

"Sizin dökuntülerinizi istemiyorum."

"Öyleyse neden aldın dökuntüyü?.. Senin böyle bir şey yaptığını düşünmekten utanç duyduğum için hiçbir şey söylememiştim."

"Sen-" July dizlerini iki yana açtı, avuçlarını dizlerine dayadı. Ansızın kendi dilinde konuşmaya başladı Maureen'le, yüzü şiddetle seğiriyordu. Maureen'in çevresindeki sesler derece derece azalıyor, yeryüzünün rengi soluyor, aydan yayılan zayıf, uzak bir parıltı gökyüzünü kaplayan paraşüt ipeğine benzeyen sisi hafifçe deliyordu. Tek bir sözcüğünü bile bilmese de söylenenleri anladı Maureen. Her şeyi anladı: July'in ne olmak zorunda kaldığını, July kendi idealindeki kişi olsun diye onun suçlarını kendisinin nasıl üstlendiğini. Ama July açısından, Maureen'in uğruna zeki, dürüst onurlu olmanın önemi yoktu; onun erkeklik derecesi başka yerlerde, başkalarınca ölçülüyordu. Maureen onun annesi, karısı, kız kardeşi, dostu değildi, onun halkı değildi. İngilizce söylenmesi gereken şeyi İngilizce söyledi July: "Daniel kenttekiler gibi olan kişilerle gitti. O da katıldı." Uygun olmayan bu 'katılına' fiili, her türlü bağlantı için kullanılabilen bir sözcüktü: Bir cenaze fonuna, bir taksitli satış anlaşmasına katılırken, maden ocaklarında ya da şeker pancarı tarlalarında çalışmak üzere iş anlaşmasına başparmağını basarken. "Bilmiyorum - belki de silaha bunun için ihtiyacı olmuştur." Arkasına yaslandı July, kadınla işi bitmişti.

"Biliyorum." Daniel'in selam vermek için yumruğunu havaya kaldırması, kentten geri kalmış köyüne dönen genç sütçünün modaya uymak için yaptığı bir hareket gibi görünmüştü, tıpkı reisin önünde diz üstü çökmenin Daniel'le July açısından kırsal bir gelenekten öte bir şey olmadığı gibi. "Biliyorum." '*Kübalılar*': Reis korktuğu yabancıların adını bulup söyleyemeyince onları tanımlayan sözcüğü dile getiren Daniel olmuştu. "Demek

savaşmaya gitti. Piç kurusu. Hakkı olan şeyi aldı yalnızca."

July, hangi hakkın tanındığını anlamamış olabilirdi, ya da konuşmak zorunda kalmak istemiyordu. Bir ağaç altında berberlik yapan bir köylü tarafından yeni tıraş edilen o tanıdık başıyla, bıyığının altındaki geniş yumuşak ağzıyla, gökyüzünün yüksekte kalan ışığı altında yeryüzündeki her şeyin ve alacakaranlıkta silikleşen yüzünün koyuluğuna tezat oluşturan bembeyaz gözleriyle Maureen'e bakıyordu. Hiçbir canlının yaşamadığı, yalnızca bir makine parçasının barındığı bu yıkıntıda, çatlak kil duvarların içine akan kan gibi çöküyordu sözcükler. Orada gömülüp kalacaklardı. Maureen'in teni, duyduğu ferahlamanın yarattığı hararetle ürperiyordu, hem harika hem değersiz bir şeydi bu ferahlama onun için. July'a gerçeği, her zaman vefasız olan gerçeği söyledi: "Başkalarının yaptığı savaştan sen kârlı çıkarsın. Bir *bakkie* çal. Onu istiyorsun şimdi. Ellen'in başına neler gelmiş olabileceğini bilmiyorsun. O senin giysilerini yıkar, seninle yatardı. İçine binip bir haydut gibi dolaşarak, kendini *büyük adam* gibi, önemli biri gibi görmek için istiyorsun *bakkie*'yi, ta ki benzine ödeyecek paran kalmayana, alacak petrol kalmayana dek; o zaman *bakkie* orada, ağaçların altında, eski kulübelerin ortasındaki o yerde kalacak July, içinde çocuklar oynarken de parçalanıp dökülecek. Yararsız. Bütün ötekiler gibi bir enkaz olacak. Bir çöp yığını daha."

Akşamın inanılmaz yumuşaklığı, karşısında âşık bir çift varmış gibi, sarıverdi onları. Maureen öne doğru sendeledi, aracın kaputuna dayanıp durdu, soytarıya benziyordu, küçülmüş blucininin dizleri çıkmıştı, terle kaplı alnına ay ışığı vurmuştu, bakımsız saçları düzensiz ve cılızdı. Kendini kadın başlı acımasız bir ölüm canavarı gibi göstermesi, çekici kızların tanıtım yaptığı bir otomobil fuarına hiç gitmemiş olan July'ı etkilemiyordu. Maureen güldü, aracın çamurluğuna July'ın yola çıkan bir hayvanı kaçırmak için yaptığı gibi kabaca vurdu. O keskin ses, yer-

leşim yerinden yansıdı onlara. Avuç içinde yakılan bir kibritin alevinin yükselmesi gibi, evlerin orada yakılan küçük bir ateş, akşam yemeği için yakılan ateşlerin ilki, uzaktan göründü.

Bam çocuklara yemek veriyordu. Pişirmiş olduğu unlu yemeği çanaktan avuçlayıp alıyor, çocuklar da parmaklarıyla yiyorlardı. Konuşup gülüyorlardı, Maureen göründüğü zaman, sanki hep orada olduğunu düşünmüşler gibi, hiçbir şey söylemediler. Bam ona nerede olduğunu sormadı; üstüne lapa parçaları yapışan teneke kaşığı kullanarak o da çocuklarla birlikte yiyordu. Maureen hiçbir şey yemedi, karanlık kulübeye girdi, el yordamıyla su şişesini arayıp buldu. Orada kendini gizli düşkünlüğüne verebilmek için saklanan bir alkolik gibi, şişenin tamamını, arada uzun uzun durarak, emer gibi üst üste yudumlayarak içti. Alkoliğin, ona nasıl davranması gerektiğini bilemeyen ailesi gibi, onun ailesi de bilmiyormuş gibi yaptı, ya da gerçekten bilmiyordu.

Gumba-gumba, mevcut dört ya da beş plaktan birini çalarak yeniden başlamıştı. *Baby, baby come duze-duze-duze*, sıkı bir uyumla söylenen şarkı, aynı anda söylenen tiz sesli bir nakaratın fışkırmasıyla bölünüyor, kulübelerin ötesindeki çalılık arazinin içlerine, hafif sisin altına doğru gidiyordu. Hiç yıldız yoktu. *Baby, baby, du-ze, du-ze...* Eğer oralarda dolaşan bir grup özgürlük savaşçısı olsaydı, ta uzaklarda duyabilirlerdi bunu: Soweto'nun, Daveyton'un, Tembisa'nın, Marabastad'ın, içinden çıkıp yayıldıkları o kasabaların eski şarkısını.

Bam Maureen'in yatağa girdiğini görünce, ayaklarının çok kirli olduğunu söyleyerek yanaştı ona. Maureen kalktı, July'ın yağ silindirinin içinden aldığı ırmak suyunu ve July'ın getirdiği sabunu kullanarak ayaklarını yıkadı. Gaz lambasının ışığının arkasından konuştu: "Onun için de durum böyle miydi?" "July" demek gerekmiyordu hiçbir zaman; onların kafalarının

içindeydi o, başka kimse yoktu orada.

Bam onun ne demek istediğini anladı; ama bu çok kolay bir denklem olurdu. Eliyle sarı saçlarının arkadaki tutamını kaşıdı, saç olmayan yerlere yavaşça dokundu.

Maureen, July'ın kendilerine tümüyle bağımlı olduğunu anımsayarak, şimdiki halini eskisiyle karşılaştırdı. "Gelip her şeyi bizden isterdi. Bir aspirin. Telefonu kullanabilir miyim? O evde ona ait hiçbir şey yoktu."

"Evet ama hiçbir şeyi eksik edilmezdi. Verebileceğimiz her şeyi verirdik."

"Ona ne olurdu diye merak ediyorum."

Gaz lambası hâlâ yanıyordu, ama mavi gözler kapanmıştı. "Bizim yanımızda yaşlanır, sonra da emekliye ayrılırdı."

Silah Daniel'de. Kendisine aldı onu.

Maureen'in dudakları oluşturulan ama söylenmeyen sözcüklerle kıpırdadı. Uzunca bir süre karşısındaki kapalı göz kapaklarına baktı.

20

Gecenin sisi; tavuk dışkılarından yayılan mide bulandırıcı amonyak kokusunu, bayat samanların iç bayıltıcı ağır kokusunu, yağmurun kulübelerin arasında oyduğu yerlerde biriken ve çürümekte olan çöplerin -paçavralar, üstüne konan parlak sineklerle pul pul görünen bir dananın çene kemiği- kötü kokularını dağıtan, güçlü bir tazelik bırakırdı. Kadınlar, kendilerini ve bebeklerini içine doladıkları uzun pamuklu bezleri çıkarırlardı. Pırıl pırıl, güçlü bir güneş o küflü kumaşı güzelleştirip ot damları parlatır, toprak duvarlar güneşin altında altın rengin-

den koyu sarıya dönüşürlerdi; bu evlerin yapıldığı malzeme canlanırdı. Mevsimleri ve yaşam süreciyle köy o anda, bir fotoğrafçının objektifine uzaktan yansıyan köy görüntüsüyle birleşirdi. Köyü çevreleyen kır manzarasına, Hollanda ya da İsviçre'de ustalıklı fotogravür işlemleriyle yeniden yaratılmış, '*Afrika'daki insan ve doğanın*' yalın topluluğuna panteist bir güç egemen olurdu.

Nyiko erkenden kapıda göründü. Tatlı bukleleri güneş ışığını eliyor; arkadaşı Gina'yı beklerken pembe tabanlı ayağını öteki ayağının minicik siyah bileğine dolamış. Küçük kızlar birbirlerine gülümsüyorlar, ama ötekilerin yanında konuşmuyorlar; bunu gerektirmeyecek kadar derin ve gizli onların dostlukları.

İki oğlan, mısır unu kabının dibindeki artıkları yuvarlayıp top top yapıyor ve çöplükten toplanma tavuk kümesinin üstüne sarılmış kırık tel örgüden çaldıkları ya da çöplüğü karıştırırken bulup aldıkları telin uçlarından biçimlendirdikleri çengellere bu topları yem diye takıyorlar. Daldıkları işle uyum içinde bir şeyler mırıldanıyorlar. Babalarının kenara fırlatmış olduğu saz demetlerini yeniden düzenleyen July'a, biraz ipin var mı (haydi be July) diye sormak için ayağa fırlıyorlar. July gidip bir parça gerçek naylon olta ipi getiriyor, ip elinden aşağı bükülmüş olarak sallanıyor. Orada, üçünün bir arada durduğu yerde, Royce (hâlâ) küçük bir çocuk gibi heyecanlı heyecanlı dans ediyor: Ve Victor -

Victor'un mısır lapasından yapış yapış olmuş ellerini yavaşça, ağırbaşlılıkla çırpıp başını saygıyla eğdiği, verilen armağanı iki elini bitiştirerek aldığı görülüyor.

Çocuklar hemen koşarak geri dönüyorlar. Ellerindeki işe eğildiklerinde, belkemiklerindeki boncuk gibi omurlar sayılabiliyor. Daha sonra, babalarını kulübeden çekip çıkarıyor ve peşlerinde bir çocuk ve bebek sürüsü olduğu halde onu zorla balık avlamaya götürüyorlar. Rahatlarını kaçırdıkları kırmızı ve

sarı çulha kuşları tiz bir sesle bağırarak keyifle toplanıyorlar ve kendilerini taşıyamayacak kadar zayıf olan uzun otların tepelerini kısacık bir süre çiçek gibi süslüyorlar.

Böyle bir sabahta, hayatta olmak ne şans!

Yaklaşık öğle üzeri (Maureen zamanı güneşin ne kadar yükseldiğine ve çalılık arazinin sessizliğine göre anlıyordu - saati kırılmıştı) yerleşim yerinde yalnız olmasa da -hiç kimse hiçbir zaman yalnız olamazdı orada- kulübede tek başına olan Maureen Smales, sessizliği oluşturan ve bilinçaltında tanımladığı seslerin ve hareketlerin oluşumunda bir değişiklik hissetti. Sanki hava kendi yoğunluğuna karşı duran direnç dalgalarına dolduruluyormuş gibi, uzaklardan bir uğultu duyuluyordu. Gökyüzünde, evet. Oğlanlardan birinin şortunun patlayan dikişini tutturuyordu Maureen, Woolworths'ten alınma kaliteli, sağlam bir maldı bu, hiçbir zaman zengin beyazların oğullarına satın alınan o Amerikan tipi gösterişli spor giysiler ya da zavallı siyahların paralarını ziyan ettikleri, o küçük beyefendiler için olan burjuva kıyafetlerden edinmemişlerdi.

Duyulan ses, asker taşıyan bir uçağın ya da keşif uçağının o oldukça tanıdık sesi değil. Maureen iğneyi bir broş gibi pantolonun üstüne saplıyor, bakmak için ayağa kalkıyor. Öğleden sonra yağmur getirmek üzere batıda erkenden pusuya yatmış olan her zamanki o bulut, çevreye yayılan güneşle buram buram tüten sabahın üstüne bir perde çekmiş. Bulutun ardında uğultu giderek büyüyor, Maureen'in gözleri kulaklarını izlemeye çalışıyor. Gökyüzünün halkalarını sarsan güçlü, peş peşe gümbürtüler Maureen'in başına vuruyor - şimdi bütün köy dışarıda, yaptıkları işe ya da tembelliklerine ara vermişler, tepelerinde dolaşan şeyin altında sinmişler. Hatta alkışlayanlar bile var, çocuklar olmalı. Maureen'in kulakları çınlıyor, göğüs kafesinin içindeki bedeni kulakları sağır eden bir titremeyle sarsılıyor, zincirinden boşalır gibi şiddetle kendisini yerinden oy-

natan, zıplatan bir gücün saldırısına uğruyor; helikopter başlarının hemen üstündeki o sıcak, parlak bulutu delip geçiyor, iki yana gerilmiş bacaklara benzeyen iniş takımları, hızla dönen tırpanlarıyla havayı dövüyorlar.

Çığlık çığlığa bağırıyor insanlar, hepsi birden; dehşet duygusuyla gülmeye başlayan bir kadın Maureen'in yanından koşarak geçiyor, cinnet geçirir gibi iki yana sallıyor sırtındaki bebeği. İnsanların bağrışmaları hafifliyor; o dehşet verici, ürkütücü şey bulutun içine doğru yükselerek hemen gözden kayboluyor. Maureen onun gövdesinin altındayken, çıkardığı gürültünün içinde kalmışken, gözleri bozulmuş olmalı: helikopterin hangi renk olduğunu, hangi işaretleri taşıdığını, içinde kurtarıcılar mı yoksa katiller mi olduğunu söyleyebilecek durumda değil; işaretleri tanımış olsaydı bile, kimin için geldiğini de.

July'ın halkı çevresinde koşuşturup duruyor. Taburesinden zorlukla doğrulan ödemli adam, iki direğe benzeyen, işe yaramayan bacaklarının üstünde dengesini bularak, elindeki topuzlu değneği bağlılık yemini eden ya da meydan okuyan bir savaşçı gibi gökyüzüne doğru kaldırıyor. Suratını asarak bir elini kalçasına dayayan Martha'nın duruşu, kalabalığın arasından fark ediliyor. Korkmaktan çok keyiflenmiş gibiler; daha önce de hava taşıtı görmüşler, ama bu denli yakından değil; duydukları korku, amplifikatörün sesinden daha heyecan verici ve eğlenceli.

Bağrışmalar, ünlemler, tartışmalar ve kahkahalar arasında, yukarıda, bulutun arkasında motorun hızla hareket etmesini izliyor Maureen. Tüm duyularını bir duyuda toplayıp izliyor şimdi. Helikopteri bir kez daha görüyor, gizlendiği yerden çıkıp çalılığa doğru süzülen minik bir derviş. Bir kez daha bulutun içine yükseliyor, gözden kaybolunca halka halka bir ses dalgası daha yayılıyor. Sonra iz bırakan gürültüsü ton değiştiriyor, yavaşlıyor, ağırlaşıyor.

Maureen helikopterin indiğini görmüyor, ama nerede olduğunu biliyor. Çalılık arazinin görünümünde değişen bir şey yok, Maureen bakışlarıyla çevreyi tararken her zamankinden farklı bir şey görmüyor, kendi ufkunun önünde geri çekilen bir yer orası. Ama Maureen o çalılığın içine girenin ne olduğunu, havadaki titreşimin hangi yöne doğru uzaklaşıp nerede kesildiğini biliyor.

Yarısı dikilmiş şortu, dolapları düzenli tutma alışkanlığıyla dikkatle katlıyor, kulübeye girerken duraksıyor, şortu yatağın üstüne koyuyor. Belli ki şortun görünümünden hoşnut kalmıyor, unutulmuş bir okşayışla onu avucuyla düzeltiyor. Sonra, içindeki korku yükselip onu boğmaya, eline geçirmeye başlarken bir an duruyor.

Kulübeden dışarı çıkıyor. Adımları hızlanıyor, saz yığınının ve kamışlardan yapılma tavuk kümesinin yanından uzun adımlarla geçiyor, yokuş aşağı sıçrayarak iniyor, taşların üstünden atlıyor, bir başka ritim tutturuyor. Uzun otların arasından koşuyor Maureen, yüzüne çarpacak dallardan kaçınıyor, sık diken kümelerinin arasından eğilerek geçiyor. Irmağa doğru koşarken onları duyuyor; sol tarafta bir adamla çocuklar İngilizce konuşuyorlar. Ama o doğruca ırmağın sığ yerine yöneliyor, ayakkabılarını çıkararak kayadan kayaya atlıyor, kayalar bitince daha önce de yaptığı gibi, vaftiz ayini yapılan bir mezhebin yeniden doğacak bir üyesi gibi suyun içine yürüyor, su beline kadar yükselince de, bir yandan kalçalarıyla suyu yararken bir yandan da denge sağlamak için kollarını (bir elinde ayakkabıları) iyice yukarı kaldırıyor. Su ılık, kahverengi ve yoğun toprak kokuyor. Sanki eğimli gibi, yerçekimi duygusu belirginliğini yitirmiş. Maureen doğruluyor, ansızın karşı kıyının sığlığına geldiğini görüyor, daha önce hiç geçmediği kıyının simgesi olan kocaman incir ağacının çamurun içine yayılmış köklerinin örgüsüne tutunup zorlukla yukarı tırmanıyor. Islak ayaklarına

ayakkabılarını güçlükle geçirip koşuyor. Yalpalayarak giderken kendine açtığı yola çıkan kambur sırtlı bodur bir inek de yalpalayarak kaçıyor önünden. Koşuyor Maureen. Çevresindeki ve ilerisindeki çalılık araziyi saran o koyu sessizlik içinde, zorlanarak çıkan, sürüp giden mırıltıyı açık seçik duyabiliyor; motor durdurulmamış, boşta çalışıyor orada. Çalılıktaki gerçek hayaller, Grimm'le Disney'in romantik ormanlarından daha büyük bir ustalıkla kandırıyor kişiyi. Ötekilerden ayırt edemediği bir bağdan gelen haşlanmış patates kokusu, bir sonraki ağacın arkasında bir ev ve bir mutfak olduğunu vaat ediyor. Dibinde çalı büyümeyen canlı, yumru dikenli ağaçların olduğu alanlar var; otlar, düzgün kümeler halindeki Barberton papatyaları ve rastgele görülen nemesialar, halka açık bir parkın sanatsal doğasına yakışıyorlar. Koşuyor Maureen: Tüm yaşamı boyunca bastırılmış güveni kendine vererek, uyanık, tıpkı hayvanların ne eş aradıkları, ne de yavrularıyla ilgilendikleri, yalnızca hayatta kalabilmek için var oldukları, sorumluluk talep edebilecek herkesi düşman saydıkları mevsimi yaşayan yalnız bir hayvan gibi. O ağaçların ve ötekilerin arkasından hâlâ duyuyor o sesi, ona doğru koşuyor. Koşuyor.

Güney Afrika'nın her yerinde silahlı militanlar ülkenin kentlerini savaş alanına çevirmişlerdir. Yıllardır kötüleşmekte olan durum bir anda korkunç olaylarla sonuçlanmış, hazırlıksız yakalanan beyaz halk müthiş bir çatışmanın, yakıp yıkmanın içinde bulmuştur kendini. Üç çocuklu, liberal görüşlü beyaz Smales ailesi bu dehşet çemberinden yıllardır yanlarında çalışan siyah uşakları July sayesinde kurtulur; July onları kendi doğduğu uzak ve ilkel köye kaçırır.
O yoksul çevrede, alıştıkları her şeyden uzak, sadece hayatta kalmaya odaklanan, siyahlarla eşitleşen Smalesler'le July'ın hikâyesi, her iki tarafın kişiliklerindeki ve ilişkilerindeki kaymalar, bize bölünmüş bir Güney Afrika'da, siyahlarla beyazlar arasındaki ürkütücü yaklaşımlar ve yanlış anlamalar hakkında unutulmaz bir pencere açıyor.

"Gordimer'in yazdığı en iyi roman."

Saturday Review

"Soluk kesici... o kadar mükemmel yazılmış ki içindeki olayların her biri tüyler ürpertici, tekinsiz bir biçimde mümkün olabilir."

Anne Tyler, New York Times Book Review

Tek bir sözcüğünü bile bilmese de söylenenleri anladı Maureen. Her şeyi anladı: July'in ne olmak zorunda kaldığını, July kendi idealindeki kişi olsun diye onun suçlarını kendisinin nasıl üstlendiğini. Ama July açısından, Maureen'in uğruna zeki, dürüst, onurlu olmanın önemi yoktu; onun erkeklik derecesi başka yerlerde, başkalarınca ölçülüyordu. Maureen onun annesi, karısı, kız kardeşi, dostu değildi, onun insanı değildi.

ISBN: 978-9944-756-36-5

12 TL